

ГАРЧИГ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

27.	Төсвийн тухай (Шинэчилсэн найруулга)	147
28.	Хүний хөгжил сангийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	218
29.	Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	219
30.	Концессын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	219
31.	Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай	222
32.	Статистикийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	222
33.	Боловсролын тухай хуулийн зарим хэсгийг хүчингүй болсонд тооцох тухай	223
34.	Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн зарим зүйлийг хүчингүй болсонд тооцох тухай	223
35.	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	223
36.	Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	224
37.	Нийгмийн халамжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	224
38.	Нийгмийн даатгалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	225
39.	Монгол Улсын яамны эрх зүйн байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	225
40.	Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	225
41.	Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	226
42.	Архивын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	226

43.	Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	227
44.	Агнуурын нөөц ашигласны төлбөр, ан амьтан агнах, барих зөвшөөрлийн хураамжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	227
45.	Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	228
46.	Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	230
47.	Татварын ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	231
48.	Хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх журмын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай	231
49.	Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай	233
50.	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	233
51.	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	234
52.	Төрийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	238
53.	Төрийн аудитын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	240
54.	Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	241
55.	Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	242
56.	Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай	243
57.	Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай	243

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

58.	”Монгол мал” үндэсний хөтөлбөр батлах тухай тогтоолын зарим заалт хүчингүй болсонд тооцох тухай	Дугаар 64	244
59.	Төрөөс газрын тосны салбарт 2017 он хүртэл баримтлах бодлого батлах тухай	Дугаар 65	244
60.	Газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулах ажлыг эрчимжүүлэх тухай	Дугаар 01	251
60.	Хуулийн төсөл буцаах тухай	Дугаар 02	251

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

61.	Техникийн зохицуулалт батлах тухай	Дугаар 304	252
62.	Техникийн зохицуулалт батлах тухай	Дугаар 305	275
63.	БНСУ-д нэг цэгийн үйлчилгээний төв байгуулах тухай	Дугаар 305	288

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар сарын 23-ний өдөр

Улаанбаатар хот

ТӨСВИЙН ТУХАЙ /Шинэчилсэн найруулга/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь төсөв, түүний зарчим, тогтолцоо, бүрэлдэхүүн, ангиллыг тогтоож, төсвийн тусгай шаардлагыг хэрэгжүүлэх, төсвийн харилцаанд оролцогчийн эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлж, төсөв боловсруулах, батлах, зарцуулах, бүртгэх, тайлагнах, хяналт тавихтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл.Төсвийн тухай хууль тогтоомж

2.1.Төсвийн тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн

4.1.4. “төсвийн төсөл” гэж дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд үндэслэн, хуульд заасан шаардлагын дагуу төсвийн шатлал бүрээр төсвийн ангилал ашиглан Засгийн газраас Улсын Их Хуралд, түүнчлэн бүх шатны Засаг даргаас тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд өргөн мэдүүлсэн төсвийн саналыг;

4.1.5. “төсөв” гэж төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах санхүүгийн эх үүсвэрийг бий болгох зорилгоор төрийн мэдэлд хуримтлуулан хуваарилж, зарцуулах хөрөнгө, орлого, зарлага, өр, төлбөр, санхүүгийн амлалт болон үүрэг, тэдгээртэй холбогдсон санхүүгийн үйл ажиллагаа, хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, түүнд шаардагдах орц, хүрэх үр дүнгийн нийлбэр цогцыг;

4.1.6. “улсын төсөв” гэж Улсын Их Хурлаас баталсан, Засгийн газар болон улсын төсөвт харьяалагдах төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн бүрдүүлж, хуваарилан зарцуулах төсвийг;

4.1.7. “суурь түвшинд үндэслэсэн төсөв” гэж макро эдийн засгийн таамаглалд нийцүүлж, тухайн төсөв хэрэгжих жилд хууль тогтоомж, эсхүл төрийн бодлогод өөрчлөлт орохгүй байхаар тооцсон төсвийн тооцоог;

4.1.8. “жилийн төсвийн хязгаар” гэж төсвийн тусгай шаардлага, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд нийцүүлэн төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн тухайн жилийн төсөв боловсруулахад баримтлах орлогын доод хэмжээ, зарлагын дээд хэмжээг;

4.1.9. “төсвийн орлого” гэж хууль тогтоомжийн дагуу улсын болон орон нутгийн төсөв бүрдүүлэх орлого, төсвийн байгууллагын өөрийн үйл ажиллагааны орлогыг;

4.1.10. “төсвийн зарлага” гэж төсөв захирагчийн үйл ажиллагаа, хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэхээр батлагдсан төсвөөс хуваарилан, зарцуулах хөрөнгийг;

4.1.11. “төсвийн тэнцэл” гэж тухайн төсвийн жилийн төсвийн нийт орлого, зарлагын зөрүүг;

4.1.12. “төсвийн ашиг” гэж төсвийн зарлагаас давсан орлогыг;

4.1.13. “төсвийн алдагдал” гэж төсвийн орлогоос давсан зарлагыг;

4.1.14. “орлого” гэж тухайн этгээдийн дотоод гүйлгээнээс бусад гаднаас хүлээн авах бүх төрлийн гүйлгээг;

4.1.15. “зарлага” гэж тухайн этгээдийн дотоод гүйлгээнээс бусад гадагш чиглэсэн бүх төрлийн гүйлгээг;

4.1.16. “хөтөлбөр” гэж төсөв хуваарилах зорилгоор үр дүнг нь тооцож, тайлагнаж болохуйц өөр хоорондоо уялдаа бүхий төрийн чиг үүргийг хангахад чиглэсэн багц арга хэмжээг;

4.1.17. “арга хэмжээ” гэж хөтөлбөрийн бүрэлдэхүүнд багтах, тоо хэмжээ, цаг хугацаа, чанарын шалгуур үзүүлэлтээр тодорхойлогдох ажил, үйлчилгээг;

4.1.18. “орц” гэж тухайн ажил, үйлчилгээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах эд хөрөнгө болон эдийн бус хөрөнгийг;

4.1.19. “эдийн засгийн томсгосон ангилал” гэж эдийн засгийн дэлгэрэнгүй ангиллын хэд хэдэн зүйлийг нэгтгэн бүлэглэснийг;

4.1.20. “эдийн засгийн дэлгэрэнгүй ангилал” гэж эдийн засгийн ангиллын анхдагч зүйлийг;

4.1.21. “санхүүгийн дэмжлэг” гэж төсвийн алдагдлыг нөхөх зорилгоор олгох хөрөнгийг;

4.1.22. “орлогын шилжүүлэг” гэж орон нутгийн төсвийг дэмжих зорилгоор дээд шатны төсвийн орлогоос орон нутгийн төсөвт тооцож олгох хөрөнгийг;

4.1.23. “тусгай зориулалтын шилжүүлэг” гэж энэ хуулийн 61.1-д заасан чиг үүргийг санхүүжүүлэх зорилгоор тусгайлан тогтоосон зориулалт, нөхцөл, шаардлагын дагуу аймаг, нийслэлийн төсөвт улсын төсвөөс олгох хөрөнгийг;

4.1.24. “хөрөнгө оруулалт” гэж төсвөөс санхүүжүүлж, тухайн шатны төсөвт хамаарах хуулийн этгээдийн өмчлөлд шилжих хөрөнгийн зарлагыг;

4.1.25. “татварын зарлага” гэж татварын хуулиар тухайн жилд татвар төлөгчид олгох татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг;

4.1.26. “төсвийн тодотгол” гэж тухайн жилийн төсвийг баталсан эрх бүхий байгууллагын шийдвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг;

4.1.27. “орон нутгийн төсөв” гэж аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас баталсан, тухайн шатны төсөвт харьяалагдах ерөнхийлөн захирагчийн бүрдүүлж, хуваарилан зарцуулах төсвийг;

4.1.28. “орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сан” гэж орон нутгийн хөгжлийг дэмжих, бүс нутгийн тэнцвэртэй байдлыг хангах зорилгоор улсын төсвөөс орон нутгийн төсөвт олгохоор дахин хуваарилалт хийх хөрөнгийг;

4.1.29. “орон нутгийн төсвийн суурь орлого” гэж тухайн шатны төсөвт орох татварыг доод хувь, хэмжээгээр тооцсон орлого болон татварын бус орлогын нийлбэрийг;

4.1.30. “орон нутгийн төсвийн суурь зарлага” гэж энэ хуулийн 58.1.1, 58.2.1, 58.3.1, 58.4.1-д заасан чиг үүрэгтэй холбогдох урсгал болон хөрөнгийн зарлага, энэ хуулийн 58.1.4, 58.1.14, 58.2.4, 58.2.13, 58.3.2, 58.3.5, 58.4.2, 58.4.6-д заасан чиг үүрэгтэй холбогдох урсгал зарлагын нийлбэрийг;

4.1.31. “орон нутгийн төсвийн үндсэн тэнцлийн алдагдал” гэж орон нутгийн төсвийн суурь орлогоос давсан орон нутгийн төсвийн суурь зарлагыг;

4.1.32. “Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв” гэж Нийгмийн

даатгалын тухай хуулийн³ дагуу бүрдүүлж, зарцуулах, тухайн жилд Улсын Их Хурлаас баталсан төсвийг;

4.1.33."Хүний хөгжил сангийн төсөв" гэж Хүний хөгжил сангийн тухай хуулийн⁴ дагуу бүрдүүлж, зарцуулах, тухайн жилд Улсын Их Хурлаас баталсан төсвийг;

4.1.34."төсвийн байгууллага" гэж батлагдсан төсвийн дагуу төрийн чиг үүрэгт хамаарах ажил, үйлчилгээг хэрэгжүүлдэг, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн⁵ 7.1.3-т заасны дагуу санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад бүртгүүлсэн төрийн болон орон нутгийн өмчит, ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийг;

4.1.35."төсвийн захирагч" гэж төсвийн ерөнхийлөн захирагч, төсвийн төвлөрүүлэн захирагч болон төсвийн шууд захирагчийг;

4.1.36."төсвийн ерөнхийлөн захирагч" гэж өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээний төсвийг төлөвлөх, батлагдсан төсвийг хууль тогтоомжийн дагуу хуваарилах, хяналт тавих, захиран зарцуулах, гүйцэтгэлийг тайлагнах эрх бүхий этгээдийг;

4.1.37."төсвийн төвлөрүүлэн захирагч" гэж төсвийн ерөнхийлөн захирагчаас хуваарилсан чиг үүргийн төсвийг төлөвлөх, төсвийн шууд захирагчид хуваарилах, хяналт тавих, хууль тогтоомжийн дагуу захиран зарцуулах, гүйцэтгэлийг тайлагнах эрх бүхий этгээдийг;

4.1.38."төсвийн шууд захирагч" гэж төсвийн ерөнхийлөн захирагч болон төсвийн төвлөрүүлэн захирагчаас хуваарилсан чиг үүргийн төсвийг төлөвлөх, хууль тогтоомжийн дагуу захиран зарцуулах, гүйцэтгэлийг тайлагнах эрх бүхий этгээдийг;

4.1.39."төрийн чиг үүрэгт хамаарах ажил, үйлчилгээг гүйцэтгэгч" гэж төрийн чиг үүрэгт хамаарах ажил, үйлчилгээг гэрээний дагуу гүйцэтгэж, тухайн ажил, үйлчилгээний чанар, тоо хэмжээ, хүрэх үр дүнгийн талаарх хариуцлагыг бие даан хүлээх этгээдийг;

4.1.40."төрийн сангийн үйл ажиллагаа" гэж төсөв, мөнгөн хөрөнгө, өр төлбөрийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх, төлбөр тооцоог гүйцэтгэх, төсвийн гүйцэтгэлийг тайлагнахыг;

4.1.41."төрийн сангийн нэгдсэн данс" гэж Засгийн газрын нэгдсэн зохицуулалт бүхий төсвийн ерөнхий данс болон Монгол Улсын нэгдсэн төсөвт хамаарах бүх төсвийн захирагчийн Монголбанкинд байрших мөнгөн хөрөнгийн харилцах дансыг;

4.1.42."төсвийн ерөнхий данс" гэж тухайн шатны төсвийн мөнгөн гүйлгээг нэгтгэн бүртгэх харилцах дансыг;

³ Í eéā eéí āāāōāēūí oōōāē oōōēū-"Ô ðeéí ì yāyūyē" yí ðōāyēēéé 1994 íí ū 8 āōāāāðō í eēōēyāñyí .

⁴ Ôġí eē ô āāēē ñāí āēēí oōōāē oōōēū-"Ô ðeéí ì yāyūyē" yí ðōāyēēéé 2009 íí ū 45 āōāāāðō í eēōēyāñyí .

⁵ Óōōēēéé yōāyūāēēé oēñūí āġðōāyēēēéí oōōāē oōōēū-"Ô ðeéí ì yāyūyē" yí ðōāyēēéé 2003 íí ū 22 āōāāāðō í eēōēyāñyí .

4.1.43.“зарцуулалтын эрх” гэж батлагдсан төсвийн хүрээнд төсвийн байгууллагын сар, улиралд зарцуулах төсвийн дээд хязгаарыг;

4.1.44.“Засгийн газрын өрийн удирдлага” гэж Засгийн газрын дунд болон богино хугацааны санхүүгийн зардал, эрсдэлийн түвшинг тодорхойлох стратеги боловсруулж, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг;

4.1.45.”өр” гэж өрийн хэрэгслээр дамжуулан тухайн этгээдээс бусад этгээдийн өмнө ирээдүйд эргэн төлөх төлбөрийн үүргийг;

4.1.46.“өрийн хэрэгсэл” гэж бүх төрлийн зээл, үнэт цаас болон өр үүсгэх аливаа гэрээ, хэлцлийг;

4.1.47.“улсын өр” гэж Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 4.1.8-д заасныг;

4.1.48.“болзошгүй өр төлбөр” гэж Засгийн газрын гаргасан баталгааг хангах, эсхүл үндэсний аюулгүй байдал, улс төр, нийгэм, эдийн засаг, санхүү, төсвийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор төрөөс хэрэгжүүлэх бодлогын арга хэмжээтэй холбогдон төсөвт үүсч болзошгүй эрсдэлийг мөнгөн дүнгээр тооцож илэрхийлснийг;

4.1.49.“дотоод аудит” гэж төсвийн хөрөнгийг зүй зохистой, үр ашигтай зарцуулах, эрсдэлийн удирдлагаар хангахад чиглэсэн төсвийн дотоод хяналтын үйл ажиллагааг;

4.1.50.“эргэлтийн сан” гэж үйл ажиллагаа нь нэгээс дээш төсвийн жил дамжин байнга хэрэгжих, өөрийн эх үүсвэрийг хуульд заасан үйл ажиллагаанд зарцуулж, түүнээс орох орлого, эсхүл зарцуулсан хөрөнгийн эргэн төлөлтийг тухайн үйл ажиллагааг дахин санхүүжүүлэх зориулалттай төсвийн тусгай дансыг.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ТӨСВИЙН ЗАРЧИМ, ТҮҮНИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ

5 дугаар зүйл.Төсвийн зарчим

5.1.Төсвийг төлөвлөх, батлах, хэрэгжүүлэх, тайлагнахад дараах зарчмыг баримтална:

5.1.1.төсвийн тогтвортой байдлыг хангасан байх;

5.1.2.төсвийн иж бүрэн, үнэн зөв байдлыг хангасан байх;

5.1.3.санхүү, төсвийн зохистой удирдлагыг хэрэгжүүлэх;

5.1.4.ил тод байдлыг хангасан байх;

5.1.5.хариуцлагатай байх.

6 дугаар зүйл.Төсвийн зарчмыг хэрэгжүүлэх

6.1.Төсвийг төлөвлөх, батлах, хэрэгжүүлэх, тайлагнахад эрх бүхий байгууллага, төсвийн захирагч нь төсвийн зарчмыг мөрдлөг болгож, хэрэгжүүлэх үүрэгтэй.

6.2.Энэ хуулийн 5.1.1-д заасан төсвийн тогтвортой байдлыг хангасан байх зарчмыг дараах байдлаар хэрэгжүүлнэ:

6.2.1.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагыг хангах;

6.2.2.жил бүрийн төсвийн зарлагыг орлого болон санхүүжүүлэх бусад эх үүсвэрээр нь бүрэн нөхдөг байхаар төлөвлөн баталж, хэрэгжүүлэх;

6.2.3.урьдчилан тооцоолох боломжгүй нөхцөл байдлын улмаас төсвийн орлого буурах, эсхүл зарлага нэмэгдсэнээр төсвийн алдагдал нэмэгдэхээр бол төсвийн зарлагыг бууруулах, эсхүл орлогын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх замаар тухайн жилийн төсөвт тодотгол хийж, төсвийг тэнцвэржүүлэх;

6.2.4.Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, Засгийн газар, Засаг даргын аливаа шийдвэр нь төсөвт үзүүлэх нөлөөллийн талаарх дүгнэлтэд үндэслэсэн байх;

6.2.5.төсвийн жилийн дундуур орлого бууруулах, зарлага нэмэгдүүлэх үр дагавартай бодлогын аливаа шийдвэр гаргасан бол түүнийг дараагийн төсвийн жилээс хэрэгжүүлдэг байх.

6.3.Энэ хуулийн 5.1.2-т заасан төсвийн иж бүрэн, үнэн зөв байдлыг хангасан байх зарчмыг дараах байдлаар хэрэгжүүлнэ:

6.3.1.төсвийн орлого, зарлага, хөрөнгө, өр төлбөрийн гүйлгээг бууруулах бичилт хийхгүйгээр нийт дүнгээр нь төлөвлөж, тайлагнах;

6.3.2.санхүүгийн аливаа үйл ажиллагааг нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын болон үндэсний стандартын дагуу, цаг хугацаанд нь, үнэн зөв, үндэсний мөнгөн тэмдэгтээр илэрхийлэн бүртгэж, тайлагнах;

6.3.3.төсвийн орлогоор баталгаажсан Засгийн газрын баталгаа, зээл, бүх төрлийн санхүүгийн үүрэгтэй холбогдсон гэрээ, хэлцэл, үйл ажиллагааг төсөвт тусгах;

6.3.4.төсвийн жилийн явцад шинээр бий болсон аливаа орлого, эх үүсвэр, зээл, хандив, тусламж, тэдгээрээр санхүүжүүлсэн үйл ажиллагааны зарлага нь төсвийн бүрэлдэхүүн байх.

6.4.Энэ хуулийн 5.1.3-т заасан санхүү, төсвийн зохистой удирдлагыг хэрэгжүүлэх зарчмыг дараах байдлаар хэрэгжүүлнэ:

6.4.1.төсвийг үр ашигтай, хэмнэлттэй байхаар төлөвлөж, зарцуулах;

6.4.2.төрийн чиг үүрэгт хамаарахгүй хөтөлбөр, арга хэмжээг санхүүжүүлэхгүй байх;

6.4.3.иргэн, аж ахуйн нэгж, төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх боломжтой хөтөлбөр, арга хэмжээг тэдгээрээр гүйцэтгүүлэх чиглэл баримтлах;

6.4.4.хуульд өөрөөр заагаагүй бол бараа нийлүүлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэх этгээдийг чөлөөт өрсөлдөөн, нээлттэй сонгон шалгаруулалтын аргаар сонгох;

6.4.5.төсвийн захирагч төсвийн орлогыг барьцаалах, түүгээр баталгаа гаргахгүй байх;

6.4.6.хуульд өөрөөр заагаагүй бол төсвийн орлогыг аль нэг этгээд, эсхүл үйл ажиллагаанд тусгайлан оноохгүй байх;

6.4.7.төрөөс хэрэгжүүлэх аливаа үйл ажиллагаа, хөтөлбөр, арга хэмжээ, татвар ногдуулалт, эсхүл хөнгөлөлт, баталгаа, зээл, өр төлбөр, санхүүгийн үйл ажиллагаа, болзошгүй өр төлбөр, тэдгээрийн үр дүн нь өнөө болон ирээдүй үеийн хооронд тэгш бус байдал үүсгэхгүй байх;

6.4.8.төсвийг зохистой удирдаж авлага, өр төлбөр үүсгэхгүй байх.

6.5.Энэ хуулийн 5.1.4-т заасан төсвийн ил тод байдлыг хангасан байх зарчмыг дараах байдлаар хэрэгжүүлнэ:

6.5.1.төсөв хэлэлцэх, батлах үйл ажиллагааг нийтэд нээлттэй байлгаж, төсвийн төлөвлөгөө, гүйцэтгэл, тайлагналын талаар тогтоосон хугацаанд нийтэд ойлгомжтой, хүртээмжтэй байдлаар мэдээлэх;

6.5.2.төсвийг төлөвлөх, бүрдүүлэх, хуваарилах, тайлагнах үйл ажиллагаанд олон нийтийн оролцоог хангах;

6.5.3.төсвийн гүйцэтгэл, зарцуулалт нь батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжиж байгаа эсэхэд олон нийт хяналт тавих боломжоор хангах;

6.5.4.төрөөс үзүүлж байгаа аливаа ажил, үйлчилгээ, хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ, тэдгээрийн хүрээнд худалдан авч байгаа бараа, ажил, үйлчилгээнд олон нийт хяналт тавих боломжоор хангах;

6.5.5.хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээний ач холбогдлын эрэмбэ, хэрэгжүүлэх дараалал, арга замыг тодорхойлох шийдвэрт олон нийтийн саналыг харгалзан үзэх;

6.5.6.төсвийн асуудлаар иргэд, төрийн бус байгууллагаас гаргасан санал, дүгнэлтийг эрх бүхий этгээд нь шийдвэртээ хэрхэн тусгасан тухай, төсвийн үйл ажиллагаан дахь олон нийтийн оролцоог хангаж ажилласан дүнг тэдэнд тухай бүр мэдээлж байх.

6.6.Энэ хуулийн 5.1.5-д заасан хариуцлагатай байх зарчмыг дараах байдлаар хэрэгжүүлнэ:

6.6.1.төсвийн захирагч нь түүнийг томилсон байгууллага, албан тушаалтны өмнө, эсхүл дээд шатныхаа төсвийн захирагчийн өмнө төсвийн талаар хариуцлага хүлээдэг байх;

6.6.2.төсвийн захирагч нь төсвийн асуудлаа өөрийн харьяалагдах дээд шатны төсвийн захирагчаар дамжуулан шийдвэрлүүлдэг байх;

6.6.3.төсвийн захирагч нь өөрийн эрх, үүргээ доод шатны төсвийн захирагчид шилжүүлж болох боловч энэ нь түүнийг хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй байх;

6.6.4.төсвийн захирагч нь төсвийн жилийн дундуур энэ хуулиар олгогдсон бүрэн эрхийнхээ хүрээнд тухайн жилийн төсөвтөө өөрчлөлт оруулж, зохицуулалт хийсэн бол гүйцэтгэлийг нь анхны батлагдсан зорилт, хүрэх үр дүнтэй харьцуулж тайлагнадаг байх;

6.6.5.орон нутгийн төсвөөр хэрэгжүүлэхээр энэ хуульд заасан чиг үүргээс бусад чиг үүргийг өөр хууль тогтоомжоор тогтоосон бол тухайн чиг үүргийг санхүүжилтийнх нь хамт шийдвэрлэн, шилжүүлдэг байх;

6.6.6.тухайн шатны төсвөөс санхүүжүүлэхээр хуулиар тогтоосон чиг үүргийг зөвхөн тухайн шатны төсвийн санхүүжилтээр хэрэгжүүлэх.

7 дугаар зүйл.Төсвийн жил

7.1.Төсвийн жил нь тухайн оны 1 дүгээр сарын 01-ний өдөр эхэлж, тухайн оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр дуусгавар болно.

7.2.Төсвийн жил нь сар, улирал, хагас жил, бүтэн жил гэсэн үед хуваагдана.

7.3.Төсвийг нэг жилээр баталж, тайлагнах бөгөөд батлагдсан төсвийг сар, улирлаар хуваарилан, хэрэгжилтийг зохион байгуулна.

7.4.Төсвийн гүйцэтгэлийн мэдээг сар бүрээр, санхүүгийн болон төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг улирал, хагас жил, бүтэн жилээр бэлтгэж, тайлагнана.

7.5.Батлагдсан төсвийг хэрэгжүүлэх бэлтгэл ажлыг тухайн жилийн төсвийг эрх бүхий байгууллагаас баталсан өдрөөс эхлэн зохион байгуулж болно.

7.6.Төсвийн жил эхлэхэд төсвийн захирагчийн тухайн төсвийн жилийн батлагдсан төсвийг зарцуулах эрх нь нээгдэнэ.

7.7.Энэ хуулийн 43 дугаар зүйлд зааснаас бусад тохиолдолд

төсвийн жил дуусахад төсвийн захирагчийн төсөв зарцуулах эрх нь дуусгавар болох бөгөөд төсвийн захирагчийн төсвийн зарцуулагдаагүй үлдэгдлийг тухайн шатны төсвийн ерөнхий дансанд татан төвлөрүүлнэ.

7.8.Салбарын үйл ажиллагааны онцлогоос хамаарч төсвийн хэрэгжилтийн хугацаа нь төсвийн жилээс зөрүүтэй бол төсвийн төлөвлөлтийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний баталсан аргачлалын дагуу зохицуулна.

8 дугаар зүйл.Төсвийн цаглабар

8.1.Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийг дараах цаглабрын дагуу боловсруулж, батална:

8.1.1.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг боловсруулж, жил бүрийн 4 дүгээр сарын 15-ны дотор Засгийн газарт хүргүүлэх;

8.1.2.Засгийн газар дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг хэлэлцэн жил бүрийн 5 дугаар сарын 01-ний дотор Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;

8.1.3.Улсын Их Хурал дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг жил бүрийн 6 дугаар сарын 01-ний дотор хэлэлцэж, батлах;

8.1.4.Улсын Их Хурал дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийг баталснаас хойш ажлын долоон өдрийн дотор хэвлэн нийтлэх.

8.2.Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийг дараах цаглабрын дагуу боловсруулж, батална:

8.2.1.хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн төслийг жил бүрийн 4 дүгээр сарын 01-ний дотор боловсруулж, Засгийн газарт хүргүүлэх;

8.2.2.Засгийн газар энэ хуулийн 8.2.1-д заасан эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн төслийг дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд нийцүүлэн хянаж, Улсын Их Хуралд жил бүрийн 5 дугаар сарын 01-ний дотор өргөн мэдүүлэх;

8.2.3.Улсын Их Хурал улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн төслийг жил бүрийн хаврын чуулганаар хэлэлцэн батлах.

8.3.Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд суурилсан

төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн жилийн төсвийн хязгаарыг дараах цаглабрын дагуу боловсруулж, батална.

8.3.1.төсвийн ерөнхийлөн захирагч дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд суурилсан жилийн төсвийн хязгаарын саналаа санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад жил бүрийн 6 дугаар сарын 10-ны дотор хүргүүлэх;

8.3.2.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн жилийн төсвийн хязгаарын саналыг нэгтгэн боловсруулж, жил бүрийн 6 дугаар сарын 20-ны дотор Засгийн газарт хүргүүлэх;

8.3.3.Засгийн газар төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн жилийн төсвийн хязгаарын төслийг хэлэлцэн жил бүрийн 7 дугаар сарын 01-ний дотор батлах;

8.3.4.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Засгийн газрын баталсан жилийн төсвийн хязгаарыг төсвийн удирдамжийн хамт жил бүрийн 7 дугаар сарын 5-ны дотор төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх.

8.4.Тухайн жилийн улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсвийг дараах цаглабрын дагуу боловсруулж, батална:

8.4.1.төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид харьяалагддаг төсвийн шууд захирагч нь жилийн төсвийн төслөө жил бүрийн 7 дугаар сарын 25-ны дотор харьяалах төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид хүргүүлэх;

8.4.2.төсвийн төвлөрүүлэн захирагч, төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид харьяалагддаггүй төсвийн шууд захирагч жил бүрийн 8 дугаар сарын 01-ний дотор жилийн төсвийн төслөө харьяалагдах төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх;

8.4.3.төсвийн ерөнхийлөн захирагч жилийн төсвийн саналаа жил бүрийн 8 дугаар сарын 15-ны дотор санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх;

8.4.4.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага энэ хуулийн 8.4.3-т заасан жилийн төсвийн саналыг нэгтгэн боловсруулж, жил бүрийн 9 дүгээр сарын 15-ны дотор Засгийн газарт өргөн мэдүүлэх;

8.4.5.Засгийн газар жилийн төсвийн төслийг жил бүрийн 10 дугаар сарын 01-ний дотор Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;

8.4.6.Засгийн газар жилийн төсвийн төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлснээс хойш ажлын гурван өдрийн дотор нийтэд мэдээлэх;

8.4.7.төрийн аудитын төв байгууллага жилийн төсвийн

төслийн талаарх дүгнэлтийг Улсын Их Хуралд жил бүрийн 10 дугаар сарын 15-ны дотор хүргүүлэх;

8.4.8.Улсын Их Хурал жилийн төсвийн төслийг хэлэлцэн жил бүрийн 11 дүгээр сарын 15-ны дотор батлах.

8.5.Аймаг, нийслэлийн жилийн төсвийг дараах цаглабрын дагуу боловсруулж, батална:

8.5.1.аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тухайн шатны жилийн төсвийн төслийг жил бүрийн 11 дүгээр сарын 25-ны дотор тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд өргөн мэдүүлэх;

8.5.2.аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тухайн шатны жилийн төсвийн төслийг хэлэлцэн жил бүрийн 12 дугаар сарын 05-ны дотор батлах;

8.5.3.сум, дүүргийн Засаг дарга тухайн шатны жилийн төсвийн төслийг жил бүрийн 12 дугаар сарын 10-ны дотор тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд өргөн мэдүүлэх;

8.5.4.сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тухайн шатны жилийн төсвийн төслийг хэлэлцэн жил бүрийн 12 дугаар сарын 20-ны дотор батлах;

8.5.5.аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тухайн шатны жилийн батлагдсан төсвийг 12 дугаар сарын 31-ний дотор санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх.

8.6.Улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн жилийн төсвийн сар, улирлын хуваарийг дараах цаглабрын дагуу боловсруулж, батална:

8.6.1.төсвийн төвлөрүүлэн захирагч болон төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид харъяалагддаггүй төсвийн шууд захирагч төсвийн хуваарийн саналаа жил бүрийн 12 дугаар сарын 15-ны дотор харъяалагдах төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх;

8.6.2.төсвийн ерөнхийлөн захирагч төсвийн хуваарийн саналаа жил бүрийн 12 дугаар сарын 25-ны дотор санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх;

8.6.3.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн жилийн төсвийн хуваарийг жил бүрийн 01 дүгээр сарын 01-ний дотор батлах.

8.7.Аймаг, нийслэлийн жилийн төсвийн сар, улирлын хуваарийг дараах цаглабрын дагуу боловсруулж, батална:

8.7.1.аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тухайн шатны

жилийн төсвийн сар, улирлын хуваарийг жил бүрийн 12 дугаар сарын 25-ны дотор батлах;

8.7.2.аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тухайн шатны жилийн төсвийн сар, улирлын батлагдсан хуваарийг жил бүрийн 12 дугаар сарын 31-ний дотор санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх.

8.8.Улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсөв, аймаг, нийслэлийн төсвийн сарын гүйцэтгэлийн мэдээг дараах цаглабрын дагуу боловсруулж, батална.

8.8.1.төсвийн шууд захирагч төсвийн сарын гүйцэтгэлийн мэдээг сар бүрийн 02-ны дотор харьяалагдах төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид хүргүүлэх;

8.8.2.төсвийн төвлөрүүлэн захирагч тусгай сан, төсвийн сарын гүйцэтгэлийн мэдээг сар бүрийн 04-ний дотор харьяалагдах төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх;

8.8.3.төсвийн ерөнхийлөн захирагч төсвийн сарын гүйцэтгэлийн мэдээг сар бүрийн 06-ны дотор санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх;

8.8.4.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нэгдсэн төсвийн сарын гүйцэтгэлийн мэдээг сар бүрийн 08-ны дотор нэгтгэн гаргах;

8.8.5.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нэгдсэн төсвийн сарын гүйцэтгэлийн мэдээг сар бүрийн 15-ны дотор нийтэд хэвлэн мэдээлэх.

8.9.Улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсөв, орон нутгийн төсвийн улирал, хагас, бүтэн жилийн төсвийн гүйцэтгэл, төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг дараах цаглабрын дагуу боловсруулна:

8.9.1.төсвийн шууд захирагч улирлын төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайланг дараа улирлын эхний сарын 15-ны дотор гаргаж харьяалагдах дээд шатны төсвийн захирагчид, жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайланг дараа оны 01 дүгээр сарын 25-ны дотор төрийн аудитын байгууллагад хүргүүлж, аудит хийсэн санхүүгийн тайланг 02 дугаар сарын 25-ны дотор харьяалагдах дээд шатны төсвийн захирагчид хүргүүлэх;

8.9.2.төсвийн төвлөрүүлэн захирагч хагас жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг жил бүрийн 7 дугаар сарын 25-ны дотор гаргаж төсвийн ерөнхийлөн захирагчид, жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг дараа оны 3 дугаар сарын 05-ны өдрийн дотор төрийн аудитын байгууллагад хүргүүлж, аудит хийсэн тайланг жил

бүрийн 3 дугаар сарын 25-ны өдрийн дотор төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх;

8.9.3.сум, дүүргийн төрийн сан нь тухайн шатны төсвийн хагас жилийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг жил бүрийн 7 дугаар сарын 25-ны дотор гаргаж дээд шатны төсвийн ерөнхийлөн захирагчид, жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг дараа оны 3 дугаар сарын 05-ны дотор төрийн аудитын байгууллагад хүргүүлж, аудит хийсэн тайланг жил бүрийн 3 дугаар сарын 25-ны дотор дээд шатны төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх ба аудит хийсэн тайланг нийтэд мэдээлэх;

8.9.4.аймаг, нийслэлийн төсвийн ерөнхийлөн захирагч жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайланг жил бүрийн 4 дүгээр сарын 01-ний дотор төрийн аудитын байгууллагад хүргүүлж, аудит хийсэн тайланг 4 дүгээр сарын 20-ны дотор санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх ба аудит хийсэн тайланг нийтэд мэдээлэх;

8.9.5.төсвийн ерөнхийлөн захирагч хагас жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг жил бүрийн 8 дугаар сарын 15-ны дотор санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад, жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг дараа оны 4 дүгээр сарын 05-ны дотор төрийн аудитын төв байгууллагад хүргүүлж, аудит хийсэн тайланг жил бүрийн 4 дүгээр сарын 25-ны дотор санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх;

8.9.6.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төсвийн ерөнхийлөн захирагч хагас жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг жил бүрийн 8 дугаар сарын 25-ны дотор гаргах;

8.9.7.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төсвийн ерөнхийлөн захирагч жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг дараа оны 4 дүгээр сарын 15-ны дотор гаргаж, төрийн аудитын төв байгууллагад хүргүүлэх ба төрийн аудитын төв байгууллага 5 дугаар сарын 05-ны дотор аудит хийж, санал дүгнэлт гаргах;

8.9.8.Төрийн болон орон нутгийн өмчит, төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд жилийн эцсийн санхүүгийн тайлангаа дараа жилийн 02 дугаар сарын 15-ны дотор төрийн аудитын байгууллагад хүргүүлж, аудит хийсэн тайланг 3 дугаар сарын 15-ны дотор харьяалагдах төсвийн ерөнхийлөн захирагч болон Төрийн өмчийн хороонд хүргүүлэх.

8.10.Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг дараах цаглабрын дагуу боловсруулна:

8.10.1.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, Засгийн газрын

санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг жил бүрийн 5 дугаар сарын 10-ны дотор төрийн аудитын төв байгууллагад хүргүүлэх;

8.10.2.төрийн аудитын төв байгууллага нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд нэг сарын дотор аудит хийж, Засгийн газар, Улсын Их Хуралд хүргүүлэх;

8.10.3.Засгийн газар энэ хуулийн 8.10.2-т заасан аудитын дүгнэлт гарснаас хойш ажлын долоон өдрийн дотор нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг аудитын дүгнэлтийн хамт Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;

8.10.4.Улсын Их Хурал нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг хаврын чуулганаар хэлэлцэн, улсын төсвийн гүйцэтгэлийг батлах;

8.10.5.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага төсвийн гүйцэтгэл болон аудит хийсэн санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг нийтэд хэвлэн мэдээлэх.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ ТӨСВИЙН ТАЛААРХ ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГА, АЛБАН ТУШААЛТНЫ БҮРЭН ЭРХ

9 дүгээр зүйл.Улсын Их Хурлын бүрэн эрх

9.1.Улсын Их Хурал төсвийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

9.1.1.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 9.1.1-д заасны дагуу дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийг батлах;

9.1.2.дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд нийцүүлж улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсөв, тэдгээрийн тодотголыг хэлэлцэж, батлах;

9.1.3.нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлийг хэлэлцэн, улсын төсвийн гүйцэтгэлийг батлах;

9.1.4.төсвийн хөрөнгийн зарцуулалт, үр дүнд хяналт тавих;

9.1.5.Засгийн газрын үнэт цаас гаргах зөвшөөрөл олгох.

10 дугаар зүйл.Засгийн газрын бүрэн эрх

10.1.Засгийн газар төсвийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

10.1.1.дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;

10.1.2.Улсын Их Хурлаас баталсан дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд багтаан төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрээр жилийн төсвийн хязгаар батлах;

10.1.3.Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд нийцсэн улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, жилийн төсвийн төсөл, төсвийн тодотголын төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;

10.1.4.төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрийн худалдан авах бараа, ажил, үйлчилгээний төлөвлөгөөг батлах;

10.1.5.улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр батлах;

10.1.6.төсвийн төсөл нь энэ хуулийн 27 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг хянах;

10.1.7.төсвийн хэрэгжилтэд хяналт тавих;

10.1.8.нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлийг Улсын Их Хуралд тайлагнах;

10.1.9.Улсын Их Хурлын зөвшөөрснөөр Засгийн газрын үнэт цаас гаргах;

10.1.10.Улсын Их Хурлын шийдвэрээр байгуулахаар хуульд зааснаас бусад тохиолдолд төсвийн байгууллагыг шинээр байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах;

10.1.11.төсвийн хөрөнгийг үр ашигтай захиран зарцуулж, улсын төсвийн байгууллагаас нийлүүлэх арга хэмжээний чанарын шаардлагыг хангуулах;

10.1.12.Засгийн газрын зээл болон улсын өрийн удирдлага, түүний стратегийг тодорхойлж, хэрэгжүүлэх;

10.1.13.улсын хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төслийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, санхүүжүүлэх, хяналт тавих журмыг батлах;

10.1.14.тухайн жилийн төсвийн хуулиар батлагдсан хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээний жагсаалтад шинэ арга хэмжээ нэмж тусгахгүйгээр, тэдгээрийн гүйцэтгэлийн явц байдалтай уялдуулан, төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн багцын дүнд багтаан хөрөнгийн зохицуулалт хийх.

10.2.Төсөв, санхүү, эдийн засгийн бодлогын төлөвлөлтийг сайжруулах, түүний тайлагналт, ил тод байдлыг хангах, олон нийтийн хяналтыг хэрэгжүүлэх зорилготой татвар төлөгчдийн төлөөлөл бүхий төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоод болон салбарын эрдэмтдээс бүрдсэн 9 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй орон тооны бус төсөв, санхүү, эдийн засгийн үндэсний зөвлөлийг Ерөнхий сайдын дэргэд байгуулж ажиллуулна.

10.3.Энэ хуулийн 10.2-т заасан үндэсний зөвлөл нь төсвийн төсөл болон улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн төслийг хэлэлцэж, санал, дүгнэлтээ Засгийн газарт хүргүүлнэ.

10.4.Энэ хуулийн 10.2-т заасан үндэсний зөвлөлийн дүрмийг Засгийн газар батална.

11 дүгээр зүйл. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний бүрэн эрх

11.1. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн төсвийн удирдлагын талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

11.1.1. дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, төсвийн төсөл, төсвийн тодотголын төсөл болон жилийн төсвийн хязгаарыг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлэх;

11.1.2. санхүү, төсвийн удирдлагын асуудлаар өөрийн эрх хэмжээний хүрээнд заавар, журам батлан гаргах;

11.1.3. төсвийн зарлагын норм, норматив болон төсвийн байгууллагын бүтцийн болон орон тооны жишиг, хязгаарыг тогтоох;

11.1.4. төсөв, санхүүгийн удирдлага, төлөвлөлт, зохицуулалтыг боловсронгуй болгох санал боловсруулан, эрх бүхий байгууллагаар шийдвэрлүүлэх;

11.1.5. төсвийн дэлгэрэнгүй ангиллыг батлах;

11.1.6. Засгийн газраас эрх олгосноор зохих хууль тогтоомжид заасны дагуу Засгийн газрын нэрийн өмнөөс өр үүсгэх, өрийн баталгаа гаргах, өр үүсгэх зөвшөөрлийг энэ хуулийн 62.6.2-т заасны дагуу олгох;

11.1.7. төсөв, татварын харилцааг зохицуулах хуулийн төсөл нь төсөв, санхүүгийн бодлогын баримт бичигтэй нийцэж байгаа эсэх талаар дүгнэлт гаргах;

11.1.8. зээл, тусламжийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх;

11.1.9. өрийн удирдлага, түүний стратегийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх;

11.1.10. төрийн сангийн үйл ажиллагааг удирдлагаар хангах;

11.1.11. төсөв, санхүүгийн дотоод аудит, хяналт шалгалтыг зохион байгуулж, удирдлагаар хангах;

11.1.12. төсвийн гүйцэтгэлийн үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлагаар хангах;

11.1.13. энэ хуулийн 8.6.3-т заасан төсвийн хуваарийг батлан мөрдүүлэх, түүнд өөрчлөлт оруулах;

11.1.14. энэ хуулийн 10.1.9-д заасан Засгийн газрын үнэт цаасны нөхцөлийг тогтоох;

11.1.15. төсвийн ерөнхийлөн захирагч, төсвийн байгууллага, бусад этгээдэд улсын төсвөөс санхүүжүүлэх хөтөлбөрийн санхүүжилтийг батлагдсан төсвийн дагуу олгох;

11.1.16.төрийн өмчийн эд хөрөнгө ашигласны төлбөрийн хэмжээг тогтоох;

11.1.17.орон нутгийн төсвийн төсөл боловсруулах журам батлах;

11.1.18.Засаг даргын нөөц хөрөнгийн зориулалт, зарцуулалтын нийтлэг журмыг тогтоох;

11.1.19.энэ хуульд заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээллийг төсвийн байгууллага, бусад этгээдээс гаргуулан авах.

12 дугаар зүйл.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх

12.1.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага төсвийн удирдлагын талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

12.1.1.дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төсөл, түүнд тусгах эдийн засаг, төсвийн таамаглалыг боловсруулах;

12.1.2.улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсвийн төсөл, тэдгээрийн тодотголын төслийг боловсруулах;

12.1.3.Улсын Их Хурлаас баталсан дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд багтаан төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрээр жилийн төсвийн хязгаар боловсруулах;

12.1.4.жилийн төсвийн төсөл боловсруулах удирдамжийг төсвийн цаглабрыг баримтлан бэлтгэж, төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх;

12.1.5.төсвийн тодотгол хийх тухай Засгийн газрын саналыг боловсруулах;

12.1.6.төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн гүйцэтгэлд хяналт тавих;

12.1.7.нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлийн тайлан гаргах;

12.1.8.Засгийн газрын санхүүгийн нэгдсэн тайланг олон улсын нягтлан бодох бүртгэлийн стандартын дагуу гаргах;

12.1.9.олон улсын нягтлан бодох бүртгэлийн стандартын дагуу Монгол Улсын нягтлан бодох бүртгэлийн стандартыг боловсруулж, хэрэгжилтийг хангах;

12.1.10.Засгийн газрын үнэт цаасны болон зээлийн нөхцөлийг өөрчлөх; зээл төлөх санал боловсруулах;

12.1.11.банкинд данс нээх зөвшөөрлийг төсвийн байгууллагад олгох;

12.1.12.төлөгдөөгүй улсын өрийн үлдэгдэл, дунд

хугацааны өрийн үйлчилгээний таамаглалыг хагас жил тутам гаргаж нийтэд хэвлэн нийтлэх;

12.1.13.төв төрийн сангийн чиг үүргийг хэрэгжүүлж, төсвийн хөрөнгө, нөөцийн санг байршуулах;

12.1.14.эдийн засаг, төсөв, санхүүгийн асуудал эрхэлсэн албадыг мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах;

12.1.15.төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн харьяа төсвийн байгууллагын хэрэгжүүлэх арга хэмжээний гүйцэтгэл болон улсын төсвийн хөрөнгөөр орон нутгийн байгууллагаас худалдан авах арга хэмжээний гүйцэтгэлийн явцад хяналт тавих;

12.1.16.төсвийн дотоод аудит, хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх;

12.1.17.төсвийн орлогын бүрдэлттэй уялдуулан мөнгөн хөрөнгийн зохицуулалтын хүрээнд санхүүжилтийн болон зарцуулалтын эрхийг бууруулах;

12.1.18.эдийн засаг, санхүү, төсвийн бодлогын шинжилгээ, судалгааны ажлыг эрхлэх чиг үүрэг бүхий бие даасан төвийг байгуулж ажиллуулах асуудлыг эрх бүхий байгууллагад оруулж шийдвэрлүүлэх;

12.1.19.төсвийн төлөвлөлт, төсвийн гүйцэтгэл, нягтлан бодох бүртгэл, тайлагналтын мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоог удирдах;

12.1.20.энэ хуульд заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээллийг төсвийн байгууллага, бусад этгээдээс гаргуулж авах.

13 дугаар зүйл.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрх

13.1.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага төсвийн төлөвлөлтийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

13.1.1.улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн төсөл боловсруулж, Засгийн газарт хүргүүлэх;

13.1.2.улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрийн төсөл боловсруулах.

14 дүгээр зүйл.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч, түүний бүрэн эрх

14.1.Дараах албан тушаалтан төсвийн ерөнхийлөн захирагч байна:

14.1.1.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын

дарга Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн төсвийн;

14.1.2.Улсын Их Хурлын дарга Улсын Их Хурлын төсвийн;

14.1.3.Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын дарга тухайн байгууллагын төсвийн;

14.1.4.Ерөнхий сайд түүнд хууль тогтоомжоор харьяалуулсан байгууллагын төсвийн;

14.1.5.Тэргүүн Шадар сайд түүнд хууль тогтоомжоор харьяалуулсан байгууллагын төсвийн;

14.1.6.Шадар сайд түүнд хууль тогтоомжоор харьяалуулсан байгууллагын төсвийн;

14.1.7.Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Ерөнхий сайдын төсөв, Тэргүүн Шадар сайд, Шадар сайдын ажлын албаны төсөв, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын төсөв болон түүнд хууль тогтоомжоор харьяалуулсан бусад байгууллагын төсвийн;

14.1.8.Засгийн газрын гишүүн холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагын болон түүнд хууль тогтоомжоор харьяалуулсан бусад байгууллагын төсвийн;

14.1.9.Үндсэн хуулийн цэцийн дарга Үндсэн хуулийн цэцийн төсвийн;

14.1.10.Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч тухайн шүүхийн төсвийн;

14.1.11.Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн дарга нь Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн ажлын алба, аймаг, нийслэл, сум, сум дундын, дүүргийн болон дагнасан шүүхийн төсвийн;

14.1.12.Улсын ерөнхий прокурор прокурорын байгууллагын төсвийн;

14.1.13.Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга тус зөвлөлийн;

14.1.14.Авлигатай тэмцэх газрын дарга тухайн байгууллагын төсвийн;

14.1.15.аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын дарга тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын төсвийн;

14.1.16.аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд ажлаа хариуцан тайлагнадаг байгууллагын дарга тухайн байгууллагын төсвийн;

14.1.17.аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга тухайн шатны орон нутгийн энэ хуулийн 14.1.15, 14.1.16-д зааснаас бусад төсвийн.

14.2.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч төсвийн удирдлагын талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

14.2.1.жилийн төсвийн хязгаарт багтаан төсвийн төслийг боловсруулах;

14.2.2.өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хэрэгжүүлэх хөтөлбөрийн санхүүжилтийг бодитой тодорхойлох;

14.2.3.өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд төсвийг үр ашигтай удирдах, гүйцэтгэлийг хангах;

14.2.4.өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд тухайн төсөв хэрэгжих жил болон дунд хугацаанд хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээг жилийн төсвийн хязгаарт багтаан санхүүжилтийн бүх төрлийн эх үүсвэртэй нь уялдуулан боловсруулах;

14.2.5.өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээний агентлаг, төсвийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангах;

14.2.6.хөтөлбөрийн үр дүн, төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг гарган, Засгийн газрын хуралдаанд танилцуулах;

14.2.7.өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээний агентлаг, төсвийн бусад байгууллага, Засгийн газрын тусгай сан, гадаадын зээл, тусламжаар хэрэгжсэн төслийн тайлан бүхий хагас жилийн болон жилийн эцсийн санхүүгийн тайланг нэгтгэн, санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх;

14.2.8.хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээний хэрэгжилтийг төсвийн гүйцэтгэлийн явцад хянаж, санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад улирал бүр тайлагнах;

14.2.9.хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээ хэрэгжиж дууссаны дараа хөрөнгө оруулалтын үр дүнгийн талаарх тайланг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх;

14.2.10.өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд дотоод аудитын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх.

14.3.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч өөрийн эрхлэх асуудлын төсвийн орлого, зарлагын зүй зохистой, үр ашигтай байдал, үр дүнгийн гүйцэтгэлийг хангаж, өөрт хамаарах төсвийн гүйцэтгэлийн биелэлтийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засгийн газар, Улсын Их Хурлын өмнө бүрэн хариуцна.

14.4.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь төсөв хуваарилах, зарцуулахтай холбогдсон бүрэн эрхээ төсвийн төвлөрүүлэн захирагч, эсхүл харьяалах төсвийн шууд захирагчид шилжүүлж болох бөгөөд ийнхүү шилжүүлсэн нь түүнийг хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.

14.5.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь түүнд хамаарах төсвийн асуудлыг хариуцан гүйцэтгэх санхүүгийн нэгж, нягтлан бодогч, ажилтантай байна.

15 дугаар зүйл.Төсвийн төвлөрүүлэн захирагч, түүний бүрэн эрх

15.1.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь өөрийн удирдлага дор төсвийн шууд захирагчийг харьяалах эрх бүхий төсвийн төвлөрүүлэн захирагчтай байж болно.

15.2.Энэ хуулийн 39.1-д заасан гэрээгээр тусгай зориулалтын шилжүүлэг хүлээн авсан төсвийн төвлөрүүлэн захирагч нь аймаг, нийслэлийн Засаг дарга байна.

15.3.Төсвийн төвлөрүүлэн захирагч, түүнд харьяалагдах төсвийн шууд захирагчийг Засгийн газар тогтооно.

15.4.Төсвийн төвлөрүүлэн захирагч нь түүнд харьяалагдах төсвийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

15.4.1.төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн энэ хуулийн 14.2.2, 14.2.3, 14.2.5, 14.2.8–д заасан болон төсвийн шууд захирагчийн энэ хуулийн 16.5-д заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх;

15.4.2.энэ хуулийн 14.2.8-д заасан тайланг нэгтгэн харьяа төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх.

16 дугаар зүйл.Төсвийн шууд захирагч, түүний бүрэн эрх

16.1.Төсвийн байгууллага нь түүний үйл ажиллагааг үр ашигтай удирдлагаар хангаж, ажлын үр дүнг хариуцах үүрэг бүхий төсвийн шууд захирагчтай байна.

16.2.Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын төсвийн шууд захирагчийг харьяалах төсвийн ерөнхийлөн захирагч тогтооно.

16.3.Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд ажлаа хариуцан тайлагнадаг байгууллагын төсвийн шууд захирагчийг харьяалах төсвийн ерөнхийлөн захирагч тогтооно.

16.4.Дараах албан тушаалтан төсвийн шууд захирагч байна:

16.4.1.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дэд дарга Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн болон түүний Тамгын газрын төсвийн;

16.4.2.Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Улсын Их Хурлын төсвийн;

16.4.3.Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын тэргүүн дэд дарга Ерөнхий сайдын төсвийн, Тэргүүн Шадар сайд болон Шадар сайдын ажлын албаны, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын төсвийн;

16.4.4.төрийн захиргааны төв байгууллагын Төрийн нарийн бичгийн дарга тус байгууллагын төсвийн;

16.4.5.агентлагийн дарга тус агентлагийн төсвийн;

16.4.6.Үндсэн хуулийн цэцийн ажлын албаны дарга Үндсэн хуулийн цэцийн төсвийн;

16.4.7.Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн ажлын албаны дарга тус зөвлөлийн төсвийн;

16.4.8.Улсын дээд шүүхийн Тамгын газрын дарга Улсын дээд шүүхийн төсвийн;

16.4.9.Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн ажлын албаны төсвийн;

16.4.10.Авлигатай тэмцэх газрын Тамгын газрын дарга тус байгууллагын төсвийн;

16.4.11.аймаг, нийслэл, сум, сум дундын, дүүргийн болон дагнасан шүүхийн тамгын хэлтсийн дарга тухайн шатны шүүхийн төсвийн;

16.4.12.Улсын ерөнхий прокурорын газрын Тамгын газрын дарга Улсын ерөнхий прокурорын газрын төсвийн;

16.4.13.аймаг, нийслэлийн прокурорын газрын Тамгын хэлтсийн дарга тухайн шатны прокурорын байгууллагын төсвийн;

16.4.14.аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн нарийн бичгийн дарга тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын төсвийн;

16.4.15.аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газрын дарга тухайн шатны Засаг даргын Тамгын газрын төсвийн;

16.4.16.Засгийн газрын шугамаар авч байгаа хөнгөлөлттэй зээл болон буцалтгүй тусламжийн хөрөнгөөр хэрэгжиж байгаа төслийн нэгжийн дарга тухайн төслийн төсвийн;

16.4.17.Засгийн газрын тусгай сангийн захирагч тухайн сангийн төсвийн;

16.4.18.төсвийн бусад байгууллагын дарга (захирал, эрхлэгч) тухайн байгууллагын төсвийн.

16.5.Төсвийн шууд захирагч нь төсвийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

16.5.1.төсвийн байгууллагын өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдах;

16.5.2.батлагдсан төсөв, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх талаар төсвийн ерөнхийлөн захирагчтай байгуулсан гэрээний хүрээнд төсвийн хөрөнгийг удирдах, зарцуулалтад нь хяналт тавих;

16.5.3. батлагдсан цалингийн сан, орон тооны хязгаарт багтаан төсвийн байгууллагын орон тоо, ажиллагчдын цалин хөлсийг тогтоох;

16.5.4. төсвийн байгууллагын үйл ажиллагааны үр дүнг дээшлүүлэх;

16.5.5. батлагдсан төсвийг зориулалтын дагуу зарцуулах;

16.5.6. дотоод аудитын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх;

16.5.7. байгууллагын санхүүгийн болон төсвийн гүйцэтгэлийн мэдээ, тайлан, үр дүнгийн гэрээний биелэлтийг үнэн зөв гаргах, тогтоосон хугацаанд тайлагнах;

16.5.8. санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас шаардсан мэдээллийг хугацаанд нь гаргаж өгөх.

17 дугаар зүйл. Төсвийн байгууллага

17.1. Олон улсын байгууллага, хандивлагч орноос Засгийн газрын шугамаар Монгол Улсад олгож байгаа зээл, тусламжаар хэрэгжүүлэх төслийн нэгж нь төсвийн байгууллага байна.

17.2. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд заасны дагуу төсвийн байгууллагыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага бүртгэнэ.

17.3. Төсвийн захирагчийн нэг удаагийн шинж чанартай, байнгын бус үйл ажиллагаа явуулах чиг үүргийг хэрэгжүүлэх нэгж нь түүнийг шууд харьяалах төсвийн захирагчид харьяалагдаж, төсвийн харилцаанд оролцоно.

18 дугаар зүйл. Тусгай сан

18.1. Төрийн зарим чиг үүргийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг тусгай сангаар дамжуулан гүйцэтгэж болно.

18.2. Тусгай сан нь Засгийн газрын тусгай сан, орон нутгийн тусгай сан гэсэн төрөлтэй байна.

18.3. Засгийн газрын тусгай санг байгуулах, түүний үйл ажиллагааны зарчим, хэрэгжүүлэх чиг үүрэг, уг сангийн орлого, түүний зарцуулалтын талаарх харилцааг хуулиар зохицуулна.

18.4. Орон нутгийн тусгай санг байгуулах, түүний үйл ажиллагааны зарчим, хэрэгжүүлэх чиг үүрэг, уг сангийн орлого, түүний зарцуулалтын талаарх харилцааг энэ хуулиар зохицуулна.

18.5.Засгийн газрын тусгай сан нь улсын төсвийн, орон нутгийн тусгай сан нь орон нутгийн төсвийн бүрэлдэхүүн хэсэг байна.

18.6.Энэ хуулийн 4.1.50-д заасан эргэлтийн сангийн үлдэгдлийг төсөвт татан төвлөрүүлэх асуудлыг тухайн жилийн төсвийн тухай хуулиар шийдвэрлэнэ.

18.7.Эргэлтийн сан байгуулах, эргэлтийн сангийн орлого, зориулалт, зарцуулалт, тайлагналттай холбогдсон харилцааг Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулиар зохицуулна.

19 дүгээр зүйл.Төсвийн ерөнхий нягтлан бодогчийг томилох, чөлөөлөх

19.1.Бүх шатны төсөв нь тухайн шатны төсвийн ерөнхий нягтлан бодогчтой байна.

19.2.Энэ хуулийн 14.1.3, 14.1.7, 14.1.8, 14.1.11, 14.1.12, 14.1.16-д заасан төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь төсвийн ерөнхий нягтлан бодогчтой байна.

19.3.Энэ хуулийн 19.1, 19.2-т зааснаас бусад тохиолдолд төсвийн ерөнхийлөн захирагч болон төсвийн төвлөрүүлэн захирагч, шууд захирагч нь төсвийн ахлах нягтлан бодогч, нягтлан бодогчтой байна.

19.4.Энэ хуулийн 14.1.3, 14.1.7, 14.1.8, 14.1.11, 14.1.12-т заасан төсвийн ерөнхийлөн захирагч тухайн төсвийн ерөнхий нягтлан бодогчийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын Төрийн нарийн бичгийн даргатай зөвшилцөн томилж, чөлөөлнө.

19.5.Сум, дүүргийн төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь өөрийн төсвийн ерөнхий нягтлан бодогчийг аймаг, нийслэлийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчтай, аймаг, нийслэлийн төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь өөрийн төсвийн ерөнхий нягтлан бодогчийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын төрийн нарийн бичгийн даргатай зөвшилцөн томилж, чөлөөлнө.

19.6.Төсвийн төвлөрүүлэн захирагч болон төсвийн шууд захирагч нь төсвийн ахлах нягтлан бодогчийг дараах байдлаар зөвшилцөн томилж, чөлөөлнө:

19.6.1.улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсөвт харьяалагдах төсвийн төвлөрүүлэн захирагч болон төсвийн шууд захирагч нь өөрийн төсвийн нягтлан бодогчийг санхүү,

төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын Төрийн нарийн бичгийн даргатай;

19.6.2.энэ хуулийн 39 дүгээр зүйлд заасан гэрээгээр орон нутагт шилжүүлсэн төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид харьяалагдах төсвийн байгууллагын ахлах нягтлан бодогчийг аймаг, нийслэлийн төрийн сангийн хэлтсийн даргатай;

19.6.3.аймаг, нийслэлийн төсөвт харьяалагдах байгууллагын төвлөрүүлэн захирагч болон төсвийн шууд захирагч нь өөрийн төсвийн нягтлан бодогчийг, сумын төсөвт харьяалагдах байгууллагын төсвийн шууд захирагч нь өөрийн төсвийн нягтлан бодогчийг аймаг, нийслэлийн төрийн сангийн хэлтсийн даргатай тус тус;

19.6.4.дүүргийн төсөвт харьяалагдах байгууллагын төсвийн шууд захирагч нь өөрийн төсвийн нягтлан бодогчийг дүүргийн төрийн сангийн хэлтсийн даргатай.

19.7.Төсвийн байгууллага, төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгжийн ерөнхий нягтлан бодогчид тавигдах шаардлага, шалгуур журмыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага тогтооно.

20 дугаар зүйл.Санхүүгийн мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоо

20.1.Бүх шатны төсөв боловсруулах, төсвийн гүйцэтгэл, нягтлан бодох бүртгэл, тайлагналтыг төсвийн мэдээллийн нэгдсэн сүлжээгээр дамжуулан хэрэгжүүлнэ.

20.2.Санхүүгийн мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоон дахь мэдээлэл нь холбогдох шийдвэр, эрх зүйн акт, нягтлан бодох бүртгэлийн баримтаар баталгаажсан байна.

20.3.Холбогдох байгууллага, албан тушаалтан төсвийн мэдээллийн тогтолцоонд үнэн зөв мэдээллийг цаг хугацаанд нь оруулах, мэдээллийн үндсэн баримтыг бүрдүүлэх, бүртгэх, хадгалах, хамгаалах үүрэгтэй.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ТӨСВИЙН БҮТЭЦ

21 дүгээр зүйл.Төсвийн шатлал

21.1.Монгол Улсын нэгдсэн төсөв нь улсын төсөв, орон нутгийн төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсвөөс бүрдэнэ.

21.2.Орон нутгийн төсөв нь аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн төсвөөс бүрдэнэ.

21.3.Аймаг, нийслэлийн төсвийн дээд шатны төсөв нь улсын төсөв, сум, дүүргийн төсвийн дээд шатны төсөв нь аймаг, нийслэлийн төсөв байна.

21.4.Төсвийн шатлал бүрд ногдох орлого, тухайн шатны төсвөөр хэрэгжүүлэх чиг үүргийг хуулиар тогтооно.

22 дугаар зүйл.Төсвийн ангилал

22.1.Төсвийг тогтоосон ангиллын дагуу төлөвлөж, гүйцэтгэлийг хэрэгжүүлж, бүртгэн, тайлагнана.

22.2.Төсвийг дор дурдсаны дагуу ангилна:

- 22.2.1.төсвийн шатлалаар;
- 22.2.2.төсвийн захирагчаар;
- 22.2.3.эдийн засгийн ангиллаар;
- 22.2.4.хөтөлбөрөөр;
- 22.2.5.арга хэмжээгээр;
- 22.2.6.санхүүжүүлэх эх үүсвэрээр.

22.3.Энэ хуулийн 22.2-т заасан ангилал нь төсвийн анхдагч ангилал байна.

22.4.Шаардлагатай гэж үзвэл санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага төсвийн бусад ангилал болон төсвийн ангиллын дугаарлалт (код)-ын түвшинг тогтоож болно.

22.5.Төсвийн ангиллын зүйлд санаатайгаар буруу мэдээлэл оруулж төсвийн орлого, зарлагын хэмжээг өөрчлөхийг хориглоно.

22.6.Төсвийг төлөвлөх, батлах, хэрэгжүүлэх, тайлагнах үе шат бүрд төсвийн ангиллыг дараах байдлаар хэрэглэнэ:

- 22.6.1.дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн шалгуур үзүүлэлтийг төсвийн шатлал бүрээр тогтоох;
- 22.6.2.төсвийн зарлагын дээд хязгаарыг төсвийн шатлал, тэдгээрт харьяалагдах төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрээр, зарлагын томсгосон ангиллаар тогтоох;
- 22.6.3.төсвийн төлөвлөлт, бүртгэл, тайлагналтыг төсвийн

ангиллын төрөл тус бүрээр, тэдгээрийн дэлгэрэнгүй ангиллын дагуу бэлтгэх;

22.6.4.төсөв батлах эрх бүхий байгууллага нь төсвийг шатлал бүрээр, түүнд харьяалагдах төсвийн ерөнхийлөн захирагч, тэдгээрийн хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, хүрэх үр дүн, хөрөнгө оруулалтын болон концессын гэрээгээр хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээ, тусгай сан, орлого, санхүүжүүлэх эх үүсвэр бүрээр нь батлах;

22.6.5.төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь өөрийн батлагдсан төсвийг төсвийн төвлөрүүлэн захирагч бүрээр, төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид харьяалагдахгүй төсвийг төсвийн шууд захирагч бүрээр, энэ хуулийн 22.2.3-22.2.6-д заасан ангиллаар, хүрэх үр дүнгийн хамт батлах;

22.6.6.төсвийн төвлөрүүлэн захирагч нь өөрийн батлагдсан төсвийг төсвийн шууд захирагч бүрээр, энэ хуулийн 22.2.3-22.2.6-д заасан ангиллаар, хүрэх үр дүнгийн хамт батлах;

22.6.7.төсвийн шууд захирагч нь батлагдсан төсвийг энэ хуулийн 22.2.3-22.2.6-д заасан ангиллаар бүртгэж, тайлагнах;

22.6.8.төсвийн гүйцэтгэлийн явцын хяналтыг энэ хуулийн 22.2-т заасан ангиллаар хийх бөгөөд эдийн засгийн дэлгэрэнгүй ангиллын дотор томсгосон ангиллаар хяналтын түвшинг тогтоож болно.

22.7.Энэ хуулийн 22.2-т заасан төсвийн ангиллын төрөл бүрээр дэлгэрэнгүй ангилал тогтоох, түүнийг төсвийн төлөвлөлт, тайлагналт, гүйцэтгэлд ашиглах журмыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага тогтооно.

22.8.Төсвийн ангиллыг Засгийн газрын санхүүгийн статистикийн олон улсын стандартад нийцүүлэн хөрвүүлэх аргачлалыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага тогтооно.

22.9.Энэ хуулийн 22.6.8-д заасан ангиллаар тогтоосон төсвийг зүйл хооронд шилжүүлэн зарцуулах эрхийг төсвийн захирагчийн ангилал бүрээр тогтоох, томсгосон хяналтын түвшинг тогтоох нийтлэг журмыг Засгийн газар тогтоон мөрдүүлнэ.

23 дугаар зүйл.Төсвийн орлого

23.1.Төсвийн орлого нь татварын орлого, татварын бус орлогоос бүрдэнэ.

23.2.Татварын орлого нь Татварын ерөнхий хуулиар⁶ тогтоосон албан татвар, төлбөр, хураамжаас бүрдэнэ.

⁶ Оросуудыг ашигласнаар "Орлого" үг өөрчлөгдөж 2008 оны 22 дугаар сарын 1-н өөрчлөгдөж байна.

23.3.Татварын бус орлого нь төрийн болон орон нутгийн өмчит, төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төрийн болон орон нутгийн өмчид ногдох хувьцааны ногдол ашиг, төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр, төрийн болон орон нутгийн өмчийг хувьчилсан, худалдсан, түрээслэсний орлого, торгуулийн орлого, төсвийн байгууллагын туслах үйл ажиллагааны орлого, гадаад улс, олон улсын байгууллагаас авсан зээл, тусламж болон хууль тогтоомжийн дагуу төсөвт төвлөрүүлэх бусад орлогоос бүрдэнэ.

23.4.Улсын төсвийн татварын орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.4.1.аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар;
23.4.2.нэмэгдсэн өртгийн албан татвар;
23.4.3.онцгой албан татвар;
23.4.4.гаалийн албан татвар;
23.4.5.авто бензин, дизелийн түлшний албан татвар;
23.4.6.ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр;
23.4.7.ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн төлбөр;
23.4.8.агаарын бохирдлын төлбөр;
23.4.9.Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуулийн⁷
11.2-т заасан улсын тэмдэгтийн хураамж.

23.5.Улсын төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.5.1.төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн Хүний хөгжил сангийн тухай хуулийн 3.2.1-д зааснаас бусад төрийн өмчид ногдох хувьцааны ногдол ашиг;
23.5.2.төрийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр болон борлуулсны орлого;
23.5.3.хууль тогтоомжийн дагуу улсын төсөвт төвлөрүүлэх бусад орлого.

23.6.Аймаг, нийслэлийн төсвийн татварын орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.6.1.нийслэл хотын албан татвар;
23.6.2.газрын төлбөр;
23.6.3.үл хөдлөх эд хөрөнгийн албан татвар;
23.6.4.автотээврийн болон өөрөө явагч хэрэгслийн албан татвар.

⁷ Өснүүг үйл ажиллагааг дараах аргаар олохыг зорьж "Орлогын үйл ажиллагаа" 2010 оны 1 дугаар хуулийг.

23.6.5.үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ашигласан усны төлбөр;

23.6.6.Хувь хүний орлогын албан татварын тухай⁸ хуулийн 8.1.1-д заасан орлогод ногдох албан татвар

23.6.7.өв залгамжлал, бэлэглэлийн албан татвар;

23.6.8.энэ хуулийн 23.4.9-д зааснаас бусад улсын тэмдэгтийн хураамж.

23.7.Аймаг, нийслэлийн төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.7.1.орон нутгийн өмчит болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн орон нутгийн өмчид ногдох хувьцааны ногдол ашиг;

23.7.2.орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр болон борлуулсны орлого, хүү, торгуулийн орлого;

23.7.3.хууль тогтоомжийн дагуу аймаг, нийслэлийн төсөвт төвлөрүүлэх бусад орлого.

23.8.Сум, дүүргийн төсвийн татварын орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.8.1.Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн 8.1.1-д заасан орлогод ногдох албан татвараас бусад хувь хүний орлогын албан татвар;

23.8.2.бууны албан татвар;

23.8.3.энэ хуулийн 23.4.9-д зааснаас бусад улсын тэмдэгтийн хураамж;

23.8.4.агнуурын нөөц ашигласны төлбөр, ан амьтан агнах, барих зөвшөөрлийн хураамж;

23.8.5.ашигт малтмалаас бусад байгалийн баялаг ашиглахад олгох эрхийн зөвшөөрлийн хураамж;

23.8.6.байгалийн ургамал ашигласны төлбөр;

23.8.7.ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөр;

23.8.8.түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашигласны төлбөр;

23.8.9.хүн амын унд, ахуйн хэрэгцээний зориулалтаар ус, рашаан ашигласны төлбөр;

23.8.10.орлогыг нь тухай бүр тодорхойлох боломжгүй

⁸ Өсөү дэи өө и дөи аи аёааи даааадуи оооаё бооёу- “О дөёи и уаууёуё” үи даауёёёи 2006 и и 38 аооаадои ёёдөуааһуи .

ажил, үйлчилгээ хувиараа эрхлэгч хувь хүний орлогын албан татвар;
23.8.11.нохойны албан татвар.

23.9.Сум, дүүргийн төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.9.1.орон нутгийн өмчит болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн орон нутгийн өмчид ногдох хувьцааны ногдол ашиг;

23.9.2.орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр болон борлуулсны орлого, хүү, торгуулийн орлого;

23.9.3.хууль тогтоомжийн дагуу сум, дүүргийн төсөвт орох бусад орлого.

23.10.Энэ хуулийн 25 дугаар зүйлд заасан тусламжийн орлого нь төсвийн орлогын бүрэлдэхүүн хэсэг байна.

23.11.Газар, байгалийн баялгийн нөөцийг хуульд заасан хэлбэрээр эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулахтай холбогдон бий болох орлого нь төсвийн орлого байна.

24 дүгээр зүйл.Төсвийн зарлага

24.1.Төсвийн зарлага нь урсгал зардал, хөрөнгийн зардлаас бүрдэнэ.

24.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчит аж ахуйн нэгжийн өөрөө санхүүжүүлснээс бусад хэлбэрээр төрийн болон орон нутгийн өмч бий болгох, худалдан авах, хуулийн этгээд үүсгэн байгуулах зардал, хувь оролцоо, дүрмийн санд оруулсан хөрөнгө, түүнтэй холбогдсон бүх төрлийн санхүүгийн хэрэгсэл нь тухайн шатны төсвийн зарлага байна.

24.3.Татварын зарлагыг нэр төрөл, салбар бүрээр нь төлөвлөж, төсвийн гүйцэтгэлд тусган дэлгэрэнгүй тайлагнана.

24.4.Төсвийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээг худалдан авах ажиллагаа хууль тогтоомжийн дагуу зохион байгуулагдаагүй бол төсвөөс санхүүжилт гаргахыг хориглоно.

24.5.Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн болон түүний эрхлэх асуудлын хүрээний агентлаг, харьяа байгууллагын хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, ажил, үйлчилгээг тухайн төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн хэрэгжүүлэх аль нэг хөтөлбөрт хамруулсан байна.

25 дугаар зүйл.Тусламжийн орлого, түүгээр санхүүжих зарлага

25.1.Тусламжийн орлого нь дор дурдсан хэлбэртэй байна:

25.1.1.олон улсын гэрээний дагуу авах хөгжлийн тусламж;

25.1.2.төрийн болон орон нутгийн өмчит бус этгээдээс авах тусламж, хандив.

25.2.Зөвхөн дор дурдсан нийгмийн үйлчилгээ үзүүлдэг төсвийн байгууллага энэ хуульд заасан журмын дагуу хандив, тусламж авч болно:

25.2.1.эмнэлгийн үйлчилгээ;

25.2.2.бүх шатны боловсролын үйлчилгээ;

25.2.3.соёлын үйлчилгээ.

25.3.Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн авах тусламж, хандивын хэмжээ тухайн төсөвт байгууллагын батлагдсан төсвийн 50 хувиас хэтрэхгүй байна.

25.4.Төсвийн байгууллага төсвийн ерөнхийлөн захирагчаараа дамжуулан дараах тохиолдолд төрийн болон орон нутгийн өмчит бус хуулийн этгээдээс мөнгөн хөрөнгө, хөдлөх эд хөрөнгийн хэлбэрээр тусламж, хандив авч болно:

25.4.1.санхүүжүүлэх эх үүсвэр дутагдсан хөтөлбөр, арга хэмжээг үргэлжлүүлэх;

25.4.2.байгууллагын хүний нөөцийн чадавхийг бэхжүүлэхэд чиглэсэн сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх.

25.5.Дараах тохиолдлыг ашиг сонирхлын зөрчилтэй гэж үзэн төсвийн байгууллага хандив, тусламж авахыг хориглоно:

25.5.1.хандив, тусламж өгсөн этгээд нь төсвийн байгууллагын хэрэгцээнд өөрийн барааг худалдах, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлдэг байх;

25.5.2.байгууллагын ажилтны энэ хуулийн 25.4.2-т зааснаас бусад нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх зорилготой байх.

25.6.Тусламжийн орлогоос санхүүжүүлэхэд төсвөөс санхүүжүүлэх арга хэмжээнд тавигдах шаардлагыг нэгэн адил баримтална.

25.7.Тусламж, хандивын орлогыг холбогдох журмын дагуу бүртгэж, гүйцэтгэлийг тайлагнана.

25.8.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч тусламж, хандив авсан тухай баримтын хувийг төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, эсхүл аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн төрийн санд нэг сарын дотор хүргүүлнэ.

25.9.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн болон орон нутгийн өмчит бус хуулийн этгээд татвар ногдуулсны дараах ашгаас хандив, тусламж өгнө.

25.10.Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд хандив, тусламж өгөхийг хориглоно.

25.11.Монгол Улсын олон улсын гэрээний дагуу хөгжлийн тусламж авах, зарцуулах, удирдах, бүртгэх, тайлагнахтай холбогдсон харилцааг хуулиар зохицуулна.

25.12.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол тусламжийн орлогыг төрийн сангийн нэгдсэн дансанд байршуулна.

26 дугаар зүйл.Санхүүгийн бүртгэл, стандарт

26.1.Төсвийн байгууллага нь нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын болон үндэсний стандартын дагуу бүрэн аккрузл суурьтай нягтлан бодох бүртгэл хөтөлнө.

26.2.Төсвийн бүртгэлийг тохируулсан аккрузл сууриар бүртгэж, тайлагнана.

26.3.Улсын салбар, төсвийн бүртгэлд ашиглах нягтлан бодох бүртгэлийн үндэсний стандартыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага боловсруулж, мөрдүүлнэ.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ ТӨСВИЙН ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ, ӨРГӨН МЭДҮҮЛЭХ, БАТЛАХ

27 дугаар зүйл.Төсвийн төсөл боловсруулахад тавигдах шаардлага

27.1.Төсвийн төслийг боловсруулахад Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан шаардлагаас гадна дараах шаардлага тавигдана:

- 27.1.1.төсвийн зарчмыг мөрдлөг болгох;
- 27.1.2.макро эдийн засгийн төлөв байдал, дүн шинжилгээ, тооцоонд үндэслэсэн байх;
- 27.1.3.төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлж, төсвийн санхүүжилтийн үр ашгийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн байх;
- 27.1.4.жилийн төсвийн хязгаарт үндэслэсэн байх;
- 27.1.5.төсвийн төслийг хөтөлбөр, төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрээр тодорхойлсон байх;
- 27.1.6.төсвөөс санхүүжих бүх байгууллагын төсвийг аль нэг төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн төсөлд хамруулсан байх;
- 27.1.7.орлого, зарлагыг дотоод гүйлгээнээс бусад нийт гүйлгээний дүнгээр төлөвлөж, бүртгэж, тайлагнах.

27.2.Төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх жилийн төсвийн хязгаар нь дараах шаардлагыг хангасан байна:

- 27.2.1.төсвийн хязгаарыг урсгал болон хөрөнгийн зардлаар тогтоосон байх;
- 27.2.2.хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгагдах шинэ болон үргэлжлэн хэрэгжих төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх эх үүсвэрээр ангилан тусгах.

27.3.Улсын төсөвт хамаарах төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн төсөл бэлтгэх нарийвчилсан зааврыг тусгасан төсвийн удирдамжийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлнэ.

27.4.Төсвийн удирдамжид дараах зүйлийг тусгана:

- 27.4.1.дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн тооцоо болон гаргасан шийдвэрийн тайлбар;
- 27.4.2.Засгийн газрын баталсан жилийн төсвийн хязгаар;
- 27.4.3.улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл болон Засгийн газрын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний талаарх бодлогын удирдамж;
- 27.4.4.хөрөнгө оруулалтын төсөл боловсруулахад тавигдах ерөнхий болон тусгай шаардлага;
- 27.4.5.төсвийн төслийн санхүүжилтийн хүсэлт гаргах ерөнхий нөхцөл;
- 27.4.6.төсвийн төсөл бэлтгэх тусгай маягт, түүний заавар;
- 27.4.7.төсвийн төсөл хүргүүлэх хугацаа.

27.5.Орон нутгийн төсвийн төсөл бэлтгэх нарийвчилсан зааврыг төсвийн удирдамжид тусган, аймаг, нийслэлийн Засаг даргад хүргүүлнэ.

28 дугаар зүйл.Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрийн төлөвлөлт

28.1.Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт эдийн засгийн өсөлтийг урт хугацаанд хангахад чиглэгдсэн, нэгээс дээш жилийн хугацаанд хэрэгжих 30.0 тэрбум төгрөгөөс дээш өртөг бүхий дэд бүтэц, хөгжлийн хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг хамруулна.

28.2.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгуулах төсөл, арга хэмжээний саналаа хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

28.3.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгах төсөл, арга хэмжээний тэргүүлэх ач холбогдол, хэрэгжүүлэх дарааллыг дараах зүйлийг харгалзан тогтооно:

28.3.1.улсын хөгжлийн урт болон дунд хугацааны бодлого;

28.3.2.эдийн засгийн үр ашиг, хөрөнгө оруулалтын өгөөж;

28.3.3.нийгмийн ач холбогдол;

28.3.4.Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, тэргүүлэх чиглэл;

28.3.5.төрөөс олон нийтэд үзүүлэх үйлчилгээний стандарт;

28.3.6.салбарын хөгжлийн бодлого;

28.3.7.бүс нутгийн хөгжлийн бодлого;

28.3.8.орон нутгийн хөгжлийн хэрэгцээ;

28.3.9.дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэл;

28.3.10.болзошгүй өр төлбөр болон санхүүгийн бусад эрсдэлийн үнэлгээ.

28.4.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага энэ хуулийн 28.3.1-28.3.8-д заасныг харгалзан улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгагдах 30.0 тэрбум төгрөгөөс дээш хэмжээний төсөл, арга хэмжээнд техник, эдийн засгийн үндэслэлийн урьдчилсан судалгааг хийнэ.

28.5.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгагдах төслийг энэ хуулийн 28.3.9, 28.3.10-т заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг хянан баталгаажуулна.

28.6.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага энэ хуулийн 28.3.2, 28.3.3-т заасан эдийн засгийн үр ашиг, нийгмийн ач холбогдлыг харгалзан үзэхэд үр дүнтэй болох нь урьдчилсан судалгаагаар тогтоогдсон нөхцөлд зураг төсөв, техник, эдийн засгийн үндэслэлийн тооцоо хийнэ.

28.7.Энэ хуулийн 28.4, 28.6-д заасан судалгаа, тооцоо нь дараах төсөл, арга хэмжээнд хамаарахгүй:

28.7.1.үндэсний аюулгүй байдал, улсын батлан хамгаалах үйл ажиллагаатай холбогдсон төсөл, арга хэмжээ;

28.7.2.байгалийн гамшгийн үр дагаврыг арилгах, нөхөн сэргээх төсөл, арга хэмжээ.

28.8.Улсын Их Хурлаас баталсан төрийн бодлогын баримт бичгийн хүрээнд Засгийн газар улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрийг дөрвөн жилд нэг удаа баталж, жил бүр тодотгоно.

28.9.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага жил бүрийн 5 дугаар сарын 15-ны дотор тухайн жилд хийгдэх хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрийн тодотголын төслийг Засгийн газарт хүргүүлнэ.

28.10.Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт төсөв, зээл, тусламж болон концессын гэрээ, Хөгжлийн банкны санхүүжилтээр хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ хамаарна.

28.11.Хөрөнгө оруулалтын эдийн засгийн үр ашиг, нийгмийн ач холбогдлыг харгалзан үр дүнг тооцох аргачлалыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн, хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дарга хамтран батална.

29 дүгээр зүйл.Хөрөнгө оруулалтын төсөвлөлт

29.1.Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрийн хүрээнд шинээр болон үргэлжлэн хэрэгжих хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний саналыг хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, түүнчлэн энэ хуулийн 28.1-д зааснаас бусад, нийт төсөвт өртөг нь 30.0 тэрбум төгрөгөөс бага өртөгтэй хөрөнгө оруулалтын

төслийн саналыг төсвийн ерөнхийлөн захирагч төсвийн удирдамжид заасны дагуу тус тус бэлтгэж санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад энэ хуулийн 8.4.3-т заасан хугацаанд ирүүлнэ.

29.2.Хөрөнгө оруулалтын төслийн саналд үндсэн хөрөнгийн ашиглалттай холбоотой урсгал зардал, орон тоо, санхүүжүүлэх эх үүсвэр зэрэг холбогдох тооцоог хавсаргаж, төсөвт нөлөөлөх ачааллын талаарх дүгнэлтийг гаргасан байна.

29.3.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, тухайн шатны Засаг дарга хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний нийт саналыг дараах байдлаар жилийн төсвийн төсөлд тусгана:

29.3.1.дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэл болон жилийн төсвийн хязгаарт багтаах;

29.3.2.улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт багтсан төсөл, арга хэмжээний нийт өртөг, эхлэх болон дуусах хугацаа, төсвийн жилд зарцуулах хэмжээгээр тусгах;

29.3.3.нэг жилийн дотор хэрэгжиж дуусах богино хугацааны хөрөнгийн урсгал засвар, хөрөнгийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмж болон бусад хөрөнгийн төслийг хөтөлбөр болон төсвийн ерөнхийлөн захирагчаар тооцож тусгах;

29.3.4.санхүүжүүлэх эх үүсвэрээс үл хамааран төсөл нэг бүрийг бүрэн хэмжээгээр тусгах;

29.3.5.шинээр эхлэх барилга, байгууламж, хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний нийт төсөвт өртгөөс тухайн жилд ногдох хэсэг нь төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх хугацаанд тэнцүү хуваарилсан хэмжээнээс багагүй байхаар тооцож тусгах.

29.4.Хөрөнгө оруулалтын төсөвт техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдсэн, зураг төсвөө батлуулсан, хуульд заасан бусад зөвшөөрөл олгогдсон төсөл, арга хэмжээг тусгана.

29.5.Энэ хуулийн 28.3-т заасан шаардлагыг нийт төсөвт өртөг нь 30.0 тэрбум төгрөгөөс бага өртөгтэй хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээнд нэгэн адил мөрдөнө.

29.6.Нийт төсөвт өртөг нь 30.0 тэрбум төгрөгөөс бага өртөгтэй хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний техник, эдийн засгийн үндэслэлийн тооцоо судалгааг тухайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хариуцан хийх бөгөөд санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага энэ хуулийн 28.6-д заасны дагуу

тухайн хөрөнгө оруулалтын төслийн үр дүнтэй болохыг тогтоосон нөхцөлд төсөвт тусгана.

29.7.Үйлдвэрлэлийн түүхий эдийн үнийн индекс нь батлагдсан төсөвт тооцсон хэмжээнээс хоёр дахин өссөн тохиолдолд түүнийг тухайн жилийн төсвийн тодотголд тусган өөрчилнө.

29.8.Гүйцэтгэгч байгууллагын буруутай үйл ажиллагаанаас хамаарч энэ хуулийн 29.7-д заасан нөхцөл байдал үүссэн нь хөрөнгө оруулалтын төсөвт өртгийг өөрчлөх үндэслэл болохгүй.

30 дугаар зүйл.Төр ба хувийн хэвшлийн түншлэл

30.1.Төр ба хувийн хэвшлийн түншлэлийн дараах хэлбэр байна:

30.1.1.төрийн үйлчилгээг хувийн хэвшлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх;

30.1.2.концессын гэрээгээр гүйцэтгүүлэх.

30.2.Төр ба хувийн хэвшлийн түншлэлийг дараах тохиолдолд хэрэгжүүлнэ:

30.2.1.хувийн хэвшлийн эзэмшиж байгаа техник, технологи, үр ашигтай удирдлагын арга барилыг төрийн үйлчилгээнд нэвтрүүлэх;

30.2.2.хувийн хэвшил дангаараа хэрэгжүүлэх боломжгүй, төрийн дэмжлэг зайлшгүй шаардлагатай төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

30.2.3.төсөл, арга хэмжээ нь эдийн засгийн хувьд үр ашигтай нь техник, эдийн засгийн үндэслэлээр нотлогдсон байх.

30.3.Төсвийн санхүүжилтийн дутагдлыг нөхөх, төсвөөс төлөх төлбөрийг хойшлуулах зорилгоор төр ба хувийн хэвшлийн түншлэлийг хэрэгжүүлэхийг хориглоно.

30.4.Концессын гэрээгээр хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээ нь төсвийн бүрэлдэхүүн хэсэг байна.

30.5.Концессын гэрээтэй холбогдсон харилцааг хуулиар зохицуулна.

31 дүгээр зүйл.Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн жилийн төсвийн төсөл

31.1.Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн жилийн төсвийн төсөл дараах шаардлагыг хангасан байна:

31.1.1.санхүүжилтийг үндсэн чиг үүрэгт хамаарах хөтөлбөр, арга хэмжээний хүрээгээр тодорхойлсон байх;

31.1.2.хөтөлбөрийн зорилго, зорилт, хүрэх үр дүнгийн үзүүлэлтийг тодорхойлсон байх;

31.1.3.жилийн төсвийн хязгаарт багтаасан байх;

31.1.4.эрхлэх асуудлын хүрээнд хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээ, түүнд шаардагдах хөрөнгийн хэмжээг холбогдох хөтөлбөрт тусгасан байх;

31.1.5.эрхлэх асуудлын хүрээнд төсвөөс санхүүжүүлэх тэтгэвэр, тэтгэмж, бусад санхүүгийн дэмжлэгийн төрөл, хэмжээг холбогдох хөтөлбөрт тусгасан байх;

31.1.6.худалдан авах бараа, ажил, үйлчилгээний төлөвлөгөөний төслийг хавсаргасан байх.

31.2.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь энэ хуулийн 31.1.3-т заасан хязгаарт багтаагүй саналаа төсвийн төслийн тооцоонд тусгахгүйгээр холбогдох үндэслэл, тайлбарын хамт ирүүлнэ.

31.3.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь энэ хуулийн 31.1-д заасан шаардлагыг хангаагүй төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн төслийг буцаана.

31.4.Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн төсөлд дараах тооцоог хавсаргана:

31.4.1.төсөвт төвлөрүүлэх орлогын тооцоо;

31.4.2.төсвийн байгууллагын өөрийн үйл ажиллагааны орлогын тооцоо;

31.4.3.шинээр хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээний тооцоо;

31.4.4.нийгэм, эдийн засгийн хувьд ач холбогдолгүй болсон хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээг зогсоох, эсхүл санхүүжилтийг бууруулах санал, тооцоо;

31.4.5.төсвийн гүйцэтгэлийн дүн шинжилгээний тайлан болон тухайн жилийн төсвийн хүлээгдэж байгаа гүйцэтгэлийн урьдчилсан тооцоо;

31.4.6.төсвийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах орц, төсөв, санхүүжүүлэх эх үүсвэр, хүрэх үр дүнг хөтөлбөрөөр болон эдийн засгийн ангиллаар илэрхийлсэн зарлагын хуваарилалтын тооцоо;

31.4.7.концессын гэрээгээр хэрэгжүүлэх төсөл, арга

хэмжээний үндэслэл, тооцоо, Концессын тухай хуулийн⁹ 10.3-т заасан мэдээлэл.

31.5.Засгийн газар болон Засаг даргын зөвлөл нь төсвийн төслийг төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрээр хэлэлцэнэ.

32 дугаар зүйл.Төсвийн төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх

32.1.Засгийн газар улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв болон Хүний хөгжил сангийн төсвийн төслийг энэ хуулийн 32.2-т заасан танилцуулгын хамт энэ хуулийн 8.4-т заасан цаглабрын дагуу Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ.

32.2.Төсвийн төслийн танилцуулгад дараах зүйлийг тусгана:

32.2.1.макро эдийн засгийн тухайн үеийн нөхцөл байдлын үнэлгээ, ирээдүйн чиг хандлагын төсөөлөл, тооцоо;

32.2.2.макро эдийн засаг, төсвийн тогтвортой байдлыг хангах талаар Засгийн газраас тухайн жилд баримтлах бодлого, тэргүүлэх чиглэл, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх асуудлыг төсвийн төсөлд тусгасан байдал;

32.2.3.төсвийн тэнцлийн зорилтот үзүүлэлтийг тооцсон байдал;

32.2.4.төсвийн гүйцэтгэлд нөлөөлж болзошгүй эрсдэлийн үнэлгээ;

32.2.5.төсвийн жилийн татварын зардлын тооцоог татварын орлогын нэр төрөл бүрээр, өмнөх хоёр жилийн гүйцэтгэл, дараагийн хоёр жилийн төсөөлөл;

32.2.6.хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээний жагсаалт /нэр төрөл, санхүүжилтийн эх үүсвэрээр/;

32.2.7.санхүүжилтийг нь зогсоох болон багасгах хөтөлбөр, арга хэмжээний жагсаалт, түүний төсөвт үзүүлэх нөлөөлөл, тайлбар;

32.2.8.гадаад зээл, тусламжийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээний жагсаалт /нэр төрөл, объект, үнийн дүнгээр/;

32.2.9.тусгай сангийн орлого, зарлагын тооцоо;

32.2.10.төрийн болон орон нутгийн өмчит, төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төсөвт төлөх ногдол ашгийн хэмжээ;

32.2.11.төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрийн хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, арга хэмжээ, түүнд шаардагдах орц, хүрэх үр дүн, гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт, тэдгээртэй холбогдсон тайлбар, танилцуулга;

⁹ Ёííõãññíí ðóðàé ðóóëý- “Ôðëéí ì ýäýýýé”ýí ðàýëëéí 2010 ííú 9 äóããàðò íëëëýãññýí .

32.2.12.төсвийн тусгай шаардлагад болон дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд нийцэж байгаа талаарх тайлбар;

32.2.13.төсвийн тусгай шаардлагыг түр баримтлахгүй тохиолдолд түүний үндэслэл, санал;

32.2.14.нэгдсэн төсвийн орлого, зарлагын үзүүлэлтийн хураангуй тайлбар;

32.2.15.төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогыг тооцсон байдал;

32.2.16.төсөв алдагдалтай төлөвлөгдсөн бол уг алдагдлыг санхүүжүүлэх тухай санал;

32.2.17.Засгийн газрын өрийн үлдэгдэл, төслийн зээлийн дотоод эх үүсвэрийн хэмжээ, Засгийн газраас гаргасан баталгаа, түүний дүн;

32.2.18.нэгдсэн төсвийн орлогын нэг хувиас хэтэрсэн дүнтэй тэнцэх болзошгүй өр төлбөр, түүнээс учирч болзошгүй эрсдэлийн тооцоо;

32.2.19.концессын гэрээгээр хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээ, түүний үндэслэл, тооцоо, Концессын тухай хуулийн 10.3-т заасан мэдээлэл;

32.2.20.төсвийн төсөлтэй холбогдуулан шийдвэрлүүлэх хууль тогтоомжийн төсөл.

33 дугаар зүйл.Улсын Их Хурал төсөв батлах

33.1.Улсын Их Хурал Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагыг хангасан улсын төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөв болон Хүний хөгжил сангийн төсвийг энэ хуулийн 8.4-т заасан цаглабарын дагуу хуульчлан батална.

33.2.Төсөвт дараах зүйлийг тусгаж, батална:

33.2.1.төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн харьяалагдах шатны төсөвтөө тухайн жилд төвлөрүүлэх орлого, харьяалах төсвийн байгууллагын өөрийн орлого;

33.2.2.төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн тухайн жилийн төсвийн зарлагын дээд хэмжээ, урсгал болон хөрөнгийн зарлагын дээд хэмжээ, үүнээс тусгай зориулалтын шилжүүлгийн хэмжээ;

33.2.3.төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэх эх үүсвэр, Засгийн газрын шинээр үүсгэх өр, гаргах баталгааны дээд хязгаар, мөнгөн гүйлгээтэй холбогдох хязгаарлалт;

33.2.4.бусад шатны төсөвт олгох орлогын шилжүүлэг, санхүүгийн дэмжлэг;

33.2.5.төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрийн хэрэгжүүлэх

хөтөлбөр, хөтөлбөрийн хүрэх үр дүнгийн талаарх чанарын болон тоо хэмжээний үзүүлэлтийг хавсралтаар;

33.2.6.хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний жагсаалтыг хавсралтаар /нэр, байршил, хүчин чадал, хэрэгжүүлэх хугацаа, төсөвт өртөг, санхүүжүүлэх эх үүсвэр, тухайн төсвийн жилийн санхүүжилтийн дүн/;

33.2.7.концессын гэрээгээр хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээний жагсаалт, тэдгээрт тавигдах тусгай шаардлага, нөхцөлийг хавсралтаар.

34 дүгээр зүйл.Төсвийн тодотгол

34.1.Засгийн газар дараах тохиолдолд тухайн жилийн төсвийн тодотголын төслийг боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ:

34.1.1.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан төсвийн тусгай шаардлагыг баримтлахгүй байх нөхцөл байдал үүссэн;

34.1.2.урьдчилан тооцох боломжгүй нөхцөл байдлын улмаас төсвийн орлого буурах, зарлага нэмэгдэж, нэгдсэн төсвийн алдагдал дотоодын нийт бүтээгдэхүүний гурван хувиар нэмэгдэх;

34.1.3.энэ хуулийн 29.7-д заасан үндэслэл бий болсон тохиолдолд батлагдсан хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг өөрчлөлт оруулах;

34.1.4.төсвийн ерөнхийлөн захирагч хооронд төсвийн зохицуулалт хийх.

34.2.Засаг дарга дараах тохиолдолд тухайн жилийн төсвийн тодотголыг боловсруулж, тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд өргөн мэдүүлнэ:

34.2.1.дээд шатны төсөвт тодотгол хийсний улмаас тухайн шатны төсөвт тодотгол хийх зайлшгүй шаардлага бий болсон;

34.2.2.урьдчилан тооцох боломжгүй нөхцөл байдлын улмаас төсвийн орлого буурах, зарлага нэмэгдэж, орон нутгийн төсөв алдагдалтай болох нөхцөл байдал бий болсон;

34.2.3.энэ хуулийн 29.7-д заасан үндэслэл бий болсон тохиолдолд батлагдсан хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг өөрчлөлт оруулах.

34.3.Тухайн жилийн төсөвт тодотгол хийж дуусах хүртэлх хугацаанд дараах хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилт, санхүүжилтийг түр зогсоож болно:

34.3.1.санхүүжүүлэх хэмжээ нь багасахаар, эсхүл

хасагдахаар төсвийн тодотголын төсөлд тусгасан;

34.3.2. тухайн хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон аливаа гэрээ байгуулагдаагүй.

ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ ТӨСВИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ГҮЙЦЭТГЭЛ

35 дугаар зүйл. Төрийн сангийн нэгдсэн данс

35.1. Санхүүгийн хөрөнгийг Монголбанкинд байрших Төрийн сангийн нэгдсэн дансаар дамжуулан удирдана.

35.2. Төсвийн байгууллага нь төвлөрүүлсэн төсвийн орлого болон өөрийн үйл ажиллагааны орлогыг Төрийн сангийн нэгдсэн дансанд саадгүй байршуулна.

35.3. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрлөөр банкинд тусдаа данс нээснээс бусад тохиолдолд төсөвт хамаарах бүх гүйлгээг Төрийн сангийн нэгдсэн дансаар гүйцэтгэнэ.

35.4. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бичгээр ирүүлсэн зөвшөөрөлгүйгээр банк аливаа төсвийн байгууллагад данс нээхийг хориглоно.

35.5. Банкинд төрийн сангийн нэгдсэн данснаас гадуур нээсэн төсвийн байгууллагын дансанд тухайн шатны төрийн сан болон төрийн аудитын байгууллага үзлэг, хяналт хийн, энэ хуулийн 35.3-т заасан зөвшөөрөлгүйгээр нээсэн дансыг хаалгах, хөрөнгийг төрийн сангийн нэгдсэн дансанд татан төвлөрүүлнэ.

35.6. Төсвийн байгууллага төрийн сангийн нэгдсэн данснаас гадуур банкинд данс нээх, түүнийг хаахтай холбогдсон журмыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Монголбанктай хамтран батална.

36 дугаар зүйл. Төрийн сангийн тогтолцоо

36.1. Төрийн сангийн тогтолцоо нь төв төрийн сан, аймаг, нийслэлийн төрийн сан, сум, дүүргийн төрийн сан, төрийн захиргааны төв байгууллагын төрийн сангийн нэгж, төсвийн нягтлан бодогч /цаашид "төрийн сан" гэх/-оос бүрдэнэ.

36.2. Төв төрийн сан нь санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн

захиргааны төв байгууллагад, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн төрийн сан нь тухайн шатны Засаг даргын Тамгын газрын дэргэд байна.

36.3.Сум, дүүрэгт үйл ажиллагаа явуулж байгаа төсвийн байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэл болон төсвийн хэмжээг нь харгалзан төрөлжүүлж, тэдгээрт хамаарах төсвийн байгууллагуудад нягтлан бодох бүртгэлийн үйлчилгээ үзүүлэх нэгдсэн алба байгуулж болно.

36.4.Энэ хуулийн 36.3-т заасан нягтлан бодох бүртгэлийн үйлчилгээ үзүүлэх алба байгуулах асуудлыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрснөөр аймаг, нийслэлийн Засаг дарга шийдвэрлэнэ.

36.5.Энэ хуулийн 36.3-т заасан алба байгуулсан тохиолдолд төсвийн байгууллагад уг албатай давхардсан чиг үүрэг хэрэгжүүлэх орон тоо бий болгохыг хориглоно.

36.6.Төв төрийн сан нь аймаг, нийслэлийн төрийн сан болон төрийн захиргааны төв байгууллагын төрийн сангийн нэгжийн үйл ажиллагаанд, аймаг, нийслэлийн төрийн сан нь сум, дүүргийн төрийн сангийн үйл ажиллагаанд санхүүгийн дотоод хяналтыг тус тус хэрэгжүүлнэ.

37 дугаар зүйл.Төрийн сангийн нийтлэг чиг үүрэг

37.1.Төрийн сан дараах нийтлэг чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

37.1.1.төсвийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах, түүнд хяналт тавих;

37.1.2.төсвийн орлого, зарлагын өдөр тутмын гүйлгээг хийх;

37.1.3.төсвийн хяналтыг зардлын бүлэглэсэн дүнгээр хэрэгжүүлэх;

37.1.4.төсвийн зарлагын төлбөрийн дарааллыг тогтоох;
37.1.5.төсвийн гүйлгээг цахим системээр хэрэгжүүлж хяналт тавих;

37.1.6.төсвийг бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах гэрээний бүртгэл болон төлбөрийн даалгавартай харьцуулж төлбөрийн амлалтыг бүртгэх;

37.1.7.төсвийн орлого, зарлага, хөрөнгө, өр төлбөрийг Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн¹⁰ дагуу холбогдох дансанд бүртгэх, тайлагнах;

¹⁰ | үгд агай ай ай ө а; дбауеёеёй оооае оооёу- "О дөөй и үаүүеуе" үй дбауеёеёй 2002 и и ү 4 аоааадо и ёёёёуаагүй .

37.1.8.төсвийн сар, улирлын хуваарьт үндэслэн төсвийн байгууллагын бүртгэлийн дансанд санхүүжилтийн болон зарцуулалтын эрх олгох.

37.2.Төрийн сангийн үйл ажиллагааны журмыг Засгийн газар батална.

38 дугаар зүйл.Төв төрийн сангийн чиг үүрэг

38.1.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага төв төрийн сангийн дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

38.1.1.төрийн сангийн нэгдсэн дансыг удирдах;

38.1.2.төрийн сангийн үйл ажиллагааны журам, зааврыг төлбөр болон орлогын гүйлгээг гүйцэтгэх журам, заавар боловсруулж хэрэгжүүлэх;

38.1.3.төрийн сангийн ажилтныг мэргэшүүлэх чиглэлээр сургалтын хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх;

38.1.4.төрийн сангийн үйл ажиллагааны журам, зааврыг боловсруулж хэрэгжүүлэх;

38.1.5.мөнгөн хөрөнгийн нэгдсэн удирдлагыг хэрэгжүүлэх;

38.1.6.улсын төсөв болон Хүний хөгжил сангийн төсвийн зарлагыг тогтмол хугацаанд санхүүжүүлэх мөнгөн хөрөнгийн эх үүсвэрийг санхүүгийн зах зээлээс бүрдүүлэх;

38.1.7.улсын төсөв болон Хүний хөгжил сангийн төсвийн зарлагыг тогтмол хугацаанд санхүүжүүлэх мөнгөн хөрөнгийн эх үүсвэрийг төрийн сангийн нэгдсэн дансны хүрээнд улсын төсөв болон улсын төсвийн ерөнхийлөн захирагчид тухайн жилийн эцэст хаагдсан байхаар мөнгөн хөрөнгийн өглөг үүсгэн бүрдүүлэх;

38.1.8.хөрөнгийн чөлөөт үлдэгдлийг Монголбанкаар дамжуулан богино хугацааны хөрөнгө оруулалтад оруулах асуудлыг шийдвэрлэх;

38.1.9.төсвийн захирагчид санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэх;

38.1.10.санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн нэгдсэн удирдлагыг хэрэгжүүлэх;

38.1.11.нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлийн тайлан, мэдээг нэгтгэн боловсруулах;

38.1.12.төсвийн захирагчид төлбөр тооцооны үйлчилгээ үзүүлэх.

39 дүгээр зүйл.Засгийн газрын зарим чиг үүргийг орон нутагт төлөөлөн хэрэгжүүлэх гэрээ

39.1.Энэ хуулийн 14.1.6, 14.1.8-д заасан төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь аймаг, нийслэлийн Засаг даргатай энэ хуулийн 61.1-д заасан чиг үүргийг орон нутагт төлөөлөн хэрэгжүүлэх гэрээг улсын төсөв батлагдсанаас хойш ажлын 14 өдрийн дотор байгуулна.

39.2.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга сум, дүүргийн Засаг даргатай энэ хуулийн 39.1-д заасан гэрээг сум, дүүргийн түвшинд аймаг, нийслэлийн төсөв батлагдсанаас хойш ажлын 14 өдрийн дотор байгуулна.

39.3.Энэ хуулийн 39.1, 39.2-т заасан гэрээнд дараах нөхцөлийг заавал тусгана:

39.3.1.зарлагын зориулалт;

39.3.2.үйлчилгээний стандартыг хангахад шаардагдах санхүүжилтийг тодорхойлоход ашигласан тоон болон чанарын шалгуур үзүүлэлт;

39.3.3.санхүүгийн болон гүйцэтгэлийн мэдээллийг тайлагнахад тавигдах шаардлага.

39.4.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга энэ хуулийн 61.1-д заасан чиг үүргийг төлөөлөн хэрэгжүүлэхэд дараах шаардлага тавигдана:

39.4.1.тусгай зориулалтын шилжүүлгийг орон нутгийн төсвийн суурь зарлага болон бусад салбарын санхүүжилтэд шилжүүлэхгүй байх;

39.4.2.өр, авлага үүсгэхгүй байх;

39.4.3.үйлчилгээний стандарт, тоо хэмжээ, чанар, хүртээмжийг бууруулахгүй байх.

39.5.Энэ хуулийн 39.1, 39.2-т заасан гэрээний биелэлтийг холбогдох төсвийн ерөнхийлөн захирагч хагас, бүтэн жилээр дүгнэж, дотоод аудит хийнэ.

40 дүгээр зүйл.Үр дүнгийн гэрээ

40.1.Төсвийн шууд захирагч болон төсвийн төвлөрүүлэн захирагч нь харьяалагдах дээд шатныхаа төсвийн захирагчтай төсвийн жил эхлэхээс өмнө үр дүнгийн гэрээ байгуулна.

40.2.Энэ хуулийн 40.1-д заасан үр дүнгийн гэрээнд байгууллагын

төсвийн жилд хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, арга хэмжээ, тэдгээрийн төсөв, хүрэх үр дүн, түүнийг дүгнэх талаар тусгасан байна.

40.3.Үр дүнгийн гэрээний биелэлтийг харьяалагдах дээд шатны төсвийн захирагч нь хагас, бүтэн жилээр дүгнэнэ.

40.4.Үр дүнгийн гэрээний биелэлт, хэрэгжилтийн явц байдалд үндэслэн үр дүнгийн гэрээг дүгнэх эрх бүхий этгээд нь дараах арга хэмжээг авна:

40.4.1.төсвийн үр дүнг сайжруулах, хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх талаар үүрэг өгч, хяналт тавьж ажиллах;

40.4.2.хуульд заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд урамшуулах, хариуцлага тооцох.

41 дүгээр зүйл.Төсвийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах

41.1.Батлагдсан төсвийг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан хуваарь, төсвийн дэлгэрэнгүй хуваарилалт, төсвийн зарцуулалт болон бүрдүүлэлтэд тавих хяналтыг төсвийн сар, улирлын батлагдсан хуваарийн дагуу хэрэгжүүлнэ.

41.2.Бүх шатны төсвийн захирагч төсвийн хэрэгжилтийн талаар дараах үүрэг хүлээнэ:

41.2.1.хуулийн дагуу улс, орон нутгийн төсөвт оруулах болон тухайн төсвийн байгууллагын өөрийн үйл ажиллагааны орлогыг бүрэн төвлөрүүлэх;

41.2.2.батлагдсан төсвийн хүрээнд зарлага гаргах;

41.2.3.төсвийн гүйцэтгэлийг хууль тогтоомжийн дагуу хэрэгжүүлж, тайлагнах;

41.2.4.төсвийн сар, улирлын хуваарийг баримталж ажиллах;

41.2.5.энэ хуулийн 37.1.8-д заасан эрхийн хүрээнд төсвийн байгууллагын зардлыг санхүүжүүлэх;

41.2.6.төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр худалдан авах бараа, ажил, үйлчилгээний гүйцэтгэлийн санхүүжилтийг бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах ажиллагааны гэрээ, төлбөрийн хуваарийг үндэслэн санхүүжүүлэх;

41.2.7.хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, хүрэх үр дүнг хангаж ажиллах.

41.3.Төсвийн сар, улирлын хуваарийг төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн саналыг үндэслэн энэ хуулийн 11 дүгээр зүйл, 65.1, 66.1-д

заасан эрх бүхий этгээд баталж, мөрдүүлнэ.

41.4.Төсвийн жил эхлэхэд төсөв батлагдаагүй байх нөхцөл байдал үүсвэл төсөв батлагдах хүртэл төсвийн санхүүжилтийн түр горимыг энэ хуулийн 41.6-д заасан эрх бүхий этгээд тогтоож, төсвийн зарлагыг дараах байдлаар санхүүжүүлнэ:

41.4.1.төсвийн байгууллагад ажилтны цалинг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр нь;

41.4.2.нийгмийн халамжийн болон нийгмийн даатгалын тэтгэвэр, тэтгэмжийг доод хэмжээгээр нь;

41.4.3.Засгийн газрын нөөц сан, Засаг даргын нөөц хөрөнгийг өмнөх оны түвшинд;

41.4.4.батлан хамгаалах, эрүүл мэнд, боловсрол, хил хамгаалах, дотоодын цэрэг, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, шүүх, прокурорын байгууллага, цагдаа, онцгой байдал, татвар, гааль, мэргэжлийн хяналт болон бусад төрийн захиргааны байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны урсгал зардлыг өмнөх оны түвшинд;

41.4.5.энэ хуулийн 41.4.4-т зааснаас бусад төсвийн байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны урсгал төсвийг тэдгээрийн өмнөх оны урсгал төсвийн 50 хувиар;

41.4.6.Засгийн газрын зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөрийг уг зээлийн гэрээнд заасан хугацаа, төлбөрийн хэмжээг баримтлан.

41.5.Доод шатны төсөвт хамаарах үйл ажиллагааны энэ хуулийн 41.4-т заасан санхүүжилтийн дутагдлыг санхүүжүүлэх зорилгоор дээд шатны төсвөөс богино хугацааны зээл олгож болно.

41.6.Санхүүжилтийн түр горим, түүнийг хэрэгжүүлэх төсвийн сар улирлын хуваарийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, эсхүл аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тогтоон, мөрдүүлнэ.

41.7.Төсвийн байгууллагын батлагдсан төсөв, өөрийн орлого, зарлагын хэмнэлт, тэдгээрийн зарцуулалт, гүйцэтгэлийн ил тод байдлыг хангах, олон нийт, байгууллагын хамт олонд нээлттэй байх шаардлага, нөхцөлийг тогтоосон журмыг Засгийн газар батална.

42 дугаар зүйл.Төсвийн захирагчийн төсөвт зохицуулалт хийх

42.1.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч хоорондын төсвийн зохицуулалтыг зөвхөн тухайн жилийн төсөвт тодотгол хийж шийдвэрлэнэ.

42.2.Төсвийн захирагч төсөвтөө дараах байдлаар зохицуулалт хийж болно:

42.2.1.төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь:

42.2.1.а.өөрийн төсвийн багцад хамаарах хөтөлбөр хооронд;

42.2.1.б.түүнд шууд харьяалагдах төвлөрүүлэн захирагчдын төсөв хооронд;

42.2.1.в.төсвийн төвлөрүүлэн захирагч болон төсвийн шууд захирагчдын төсөв хооронд;

42.2.1.г.түүнд шууд харьяалагдах төсвийн шууд захирагчдын төсөв хооронд.

42.2.2.төсвийн төвлөрүүлэн захирагч нь түүнд хамаарах төсвийн шууд захирагчдын төсөв хооронд;

42.2.3.төсвийн шууд захирагч нь зөвхөн өөрийн урсгал зардалд.

42.3.Төсвийн шууд захирагчийн төсөвтөө зохицуулалт хийх асуудлыг дараах байдлаар шийдвэрлэнэ:

42.3.1.төсвийн захирагч нь төсөвт зохицуулалт хийх саналаа харьяалагдах төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид, төсвийн төвлөрүүлэн захирагчид харьяалагддаггүй бол төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх;

42.3.2.төсвийн төвлөрүүлэн захирагч нь саналаа харьяалагдах төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх;

42.3.3.зохицуулалт хийх санал нь улсын төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсөвт хамаарахаар бол төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь саналаа санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад, орон нутгийн төсөвт хамаарахаар бол саналаа аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргад тус тус хүргүүлэх;

42.3.4.энэ хуулийн 42.3.3-т заасан байгууллага, эсхүл албан тушаалтан нь энэ хуулийн 42.2-т заасан төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын саналыг хянаж, зөвшөөрсний дагуу төсвийн сар, улирлын хуваарьт өөрчлөлт оруулан шийдвэрлэх.

42.4.Энэ хуулийн 42.2-т заасан төсвийн зохицуулалтыг хийхэд дээд шатны төсвийн захирагчийн зөвшөөрлийг авна.

42.5.Энэ хуулийн 15.2-т заасан төсвийн төвлөрүүлэн захирагч нь түүнд харьяалагдах төсвийн шууд захирагчийн төсөвт зохицуулалт хийх асуудлыг өөрийн баталсан төсвийн сар, улирлын хуваарьт өөрчлөлт оруулан шийдвэрлэнэ.

42.6.Төсвийн захирагчийн төсөвт зохицуулалт хийх хязгаар, нөхцөл, журмыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

42.7.Төсөвт зохицуулалт хийхдээ хөрөнгийн болон урсгал зардлыг хооронд нь шилжүүлэх, төсөвт тусгагдаагүй шинэ хөтөлбөр, арга хэмжээг санхүүжүүлэхийг хориглоно.

43 дугаар зүйл.Төсвийн жил дамжин хэрэгжих арга хэмжээний зохицуулалт

43.1.Тухайн төсвийн жилд ашиглагдаагүй төсвийн дараах үлдэгдлийг төсвийн дараагийн жилд үргэлжлүүлэн зарцуулж болно:

43.1.1.Засгийн газрын өрийн бичиг, зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөр;

43.1.2.төсөл, арга хэмжээний онцлогоос шалтгаалан түүнийг хэрэгжүүлэх мөчлөг нь төсвийн жилээс зөрүүтэй хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний төсөв;

43.1.3.Улсын Их Хурлаас соёрхон баталсан, Засгийн газар хоорондын гэрээгээр болон олон улсын байгууллагын хөнгөлөлттэй зээлээр хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээний төсөв;

43.1.4.энэ хуулийн 44.6-д зааснаас бусад төсвийн урамшуулал;

43.1.5.төрийн болон орон нутгийн өмчит бус этгээдээс авсан тусламж, хандив.

43.2.Зарцуулах эрх нь дараагийн төсвийн жилд дамжсан, энэ хуулийн 43.1.3-т зааснаас бусад төсвийн нийт дүн нь төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн тухайн жилийн төсвийн гурван хувиас хэтрэхгүй бөгөөд түүнээс давсан хэсгийг тухайн шатны төсвийн ерөнхий дансанд татан төвлөрүүлнэ.

43.3.Төсвийн жил дуусахад Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд¹¹ заасан эргэлтийн сангийн үлдэгдэл хөрөнгийг төсөвт татан төвлөрүүлэх асуудлыг энэ хуулийн 18.6-д заасны дагуу шийдвэрлэх бөгөөд тухайн хөрөнгийг дараагийн жилийн батлагдсан төсвийн дагуу зарцуулна.

43.4.Төсвийн захирагч нь энэ хуулийн 43.1.2-т заасан төсвийг дараагийн төсвийн жилийн 3 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэлх хугацаанд зарцуулах эрхтэй.

¹¹ Çaṅṅeéí aṣṣòú í òòṅṅeé nàí àeéí òòṅṅeé òóòeü- "Òṅṅeéí ì yáúyèyè" yì òòṅṅeéí 2006 í í ù 7 àòṅṅeéí eéòeüṅṅeéí .

43.5.Төсвийн захирагч нь энэ хуулийн 43.1.3, 43.1.5-д зааснаас бусад төсвийг хоёр төсвийн жил дамжуулан зарцуулахгүй.

43.6.Төсөв зарцуулах эрхийг дараагийн төсвийн жилд шилжүүлсэн нь батлагдсан төсвөөр хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, арга хэмжээний тухайн жилд хүрэх үр дүнгийн зорилтот түвшинг бууруулах үндэслэл болохгүй.

44 дүгээр зүйл.Туслах үйл ажиллагаа

44.1.Төсвийн байгууллага дараах шаардлагыг хангасан тохиолдолд туслах үйл ажиллагаа явуулж, орлого олж болно:

44.1.1.төсвийн ерөнхийлөн захирагч урьдчилан бичгээр зөвшөөрсөн байх;

44.1.2.туслах үйл ажиллагаанаас алдагдал учирвал түүнийг нөхөх төсвийн бус эх үүсвэрийг төлөвлөсөн байх;

44.1.3.санхүүгийн тайлан болон үр дүнгийн гэрээнд уг үйл ажиллагааны талаар зохих ёсоор тусгасан байх;

44.1.4.байгууллагын хөрөнгийг зориулалт бусаар ашиглаагүй, ажилтныг үүрэгт ажлаас нь хөндийрүүлээгүй байх;

44.1.5.туслах үйл ажиллагаа эрхлэх нь тухайн төсвийн байгууллагын чиг үүрэг, үндсэн үйл ажиллагаанд харшлахгүй байх.

44.2.Туслах үйл ажиллагааны зардалд тухайн үйл ажиллагааг эрхлэхтэй холбогдсон шууд болон шууд бус бүх төрлийн зардал, өглөг, санхүүгийн үүргийг оруулж тооцно.

44.3.Үндсэн үйл ажиллагааны зардлаас туслах үйл ажиллагаанд зориулж шууд болон шууд бусаар хөрөнгө зарцуулахыг хориглоно.

44.4.Туслах үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг төсвийн жилийн дундуур авсан бол түүний төсвийг нэмэлт төсөв хэлбэрээр, бусад тохиолдолд тухайн жилийн төсөвт тусган хэрэгжүүлнэ.

44.5.Туслах үйл ажиллагааны үр дүнд бий болох ашгийг дараах зүйлд зарцуулна:

44.5.1.тухайн байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны төсвийн санхүүжилтийг бууруулах;

44.5.2.тухайн салбар болон байгууллагын үйл ажиллагааг дэмжих зориулалт бүхий хөрөнгө оруулалт хийх;

44.5.3.тухайн салбар болон байгууллагын ажиллагчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх.

44.6. Үлдэгдэл ашгийг төсвийн жилийн эцэст тухайн шатны төсвийн ерөнхий дансанд татан төвлөрүүлнэ.

44.7. Туслах үйл ажиллагааны үр дүнд бий болсон ашгийг энэ хуулийн 44.5.2, 44.5.3-т заасан зориулалтаар зарцуулахтай холбогдсон харилцааг энэ хуулийн 46 дугаар зүйлд заасны дагуу зохицуулна.

45 дугаар зүйл. Төсвийн зарлагын хэмнэлт

45.1. Төсвийн захирагчийн төсвийн дараах зарцуулагдаагүй үлдэгдлийг төсвийн зарлагын хэмнэлтэд тооцно:

45.1.1. урсгал төсвөөр хэрэгжүүлэх бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах үйл ажиллагааны үед нэгжид ногдох өртөг, үнэ нь буурсны улмаас бий болсон үлдэгдлийг;

45.1.2. төсвийн байгууллагын үйл ажиллагааны зардлын үр ашгийг нэмэгдүүлж, чанарыг бууруулахгүйгээр нэгжид ногдох өртөг, зардлыг бууруулснаас бий болох үлдэгдлийг;

45.1.3. нэгжид ногдох норм, нормативаар тооцон төсвийг нь баталсан төсөл, арга хэмжээ, үйл ажиллагааны чанарыг бууруулахгүйгээр нэгжийн өртөг, зардлыг бууруулснаас бий болох үлдэгдлийг.

45.2. Төсвийн захирагчийн төсвийн дараах зарцуулагдаагүй үлдэгдлийг төсвийн хэмнэлтэд тооцохгүй бөгөөд тухайн үлдэгдлийг тухайн шатны төсвийн ерөнхий дансанд төвлөрүүлнэ:

45.2.1. нэгжид ногдох норм, нормативаар тооцон төсвийг нь баталсан ба гүйцэтгэл нь анх тооцсон нэгжийн тоо хэмжээнээс бага бол;

45.2.2. төлөвлөсөн төсөл, арга хэмжээ хэрэгжээгүйн улмаас, эсхүл тоо хэмжээ нь буурснаас бий болсон үлдэгдэл;

45.2.3. хөрөнгө оруулалтын худалдан авах үйл ажиллагааны үед нэгжид ногдох өртөг, үнэ, тоо хэмжээ нь буурснаас бий болсон үлдэгдэл;

45.2.4. төсвийн байгууллага нь батлагдсан тооноос дутуу орон тоогоор ажилласнаас бий болсон төсвийн үлдэгдэл.

46 дугаар зүйл. Төсвийн урамшуулал

46.1. Төсвийн захирагчид туслах үйл ажиллагааны ашиг, төсвийн зарлагын хэмнэлт болон төсвийн захирагчийн үр дүнгийн гэрээний урамшууллыг төсвийн урамшуулал болгон тус тус олгож болно.

46.2. Энэ хуулийн 46.1-д заасан урамшуулал олгоход шаардагдах

хөрөнгийг тухайн жилийн хүлээгдэж байгаа гүйцэтгэлд үндэслэн тухайн шатны төсвийн асуудал эрхэлсэн төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн дараа жилийн төсвийн багцад тусган баталж, түүний шийдвэрээр олгоно.

46.3.Энэ хуулийн 46.1-д заасан урамшууллыг хэрхэн зарцуулах асуудлыг байгууллагын нийт ажилтныг оролцуулсан хамт олны хурлаар хэлэлцэн, түүнийг үндэслэн шийдвэрлэх бөгөөд уг хурлын тэмдэглэл болон шийдвэрийн хувийг тухайн шатны төрийн санд хүргүүлэх ба түүнийг үндэслэн урамшууллыг зарцуулах эрхийг олгоно.

46.4.Төсвийн урамшууллыг энэ хуулийн 44.5-д заасан арга хэмжээ болон байгууллагын хамт олныг ажлын үр дүнг нь харгалзан урамшуулах, нийт ажилтны нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх зэрэг нийтлэг арга хэмжээнд зарцуулна.

46.5.Төсвийн урамшуулал олгох хувь, хэмжээ, шалгуур үзүүлэлт, түүнийг зарцуулах, тайлагнах, нягтлан бодох бүртгэлд тусгах, хяналт тавих журмыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

46.6.Төсвийн урамшууллыг жилийн төсвийн гүйцэтгэлийг Улсын Их Хурал, эсхүл иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд өргөн мэдүүлснээс хойш нэг сарын дотор тогтоож, олгоно.

47 дугаар зүйл.Нэмэлт төсөв

47.1.Төсвийн захирагч нь дараах нэмэлт төсвийг холбогдох төсөл, арга хэмжээнд зарцуулж болно:

47.1.1.төрийн болон орон нутгийн өмчит бус этгээдээс авсан хандив, тусламж;

47.1.2.төсвийн жилийн явцад Улсын Их Хурлаас соёрхон баталсан, Засгийн газар хоорондын гэрээ болон олон улсын байгууллагаас авах хөнгөлөлттэй зээл;

47.1.3.Засгийн газрын нөөц сан, Засаг даргын нөөц хөрөнгө, түүнтэй адилтгах ангилагдаагүй нөөц хөрөнгөөс зохих байгууллагын шийдвэрийн дагуу тухайн төсвийн захирагчид хуваарилсан хөрөнгө;

47.1.4.дээд шатны төсвийн захирагчийн төсөвт тусгагдсан төсвөөс доод шатны төсвийн захирагчид хуваарилсан хөрөнгө;

47.1.5.төсвийн байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны хүрээнд бий болсон нэмэлт орлого;

47.1.6.төсвийн урамшуулал.

47.2.Нэмэлт төсөв, түүнтэй холбогдсон үйл ажиллагаа нь төсвийн нэгэн адил санхүүгийн болон төсвийн гүйцэтгэлийн тайлангийн бүрэлдэхүүн хэсэг байна.

47.3.Энэ хуулийн 47.1.2, 47.1.5, 47.1.6-д заасан орлогыг зөвхөн батлагдсан төсвийн хүрээнд зарцуулна.

ДОЛДУГААР БҮЛЭГ ӨМЧ ХӨРӨНГӨ, ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ӨРИЙН УДИРДЛАГА

48 дугаар зүйл.Өмч хөрөнгө

48.1.Төрийн болон орон нутгийн өмч, хөрөнгийн удирдлага, зохицуулалт, зарцуулалт, бүртгэл, тайлагналттай холбоотой харилцааг тусгай хуулиар зохицуулна.

49 дүгээр зүйл.Засгийн газар өр үүсгэх

49.1.Засгийн газар дараах зорилгоор өр үүсгэж болно:

- 49.1.1.Засгийн газрын төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх;
- 49.1.2.улсын төлбөрийн тэнцлийг дэмжих зорилгоор Монголбанкны гадаад цэвэр албан нөөцийг нэмэгдүүлэх;
- 49.1.3.төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэх;
- 49.1.4.хүүгийн хэмжээ болон зардлыг бууруулах зорилгоор өрийг дахин санхүүжүүлэх;
- 49.1.5.улсын төсвийн улирлын чанартай орлогын дутагдлыг санхүүжүүлэх.

49.2.Энэ хуулийн 49.1.4-т заасны дагуу өрийг дахин санхүүжүүлэхдээ түүний хугацааг сунгахыг хориглоно.

49.3.Өр үүсгэж бүрдүүлсэн эх үүсвэрийг зөвхөн төсөвт тусган, баталсан хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд зарцуулна.

50 дугаар зүйл.Засгийн газар зээл олгох

50.1.Тухайн жилийн төсвийн хуулиар эх үүсвэр нь батлагдсан тохиолдолд улсын төсвөөс дараах зорилгоор зээл олгож болно:

- 50.1.1.аймаг, нийслэлийн төсвийн улирлын чанартай орлогын дутагдлыг санхүүжүүлэх;
- 50.1.2.Засгийн газрын тусгай сангаас хуульд заасан зориулалтаар;

50.1.3.гадаад улс, олон улсын байгууллагаас авсан зээлийг зориулалтын дагуу дамжуулан зээлдүүлэх.

50.2.Өр үүсгэж бүрдүүлсэн эх үүсвэрийг зөвхөн төсөвт тусган, баталсан хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд зарцуулна.

51 дүгээр зүйл.Засгийн газрын баталгаа

51.1.Засгийн газар хуульд заасан үндэслэлээр өрийн баталгаа гаргаж болно.

51.2.Эх үүсвэр нь тухайн жилийн төсвийн хуулиар батлагдсан тохиолдолд энэ хуулийн 51.1-д заасан баталгааг олгоно.

51.3.Засгийн газрын баталгаа нь төсвийн бүрэлдэхүүн хэсэг байна.

51.4.Тухайн жилийн төсөвт тусган, баталсан хүрээнд Засгийн газраас гаргах өрийн баталгааг Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурал хэлэлцэн батална.

52 дугаар зүйл.Болзошгүй өр төлбөр

52.1.Засгийн газрын болзошгүй өр төлбөрийн талаарх мэдээллийг Улсын Их Хурал болон нийтэд мэдээлнэ.

52.2.Засгийн газрын болзошгүй өр төлбөрийн талаарх мэдээллийг жилийн болон тодотгосон төсвийн төсөл, төсвийн хагас болон бүтэн жилийн гүйцэтгэлийн тайланд бүрэн тусгана.

52.3.Болзошгүй өр төлбөр, өрийн баталгаа, тэдгээртэй холбогдсон мэдээлэлд төрийн аудитын төв байгууллага хяналт тавьж, дүгнэлт гаргана.

52.4.Болзошгүй өр төлбөр, зээлийн баталгаа, эдгээрээс учирч болзошгүй эрсдэл, төлбөрийн хэмжээг тооцон мэдээлснийг тэдгээрийг хүлээн зөвшөөрч, өглөг үүсгэсэнд тооцохгүй.

53 дугаар зүйл.Засгийн газрын өрийн удирдлага

53.1.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Засгийн газрын өрийн удирдлагыг дараах байдлаар хэрэгжүүлнэ:

53.1.1.Засгийн газрын санхүүгийн хэрэгцээ, эрсдэлийн үнэлгээг үндэслэн өрийн удирдлагын стратеги боловсруулж, хэрэгжүүлэх;

53.1.2.Засгийн газрын өрийн удирдлагын зорилт, өрийн хэмжээ, бүтэц, эрсдэлийг богино, дунд хугацаагаар тодорхойлж, удирдан зохицуулах;

53.1.3.тухайн жилийн төсвийн хуулиар Засгийн газрын шинээр үүсгэх өр, баталгааны дээд хязгаарыг батлуулж мөрдөх;

53.1.4.төрийн өмчит болон төрийн өмчийн 51, түүнээс дээш хувийн оролцоотой хуулийн этгээдийн авах зээлийн хэмжээний дээд хязгаарыг тогтоох;

53.1.5.аймаг, нийслэлийн Засаг даргын улсын төсвөөс авах өрийн хэмжээний дээд хязгаарыг тогтоох;

53.1.6.Засгийн газрын өр болон өрийн баталгааны мэдээллийн санг бүрдүүлэх;

53.1.7.Засгийн газрын өрийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангах;

53.1.8.зээлдүүлэгчийн эрх тэгш байдлыг хангах.

53.2.Хөрөнгө, өр төлбөрийн удирдлага, Засгийн газрын зээл авах, зээл олгох, дамжуулан зээлдүүлэх, өрийн баталгаа гаргах, тэдгээрт тавигдах шаардлага, нөхцөл, хязгаарлалт, болзошгүй өр төлбөрийн удирдлагыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон харилцааг хуулиар зохицуулна.

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ ТӨСВИЙН ТАЙЛАГНАЛТ

54 дүгээр зүйл.Санхүүгийн болон төсвийн гүйцэтгэлийн тайлан

54.1.Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд улс, орон нутгийн төсвийн санхүүгийн тайлан, төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, төрийн болон орон нутгийн өмчит, төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн санхүүгийн тайлан хамаарна.

54.2.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээний төсвийн байгууллагын санхүүгийн тайлан, Засгийн газрын шугамаар авч, ашиглаж байгаа хөнгөлөлттэй зээл болон буцалтгүй тусламжийн хөрөнгөөр хэрэгжиж байгаа төсөл, хөтөлбөрийн санхүүгийн тайлан, төрийн болон орон нутгийн өмчит, төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн санхүүгийн тайланг санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хамааруулна.

54.3.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь төсвийн гүйцэтгэл болон

жилийн эцсийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандартын дагуу гаргана.

54.4. Санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан нь дараах бүрэлдэхүүнтэй байна:

- 54.4.1. үйл ажиллагааны үр дүнгийн тайлан;
- 54.4.2. санхүүгийн байдлын тайлан;
- 54.4.3. мөнгөн гүйлгээний тайлан;
- 54.4.4. өмчийн өөрчлөлтийн тайлан;
- 54.4.5. санхүүгийн тайлангийн тодруулга.

54.5. Төсвийн гүйцэтгэлийн тайлан нь дараах бүрэлдэхүүн хэсэгтэй байна:

54.5.1. тухайн жилийн төсвийн орлого, зарлагын гүйцэтгэл /нийт дүнгээр, хөтөлбөрөөр, төсвийн захирагчаар, хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээ бүрээр/;

54.5.2. татварын зарлагыг хуулийн этгээд, салбар бүрээр, холбогдох эрх зүйн үндэслэлийн хамт;

54.5.3. тухайн жил худалдан авсан бараа, ажил, үйлчилгээний гүйцэтгэл;

54.5.4. хөтөлбөр, арга хэмжээнд зарцуулсан төсөв, хүрсэн үр дүн, түүний танилцуулга /хөтөлбөрийн гүйцэтгэлийн биелэлт, бодлогын зорилтын хэрэгжилт, түүний үр нөлөөнд хийсэн дүгнэлт, хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээний биелэлт, тасарсан бол шалтгаан/;

54.5.5. нэмэлт төсвийн гүйцэтгэл, түүний танилцуулга.

54.6. Энэ хуулийн 42 дугаар зүйлд заасны дагуу төсөвт зохицуулалт хийсэн тохиолдолд хөтөлбөрийн гүйцэтгэлийг анх төлөвлөсөн хүрэх үр дүнгийн зорилттой нь харьцуулсан байдлаар тайлагнана.

55 дугаар зүйл. Сонгуулийн өмнөх эдийн засаг, санхүү, төсвийн төлөв байдлын тайлан

55.1. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн болон Улсын Их Хурлын сонгуулийг зарлахаас нэг сараас доошгүй хугацааны өмнө Монгол Улсын эдийн засаг, санхүү, төсвийн төлөв байдлын талаарх мэдээллийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Улсын Их Хуралд ирүүлнэ.

55.2. Энэ хуулийн 55.1-д заасан мэдээллийг Улсын Их Хурлын

чуулганы нэгдсэн хуралдаанд санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн танилцуулна.

55.3.Улсын Их Хурал энэ хуулийн 55.1-д заасан мэдээлэлтэй танилцсаны дараа санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага сонгуулийн өмнөх макро эдийн засаг, санхүү, төсвийн төлөв байдлын тайланг бэлтгэж, нийтэд мэдээлнэ.

55.4.Сонгуулийн өмнөх макро эдийн засаг, санхүү, төсвийн төлөв байдлын тайланд дараах мэдээллийг тусгасан байна:

55.4.1.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн болон Улсын Их Хурлын сонгуулийн бүрэн эрхийн хугацаанд Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн эдийн засаг, санхүү, төсвийн бодлого, үр дүн нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд заасан төсвийн тусгай шаардлагыг хангасан байдал;

55.4.2.ирэх дөрвөн жилийн макро эдийн засаг, төсвийн төлөв байдлын төсөөлөл;

55.4.3.Засгийн газрын өр, болзошгүй өр төлбөрийн дүн, түүний зориулалт, нөхцөл, хугацаандаа төлөгдөөгүй зээлийн үндсэн өр ба хүүгийн төлбөрийн дүн;

55.4.4.Монгол Улсын төсвийн тогтворжуулалтын сангийн үлдэгдлийн нийт дүн, энэ нь төсвийн тогтвортой байдлыг хангаж байгаа эсэх болон дараагийн хоёр жилийн хугацаан дахь тухайн сангийн эх үүсвэрийн өөрчлөлтийн тухай үнэлгээ;

55.4.5.болзошгүй өр төлбөр;

55.4.6.Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан, хүлээгдэж байгаа арга хэмжээ, түүнд төсвөөс гаргах зардлын хэмжээ, эх үүсвэр;

55.4.7.Засгийн газрын гэрээ, хэлэлцээрт тусгагдсан, хүлээгдэж байгаа Засгийн газрын өр төлбөр, баталгааны дүн;

55.4.8.сонгуулийн жилд Засгийн газраас гаргасан шийдвэр нь дараагийн жилүүдийн санхүү, төсвийн төлөв байдалд нөлөөлөх үзүүлэлт;

55.4.9.эдийн засаг, санхүү, төсвийн дунд хугацааны төсөөлөл нь Улсын Их Хурлаар батлагдсан дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, эсхүл тухайн жилийн төсөв, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан төсвийн тусгай шаардлагад нийцэж байгаа талаарх тайлбар.

55.5.Энэ хуулийн 55.4.5-55.4.8-д заасан мэдээлэл, түүний төсөвт үзүүлэх нөлөөллийг тоон илэрхийллээр харуулна.

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ ОРОН НУТГИЙН ТӨСВИЙН ХАРИЛЦАА

56 дугаар зүйл. Төсвийн шатлал хоорондын харилцаа

56.1. Дээд шатны төсвөөс доод шатны төсөвт дараах хэлбэрээр шилжүүлэг олгоно:

56.1.1. доод шатны төсвийн үндсэн тэнцлийн алдагдлыг санхүүжүүлэхэд зориулан дээд шатны төсвөөс олгох санхүүгийн дэмжлэг;

56.1.2. доод шатны төсвийн хөрөнгө оруулалт, хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд нь зориулж дээд шатны төсвөөс олгох орлогын шилжүүлэг;

56.1.3. Засгийн газрын хэрэгжүүлэх зарим чиг үүргийг орон нутаг төлөөлөн хэрэгжүүлэхэд зориулж улсын төсвөөс олгох тусгай зориулалтын шилжүүлэг.

56.2. Доод шатны төсвийн үндсэн тэнцлийн ашгаас суурь зарлагатай тэнцэх хэсгийг тухайн шатны төсөвт үлдээж, үлдэх хэсгийг дээд шатны төсөвт төвлөрүүлнэ.

56.3. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь аймаг, нийслэлийн төсөвт, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нь сум дүүргийн төсөвт олгох санхүүгийн дэмжлэг, орлогын шилжүүлэг, тусгай зориулалтын шилжүүлгийг дараах зөрчил илэрсэн тохиолдолд түүнийг арилгах хүртэлх хугацаанд түр зогсоох эрхтэй:

56.3.1. төсвийн тухай хууль тогтоомж зөрчсөн;

56.3.2. иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тухайн жилийн төсвөө үндэслэлгүйгээр нэмэгдүүлж баталсан;

56.3.3. тусгай зориулалтын шилжүүлгийн зориулалт, зарцуулалтын нөхцөл, шаардлагыг зөрчсөн;

56.3.4. орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлэх үйлчилгээний стандартыг мөрдөөгүйгээс нийт төсөв нь алдагдалтай гарсан;

56.3.5. орон нутгийн төсвийн тогтвортой байдал алдагдсан;

56.3.6. орон нутгийн төсвийг энэ хуулиар тогтоосон хугацаанд батлаагүй.

56.4. Орон нутгийн төсвийн суурь зарлагыг тооцох аргачлал, орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлэх үйлчилгээний стандарт, тэдгээрийн орцын болон төсвийн нормативыг Засгийн газар тогтооно.

56.5. Энэ хуулийн 56.1.3-т заасан тусгай зориулалтын шилжүүлгийн

зориулалт, зарцуулалтад тавигдах нөхцөл, шаардлагыг энэ хуулийн 39.1, 39.2-т заасан гэрээгээр тусгайлан тогтоож, Засгийн газар хяналт тавина.

56.6.Энэ хуулийн 56.3-т заасан зөрчлийг арилгах, хууль тогтоомжийн хэрэгжилт болон орон нутгийн төсвийн тогтвортой байдлыг хангах, төсвийн харилцаанд оролцогчдын чадавхийг дээшлүүлэх зорилгоор Засгийн газар болон аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тухайн орон нутаг тогтворжуулалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

57 дугаар зүйл.Орон нутгийн төсөв

57.1.Орон нутгийн төсвөөр хэрэгжүүлэх чиг үүрэг, орон нутгийн төсөвт хуваарилах орлогын нэр төрлийг энэ хуулиар тогтооно.

57.2.Орон нутгийн төсвийг алдагдалгүй төлөвлөн баталж, хэрэгжүүлнэ.

57.3.Орон нутгийн төсвийн урьд оны үлдэгдлээс санхүүжүүлэх зарлагыг төсөвт тусган баталж хэрэгжүүлэх ба зарлага нь санхүүжүүлэх эх үүсвэрээсээ хэтрэхгүй байна.

57.4.Сум, дүүргийн төсвийн орлогын улирлын чанартай дутагдлыг санхүүжүүлэх зорилгоор аймаг, нийслэлийн төсвөөс богино хугацаатай зээл олгож болно.

57.5.Орон нутгийн төсөвт энэ хуулийн 41.5, 50.1.1, 57.4, 62.2-т зааснаас бусад тохиолдолд өр үүсгэх, баталгаа гаргахыг хориглоно.

58 дугаар зүйл.Орон нутгийн төсвөөр хэрэгжүүлэх чиг үүрэг

58.1.Нийслэл өөрийн төсвөөр дараах чиг үүргийг бие даан хэрэгжүүлнэ:

58.1.1.нийслэлийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх;

58.1.2.хот төлөвлөлт, барилгажуулалт, шинээр дэд бүтэц бий болгох;

58.1.3.нийслэлийн өмчийн барилга байгууламжийн их засвар, шинээр өмч бий болгох, хөрөнгө оруулалт хийх;

58.1.4.нийгмийн асрамж, халамжийн үйлчилгээ үзүүлэх, зохион байгуулах;

58.1.5.хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ядуурлыг бууруулах хөтөлбөр, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

58.1.6.жигжиг, дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх;

58.1.7.бэлчээрийн менежмент хийх;

58.1.8.усан хангамж, бохир ус, цэвэрлэх байгууламж бий болгох;

58.1.9.орон сууц, нийтийн аж ахуйн үйлчилгээ үзүүлэх;

58.1.10.үерийн хамгаалалтыг зохион байгуулах;

58.1.11.нийтийн тээврийн үйлчилгээ үзүүлэх;

58.1.12.мал, амьтны халдварт өвчинтэй тэмцэх, хортон шавжийн устгал, хяналтыг хэрэгжүүлэх;

58.1.13.гамшгаас урьдчилан сэргийлэх;

58.1.14.байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх;

58.1.15.нийслэлийн доторх томоохон авто зам, гүүр, тэдгээрийн гэрэлтүүлэг, гэрлэн дохио болон бусад холбогдох байгууламжийг бий болгох;

58.1.16.нийслэлийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд хийгдэх том хэмжээний тохижилт, нийтийн эзэмшлийн аж ахуйн үйлчилгээ, нийтийн ариун цэвэр, гудамж талбайн гэрэлтүүлэг, цэвэрлэгээ, хог зайлуулалтыг зохион байгуулах;

58.1.17.нийслэлийн доторх өндөр хүчдэлийн болон цахилгааны шугам, дэд өртөөний ашиглалт, засвар үйлчилгээ, хэвийн үйл ажиллагааг хангахтай холбогдсон бусад үйл ажиллагааг эрхлэх;

58.1.18.хуульд заасан бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэх.

58.2.Аймаг өөрийн төсвөөр тухайн шатанд хамаарах дараах чиг үүргийг бие даан хэрэгжүүлнэ:

58.2.1.аймгийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх;

58.2.2.хот төлөвлөлт, барилгажуулалт, шинээр дэд бүтэц бий болгох;

58.2.3.орон нутгийн өмчийн барилга байгууламжийн их засвар, шинээр өмч бий болгох, хөрөнгө оруулалт хийх;

58.2.4.нийгмийн асрамж, халамжийн үйлчилгээг үзүүлэх, зохион байгуулах;

58.2.5.хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ядуурлыг бууруулах хөтөлбөр, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

58.2.6.жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх;

58.2.7.малжуулах;

58.2.8.аймгийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд бэлчээрийн менежмент хийх;

58.2.9.малын тэжээлийн нөөц бүрдүүлэх;

58.2.10.усан хангамж, бохир ус цэвэрлэх байгууламж, орон сууц, нийтийн аж ахуй, үерийн хамгаалалтыг зохион байгуулах;

58.2.11.нийтийн тээврийн үйлчилгээ үзүүлэх;

58.2.12.мал, амьтны халдварт өвчинтэй тэмцэх, хортон шавжийн устгал, хяналт, гамшгаас урьдчилан сэргийлэх, гамшгийн хор хохирлыг арилгах;

58.2.13.байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх;
58.2.14.аймгийн доторх болон сум хоорондын авто зам, гүүр, тэдгээрийн гэрэлтүүлэг, гэрлэн дохио болон бусад холбогдох байгууламжийг бий болгох;

58.2.15.аймгийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд хийгдэх том хэмжээний тохижилт, нийтийн эзэмшлийн аж ахуйн үйлчилгээ, нийтийн ариун цэвэр, гудамж талбайн гэрэлтүүлэг, цэвэрлэгээ, хог зайлуулалтыг зохион байгуулах;

58.2.16.аймгийн доторх өндөр хүчдэлийн болон цахилгааны шугам, дэд өртөөний ашиглалт, засвар үйлчилгээ, хэвийн үйл ажиллагааг хангах бусад үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх;

58.2.17.хуульд заасан бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэх.

58.3.Дүүрэг өөрийн төсвөөр дараах чиг үүргийг бие даан хэрэгжүүлнэ:

58.3.1.дүүргийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх;

58.3.2.дүүргийн Засаг даргын шийдвэрээр олгодог нийгмийн халамж, асрамжийн үйлчилгээг үзүүлэх, зохион байгуулах;

58.3.3.дүүргийн нутаг дэвсгэр дэх нийтийн эзэмшлийн аж ахуйн үйлчилгээ, нийтийн ариун цэвэр, гудамж талбайн гэрэлтүүлэг, цэвэрлэгээ, хог зайлуулалтыг хийх;

58.3.4.эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлэх;

58.3.5.дүүргийн нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах;

58.3.6.дүүргийн доторх нийтийн эзэмшлийн гэрэлтүүлгийн урсгал засвар, арчилгааг хийх, зохион байгуулах;

58.3.7.дүүргийн тохижилт, мод, ургамал цэцэрлэгжүүлэлт, явган зам, амралт болон хүүхдийн тоглоомын талбайг тохижуулах, арчлах;

58.3.8.хуульд заасан бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэх.

58.4.Сум өөрийн төсвөөр дараах чиг үүргийг бие даан хэрэгжүүлнэ:

58.4.1.сумын удирдлагыг хэрэгжүүлэх;

58.4.2.сумын Засаг даргын шийдвэрээр олгодог нийгмийн халамж, асрамжийн үйлчилгээг үзүүлэх, зохион байгуулах;

58.4.3.сумын нутаг дэвсгэр дэх нийтийн эзэмшлийн аж ахуйн үйлчилгээ, нийтийн ариун цэвэр, гудамж талбайн гэрэлтүүлэг, цэвэрлэгээ, хог зайлуулалтыг хийх;

58.4.4.малжуулах;

58.4.5.сумын нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд бэлчээрийн менежмент хийх;

58.4.6.сумын нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах;

58.4.7.сумын доторх нийтийн эзэмшлийн гэрэлтүүлгийн урсгал засвар, арчилгааг хийх, зохион байгуулах;

58.4.8.сумын тохижилт, мод, ургамал цэцэрлэгжүүлэлт, явган зам, амралт болон хүүхдийн тоглоомын талбайг тохижуулах арчлах;

58.4.9.хуульд заасан бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэх.

58.5.Энэ хуулийн 58.1-58.4-т заасан чиг үүргийг дараах эх үүсвэрээс санхүүжүүлнэ:

58.5.1.аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн татварын болон татварын бус орлого;

58.5.2.улсын төсвөөс олгох орлогын шилжүүлэг;

58.5.3.улсын төсвөөс олгох санхүүгийн дэмжлэг.

59 дүгээр зүйл.Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сан

59.1.Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сан нь дараах эх үүсвэрээс бүрдэнэ:

59.1.1.импортоос бусад бараа, ажил, үйлчилгээний нэмэгдсэн өртгийн албан татварын орлогын 25 хувь;

59.1.2.ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 5 хувь;

59.1.3.орон нутгийн хөгжлийг дэмжих зорилгоор олгосон дотоодын төрийн бус байгууллагын болон гадаадын албан ёсны тусламж, хандив;

59.1.4.энэ хуулийн 56.2-т заасан төвлөрүүлэх хөрөнгө.

59.2.Аймаг, нийслэл нь орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сангаас олгосон шилжүүлгийн 60-аас доошгүй хувийг сум, дүүргийн хөгжлийн санд энэ хуулийн 59.3-т заасан үзүүлэлтийг харгалзан хуваарилна.

59.3.Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сангаас тухайн жил орон нутгийн төсөвт олгох шилжүүлгийг тодорхойлохдоо дараах итгэлцүүрийг үндэслэн тогтооно:

59.3.1.орон нутгийн хөгжлийн индекс;

59.3.2.хүн амын тоо;

59.3.3.хүн амын нягтрал, алслалт, нутаг дэвсгэрийн хэмжээ;

59.3.4.орон нутгийн татварын идэвх санаачилга.

59.4.Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сангаас ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг орон нутагт хуваарилахдаа ашигт малтмалын олборлолт хийгдсэн тухайн орон нутгийн нэг хүнд ногдох хэмжээг бусад орон нутгийн нэг хүнд ногдох хэмжээнээс 10 хүртэл хувиар нэмэгдүүлэн тогтооно.

59.5.Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сан болон Орон нутгийн хөгжлийн сангаас олгох шилжүүлгийг тооцох аргачлалыг Засгийн газар батална.

60 дугаар зүйл.Орон нутгийн хөгжлийн сан

60.1.Тухайн шатны төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь орон нутгийн хөгжлийг дэмжих зорилго бүхий Орон нутгийн хөгжлийн сантай байна.

60.2.Орон нутгийн хөгжлийн сан нь дараах эх үүсвэрээс бүрдэнэ:

60.2.1.Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сангаас олгох шилжүүлэг;

60.2.2.энэ хуулийн 59.2-т заасан хөрөнгө;

60.2.3.энэ хуулийн 56.2-т заасан орон нутгийн төсвийн үндсэн тэнцлийн ашиг;

60.2.4.татварын хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх болон зарлагыг хэмнэх замаар бий болгосон нэмэгдэл эх үүсвэр;

60.2.5.тухайн орон нутгийн хөгжлийг дэмжих зорилгоор олгосон дотоод, гадаадын хандив, тусламж.

60.3.Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгийг дараах зүйлд зарцуулахыг хориглоно:

60.3.1.орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлэхээр хуулиар тогтоосон чиг үүргээс бусад хөтөлбөр, арга хэмжээ.

60.3.2.улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын зарлага;

60.3.3.үндэсний их баяр наадмаас бусад баяр, наадам, ойн арга хэмжээ, шашны зан үйлийн болон ёслолын зардал;

60.3.4.нийтийн эрх ашигт нийцээгүй үйл ажиллагаа;

60.3.5.зээл олгох, санхүүгийн үр дагавар бүхий баталгаа гаргах, хохирлыг нөхөн төлөх үүрэг авах;

60.3.6.орон нутгийн иргэдийн саналыг аваагүй, орон нутгийн төсвийн төлөвлөгөөнд тусгаж батлаагүй зардал, арга хэмжээ.

60.4.Энэ хуулийн 60.3.1-д заасан хуулиар тогтоосон чиг үүрэгт аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх чиг үүрэг хамаарахгүй.

61 дүгээр зүйл.Засгийн газрын зарим чиг үүргийг орон нутагт төлөөлөн хэрэгжүүлэх

61.1.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга Засгийн газрын дараах чиг үүргийг орон нутагт төлөөлөн хэрэгжүүлнэ:

- 61.1.1.сургуулийн өмнөх боловсрол;
- 61.1.2.ерөнхий боловсрол;
- 61.1.3.соёлын үйлчилгээ;
- 61.1.4.эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээ;
- 61.1.5.газрын харилцаа, кадастр;
- 61.1.6.хүүхдийн хөгжил, хамгааллын үйлчилгээ;
- 61.1.7.нийтийн биеийн тамир.

61.2.Энэ хуулийн 61.1-д заасан төлөөлөн хэрэгжүүлэх чиг үүргийг энэ хуулийн 39 дүгээр зүйлд заасан гэрээний үндсэн дээр улсын төсвөөс олгох тусгай зориулалтын шилжүүлгээр санхүүжүүлнэ.

61.3.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга энэ хуулийн 61.1-д заасан төлөөлөн хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүрээр санхүүжилтийн хуваарилалт хийх саналаа орон нутгийн төсвийн төслийн хамт бэлтгэж, хуульд заасан хугацааны дотор зохих шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд өргөн мэдүүлнэ.

61.4.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал энэ хуулийн 39 дүгээр зүйлд заасан гэрээ, Засаг даргын өргөн мэдүүлсэн саналд үндэслэн төлөөлөн хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүрээр хуваарилсан санхүүжилтийг энэ хуулийн 39 дүгээр зүйлд заасан гэрээгээр шилжүүлсэн нийт хэмжээнээс бууруулахгүйгээр орон нутгийн төсвийн нэг хэсэг болгож батална.

61.5.Тусгай зориулалтын шилжүүлгийг энэ хуульд заасан сар, улирлын хуваарийн дагуу аймаг, нийслэлийн төрийн санд шилжүүлнэ.

62 дугаар зүйл.Орон нутгийн хэрэгцээнд зориулж өр үүсгэх

62.1.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга энэ хуулийн 41.5, 50.1.1-д заасан зориулалтаар улсын төсвөөс тухайн төсвийн жилийн дотор эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй өр үүсгэж болно.

62.2.Нийслэлийн Засаг дарга энэ хуулийн 58.1-д заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгө оруулалтын төслийг дөрөв хүртэлх жилийн хугацаатайгаар өр үүсгэн санхүүжүүлж болно.

62.3.Энэ хуулийн 62.2-т заасан өрийн хэмжээ нь өмнөх жилийн төсвийн суурь орлогын дүнгээс, төлөх өрийн үйлчилгээний нийт хэмжээ нь өмнөх жилийн төсвийн суурь орлогын 15 хувиас тус тус хэтрэхгүй.

62.4.Нийслэлийн төсөвт энэ хуулийн 62.2-т заасан зориулалтаар өр үүсгэхдээ дараах хөрөнгө, орлогыг өрийн барьцаа болгохыг хориглоно:

62.4.1.энэ хуулийн 61.1-д заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд хамаарах нийслэлийн өмчийн эд хөрөнгө;

62.4.2.нийслэлийн төсвийн бүх орлого.

62.5.Энэ хуулийн 62.4.2-т заасан орлогод улсын төсвөөс олгосон тусгай зориулалтын шилжүүлэг нэгэн адил хамаарна.

62.6.Энэ хуулийн 62.2-т заасан зориулалтаар өр үүсгэхдээ нийслэлийн Засаг дарга дараах зүйлийг баримтална:

62.6.1.өрийн зориулалтыг нийтэд мэдээлэх, шаардлагатай бол олон нийтийг оролцуулсан нээлттэй хэлэлцүүлэг зохион байгуулж хэлэлцүүлэх;

62.6.2.өр үүсгэхдээ санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас зөвшөөрөл авах;

62.6.3.өр үүсгэн санхүүжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төслийг нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлж зөвшөөрөл авах.

62.7.Нийслэлийн Засаг дарга зээлийн гэрээнд болон өр үүсгэх бусад аливаа гэрээнд гарын үсэг зурснаас хойш ажлын 10 өдрийн дотор гэрээний хуулбарыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

63 дугаар зүйл.Орон нутгийн төсөвт иргэд, олон нийтийн оролцоог хангах

63.1.Баг, хорооны Засаг дарга Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалт, хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээ, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх дараалал, арга замын талаар баг, хороодод олон нийтийн нээлттэй санал асуулга явуулна.

63.2.Энэ хуулийн 63.1-д заасан санал болон баг, хорооны иргэдийн

Нийтийн Хурал дээр гарсан саналыг иргэдийн Нийтийн Хурал хэлэлцэн, тэргүүлэх ач холбогдол бүхий төсөл, арга хэмжээг эрэмбэлэн сонгоно.

63.3.Энэ хуулийн 63.2-т заасны дагуу баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурлаас ирүүлсэн саналыг сум, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар ач холбогдол, тухайн орон нутгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан эрэмбэлж, төсвийн төсөлд тусган сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд өргөн мэдүүлнэ.

63.4.Сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь энэ хуулийн 63.3-т заасан саналыг хэлэлцэж, төсвийн төсөлд тусган, батална.

64 дүгээр зүйл.Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын бүрэн эрх

64.1.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал орон нутгийн төсвийн удирдлага, санхүүжилтийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

64.1.1.Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэлэлцэн батлах, хэрэгжилтэд хяналт тавих;

64.1.2.тухайн жилийн төсөв, түүний тодотголын төслийг хэлэлцэн батлах, хэрэгжилтэд хяналт тавих, нийтэд мэдээлэх;

64.1.3.төсвийн гүйцэтгэлийг хэлэлцэн батлах;

64.1.4.төсвийн гүйцэтгэлийн болон санхүүгийн тайлангийн талаарх Засаг даргын мэдээллийг сонсох.

65 дугаар зүйл.Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын бүрэн эрх

65.1.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга орон нутгийн төсвийн удирдлага, санхүүжилтийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

65.1.1.тухайн шатны төсвийн төсөл, тодотголын төслийг боловсруулах, хэлэлцүүлэх, батлуулах, төсвийн гүйцэтгэлийг зохион байгуулж, тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд тайлагнах;

65.1.2.орон нутаг дахь төсвийн байгууллага, тусгай зориулалтын шилжүүлгээр санхүүжүүлэх хөтөлбөр, арга хэмжээний төсвийн төсөл, гүйцэтгэл, сар, улирлын мэдээ, санхүүгийн тайланг нэгтгэн боловсруулж, холбогдох төсвийн ерөнхийлөн захирагчид хүргүүлэх;

65.1.3.холбогдох төсвийн ерөнхийлөн захирагчтай Засгийн газрын зарим чиг үүргийг орон нутагт төлөөлөн хэрэгжүүлэх гэрээг байгуулж ажиллах;

65.1.4.орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх бараа, ажил, үйлчилгээг худалдан авах гэрээг холбогдох хуульд нийцүүлэн байгуулах;

65.1.5.иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар баталсан орон нутгийн төсвийг энэ хуулийн 8.5.5-д заасан хугацаанд санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх;

65.1.6.энэ хуулийн 39.1-д заасан гэрээний дагуу улсын төсвийн байгууллагын төлөвлөсөн зардлыг зориулалтаар нь цаг хугацаанд нь, тасралтгүй бүрэн санхүүжүүлэх;

65.1.7.аймаг, нийслэлийн жилийн төсвийн сар, улирлын хуваарийг баталж, мөрдүүлэх;

65.1.8.тухайн шатны төсвийн байгууллагын орон тоог төсвийн захирагч бүрээр батлах.

66 дугаар зүйл.Сум, дүүргийн Засаг даргын бүрэн эрх

66.1.Сум, дүүргийн Засаг дарга орон нутгийн төсвийн удирдлага, санхүүжилтийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

66.1.1.тухайн шатны төсвийн төсөл, түүний тодотголын төслийг боловсруулах, хэлэлцүүлэх, батлуулах, төсвийн гүйцэтгэлийг зохион байгуулж, тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд тайлагнаж;

66.1.2.орон нутаг дахь төсвийн байгууллага, тусгай зориулалтын шилжүүлгээр санхүүжүүлэх хөтөлбөр, арга хэмжээний төсвийн төсөл, гүйцэтгэл, сар, улирлын мэдээ, санхүүгийн тайланг нэгтгэн боловсруулж аймаг, нийслэлийн Засаг даргад хүргүүлэх;

66.1.3.аймаг, нийслэлийн Засаг даргатай Засгийн газрын зарим чиг үүргийг орон нутагт төлөөлөн хэрэгжүүлэх гэрээг байгуулж ажиллах;

66.1.4.иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар баталсан орон нутгийн төсвийг түүнийг баталснаас хойш ажлын долоон өдрийн дотор аймаг, нийслэлийн Засаг даргад хүргүүлэх;

66.1.5.энэ хуулийн 39.2-т заасан гэрээний дагуу улсын төсвийн байгууллагын төлөвлөсөн зардлыг зориулалтаар нь цаг хугацаанд нь тасралтгүй бүрэн санхүүжүүлэх;

66.1.6.сум, дүүргийн жилийн төсвийн сар, улирлын хуваарийг баталж мөрдүүлэх;

66.1.7.тухайн шатны төсвийн байгууллагын орон тоог төсвийн захирагч бүрээр батлах.

67 дугаар зүйл.Орон нутгийн төсөв боловсруулах, өргөн мэдүүлэх

67.1.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга орон нутгийн төсвийн төслийг боловсруулж, энэ хуулийн 67.2-т заасан танилцуулгын хамт тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд өргөн мэдүүлнэ.

67.2.Орон нутгийн төсвийн төслийн танилцуулгад энэ хуулийн 32.2.1-32.2.12, 32.2.19, 32.2.20-д зааснаас гадна дараах зүйлийг тусгана:

67.2.1.орон нутгийн төсвийн бодлогын зорилтыг тусгасан дунд хугацааны төлөвлөгөө;

67.2.2.энэ хуулийн 22 дугаар зүйлд заасан төсвийн ангиллын дагуу боловсруулсан төсвийн төслийн тооцоо, танилцуулга;

67.2.3.аймаг, нийслэлийн төсвөөс сум, дүүргийн төсөвт олгохоор төлөвлөсөн санхүүгийн дэмжлэг, орлогын шилжүүлгийн санал;

67.2.4.дээд шатны төсөвт тусган баталсан дээд шатны төсөвт төвлөрүүлэх хөрөнгийн хэмжээ.

67.3.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн төсвийн төслийг боловсруулах явцдаа төслийг тухайн шатны Засаг дарга олон нийтэд танилцуулж, тухайн аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн санал, хүсэлтийг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд танилцуулна.

68 дугаар зүйл.Орон нутгийн төсөв батлах

68.1.Орон нутгийн төсөвт энэ хуулийн 33.2.1-33.2.7-д заасныг тусгаж, батална.

68.2.Төсвийн төслийг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцэх явцад нэмж тусгах хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг тухайн шатны төсвийг өргөн мэдүүлсэн этгээдээс энэ хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэх талаар санал, дүгнэлтийг авсны үндсэн дээр тусгана.

68.3.Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас баталсан тухайн жилийн төсвийг ил тод, олон нийтэд хүртээмжтэй байдлаар мэдээлнэ.

АРАВДУГААР БҮЛЭГ ХЯНАЛТ, ШАЛГАЛТ

69 дүгээр зүйл.Дотоод аудит

69.1.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүр хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, төсвийн хөрөнгө, өр, төлбөр, орлого, зарлага, хөтөлбөр, арга хэмжээ, хөрөнгө оруулалтад санхүүгийн хяналт, шалгалт хийх, үнэлэлт, дүгнэлт, зөвлөмж гаргах, эрсдэлийн удирдлагаар хангахад чиглэсэн дотоод аудитын албыг байгуулж, дотоод аудитор ажиллуулна.

69.2.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн дотоод аудитын албыг үйл

70.4.2.энэ хуулийн 14.2.7, 14.2.8, 16.5.7-д заасан бүрэн эрхээ зохих ёсоор хэрэгжүүлээгүй буруутай албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

70.4.3.энэ хуулийн 20.3-т заасныг зөрчсөн буруутай албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хоёроос гурав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

70.4.4.энэ хуулийн 22.5-д заасныг зөрчсөн буруутай албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

70.4.5.энэ хуулийн 25.2-25.8, 25.12, 28.6, 29.6-д заасныг зөрчсөн бол буруутай албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

70.4.6.энэ хуулийн 30.3, 39.4, 41.2, 42.2, 43 дугаар зүйл, 49.3, 50.1, 50.2, 51.2, 65.1.6, 66.1.5-д заасныг зөрчсөн албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арваас арван тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

70.4.7.энэ хуулийн 35.3-т заасан журмыг зөрчин, зөвшөөрөлгүйгээр банкинд данс нээлгэсэн төсвийн байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтан, энэ хуулийн 35.4-т заасныг зөрчиж төсвийн байгууллагад данс нээсэн буруутай этгээдийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас найм дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр тус тус торгох;

70.4.8.энэ хуулийн 36.5-д заасан журмыг зөрчин, төсвийн байгууллагад уг албатай давхардсан чиг үүрэг хэрэгжүүлэх орон тоо бий болгосон бол буруутай албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хоёроос гурав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

70.4.9.төсвийн байгууллагын урамшууллыг захиран зарцуулах талаар энэ хуулийн 46.3, 46.4-т заасныг зөрчсөн албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гурваас тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

70.4.10.энэ хуулийн 55 дугаар зүйлд заасан сонгуулийн өмнөх макро эдийн засаг, санхүү, төсвийн төлөв байдлын тайланг хугацаанд нь гаргаж, мэдээлээгүй бол буруутай албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гурваас тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

70.4.11.энэ хуульд заасан нийтэд мэдээлэх үүргээ биелүүлээгүй албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөрвөөс зургаа дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох.

70.5.Зөрчлийн хэлбэр, хүлээлгэх хариуцлагаас үл хамааран энэ

хуулийг зөрчсөний улмаас төрд хохирол учруулсан буруутай этгээд уг хохирлыг төлж барагдуулна.

70.6.Энэ хуулийн 70.4.2, 70.4.4, 70.4.10-д заасан шийтгэлийг шүүгч, 70.4.1, 70.4.3, 70.4.5-70.4.9, 70.4.11-д заасан шийтгэлийг санхүүгийн хяналт, шалгалтын улсын байцаагч тус тус ногдуулна.

71 дүгээр зүйл.Хууль хүчин төгөлдөр болох

71.1.Энэ хуулийн 71.2, 71.3-т зааснаас бусад заалтыг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

71.2.Төсөв, улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг боловсруулах, өргөн мэдүүлэх, батлах, нийтэд мэдээлэх, төсвийн цаглабрыг мөрдүүлэх, сонгуулийн өмнөх эдийн засаг, санхүү, төсвийн төлөв байдлын тайланг бэлтгэх, Улсын Их Хуралд танилцуулах, нийтэд мэдээлэхтэй холбогдсон энэ хуулийн зүйл, заалтыг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

71.3.2012 оны төсвийн тодотголын төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх, батлахтай холбогдсон харилцаанд энэ хуулийн 71.2 дахь хэсэг хамаарахгүй.

71.4.Энэ хуулийн 43.1.2 дахь заалт, 43.4 дэх хэсгийг 2011 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ САНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Хүний хөгжил сангийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.2.2-т заасан “улсын төсөвт ногдох хэсэг” гэснийг “70 хувь” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.11 дэх заалтын “Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн тухай” хуулийн 3.2-т заасныг” гэснийг “Төсвийн тухай хуулийн 21.1-т заасныг” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

КОНЦЕССЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Концессын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсгийн “Иргэний хууль” гэсний дараа “, Төсвийн тухай” гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Концессын тухай хуулийн дараах зүйл, хэсэг, заалтыг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалт:

“3.1.2.“концессын зүйл” гэж Улсын Их Хурал, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас баталсан, концессын гэрээгээр хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээний жагсаалтад тусгасан зүйлийг;”

2/6 дугаар зүйлийн 6.1.1 дэх заалт:

“6.1.1.төрийн өмчийн концессын зүйлийн жагсаалтын төслийг Төсвийн тухай хуулийн 32.1-д заасны дагуу Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;”

3/7 дугаар зүйлийн 7.1, 7.2 дахь хэсэг:

“7.1.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга орон нутгийн өмчийн концессын зүйлийн талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

7.1.1.концессын зүйлийн жагсаалтын төслийг бэлтгэж, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд оруулах;

7.1.2.концессын зүйлийн талаар судалгаа хийх, санал боловсруулах;

7.1.3.концессын зүйлийн жагсаалтыг нийтэд мэдээлэх;

7.1.4.энэ хуулийн 6.2.4-6.2.6, 6.2.8-6.2.10-т заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх.

7.2.Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь орон нутгийн өмчийн концессын зүйлийн хувьд дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

7.2.1.орон нутгийн өмчийн концессын зүйлийн жагсаалтыг батлах, түүнд өөрчлөлт оруулах;

7.2.2.энэ хуулийн 6.1.2, 6.1.4-т заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх.”

4/9 дүгээр зүйлийн 9.1 дэх хэсэг:

“9.1.Төрийн өмчийн концессын зүйлийн жагсаалтын төслийг боловсруулахтай холбогдсон харилцааг Төсвийн тухай хуульд заасны дагуу зохицуулна.”

5/10 дугаар зүйлийн 10.1 дэх хэсэг:

“10.1.Төрийн өмчийн концессын зүйлийн жагсаалтыг Улсын Их Хурал тухайн жилийн төсвийн тухай хуульд тусган батална.”

6/18 дугаар зүйл:

“18 дугаар зүйл. Өөрийн санаачилгаар концессын гэрээ байгуулах санал ирүүлэх

18.1.Монгол Улсын болон гадаад улсын хуулийн этгээд, түүний нэгдэл нь өөрийн санаачилгаар концессын гэрээ байгуулах төслийн саналаа зардал, ашгийн тооцооны хамт төрийн өмчийн концессын зүйлийн хувьд тухайн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд, орон нутгийн өмчийн концессын зүйлийн хувьд аймаг, нийслэлийн Засаг даргад ирүүлж болно.

18.2.Тухайн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн төрийн өмчийн концессын зүйлийн хувьд уг саналыг концессын зүйлийн жагсаалтад тусгуулахаар бол саналаа төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага болон санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх, уг асуудлыг Засгийн газраар хэлэлцүүлэх, улмаар Улсын Их Хурлаар батлуулахтай холбогдсон харилцааг Төсвийн тухай хуульд заасан журмын дагуу зохицуулна.

18.3.Орон нутгийн өмчийн концессын зүйлийн хувьд аймаг, нийслэлийн Засаг дарга уг саналыг концессын зүйлийн жагсаалтад тусгуулахаар бол саналаа энэ хуулийн 9 дүгээр зүйлд заасан журмын дагуу бэлтгэж, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд хүргүүлнэ.-

18.4.Улсын Их Хурал, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тухайн зүйлийг концессын зүйлийн жагсаалтад тусгахаар шийдвэрлэсэн бол эрх бүхий этгээд энэ хуульд заасны дагуу уралдаант шалгаруулалт явуулна.

18.5.Энэ хуулийн 18.4-т заасан уралдаант шалгаруулалтад оролцох хүсэлтээ өөр оролцогч ирүүлээгүй бол эрх бүхий этгээд анх санаачилга гаргасан этгээдийг хамгийн сайн нөхцөл санал болгосон оролцогч гэж үзэж дүгнэлт гарган Засгийн газар, эсхүл аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд хүргүүлнэ.

18.6.Уралдаант шалгаруулалтад хэд хэдэн оролцогч оролцсон бол төслийн саналыг үнэлж, дүгнэлт гаргахдаа анх санаачилга гаргасан этгээдэд давуу байдал олгох бөгөөд энэ талаар уралдаант шалгаруулалтын баримт бичигт урьдчилан заана.”

3 дугаар зүйл.Концессын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.6 дахь хэсгийн "төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага" гэснийг "санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага" гэж, 19 дүгээр зүйлийн 19.1, 19.3 дахь хэсгийн "18.6, 18.7-д" гэснийг "18.5, 18.6-д" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл.Концессын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.2.1-6.2.3 дахь заалт, 9 дүгээр зүйлийн 9.2, 9.3 дахь хэсгийг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

5 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлд дор дурдсан агуулгатай 39.3, 39,4 дэх хэсэг нэмсүгэй:

“39.3.Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны дэргэд Улсын Их Хурлаар төсвийн төсөл хэлэлцэх, төсвийн гүйцэтгэлд тавих хяналтыг сайжруулах, үр нөлөөг дээшлүүлэхэд туслах, бодлогын зөвлөмж гаргах, дүн шинжилгээ хийх бие даасан нэгжийг ажиллуулна.

39.4.Энэ хуулийн 39.3-т заасан нэгж нь Улсын Их Хурлын Тамгын газрын бүтцэд байна.”

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

СТАТИСТИКИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Статистикийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн 23 дахь заалтын “холбогдох яамдтай” гэснийг “холбогдох байгууллагатай” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

БОЛОВСРОЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ ХЭСГИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Боловсролын тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлийн 39.1 дэх хэсгийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ЗАХИРГААНЫ ХАРИУЦЛАГЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ ЗҮЙЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн 43¹ дүгээр зүйлийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2 дахь хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 45.1-д заасны дагуу” гэснийг “Төрийн албаны тухай хуулийн 35¹.1-д заасны дагуу” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсгийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН
ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ
ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2 дахь хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 45.1-д заасны дагуу” гэснийг “Төрийн албаны тухай хуулийн 35¹.1-д заасны дагуу” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**НИЙГМИЙН ХАЛАМЖИЙН ТУХАЙ
ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3 дахь хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 45.1.-д заасны дагуу” гэснийг “Төрийн албаны тухай хуулийн 35¹.1-д заасны дагуу” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 45.1.-д заасны дагуу” гэснийг “Төрийн албаны тухай хуулийн 35¹.1-д заасны дагуу” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

МОНГОЛ УЛСЫН ЯАМНЫ ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Монгол Улсын яамны эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хууль” гэснийг “Төсвийн тухай хууль” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсэг, 18³ дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “Төсвийн

байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 45 дугаар зүйлд заасны дагуу” гэснийг “Төрийн албаны тухай хуулийн 35¹ дүгээр зүйлд заасны дагуу” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ЗАСГИЙН ГАЗРЫН АГЕНТЛАГИЙН
ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай” гэснийг “Төсвийн тухай” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**АРХИВЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Архивын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.3 дахь хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 45.1-д заасны” гэснийг “Төрийн албаны тухай хуулийн 35¹.1-д заасны” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ОЙГООС ХЭРЭГЛЭЭНИЙ МОД, ТҮЛЭЭ БЭЛТГЭЖ АШИГЛАСНЫ ТӨЛБӨРИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “Засгийн газар” гэснийг “аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

АГНУУРЫН НӨӨЦ АШИГЛАСНЫ ТӨЛБӨР, АН АМЬТАН АГНАХ, БАРИХ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ХУРААМЖИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Агнуурын нөөц ашигласны төлбөр, ан амьтан агнах, барих зөвшөөрлийн хураамжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн “Засгийн газар” гэснийг “аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

УС, РАШААНЫ НӨӨЦ АШИГЛАСНЫ ТӨЛБӨРИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1-3 дахь хэсгийг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“1. Ус ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээг энэ хуулийн 6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан төлбөр тооцох үзүүлэлтийн нэгжид дараах хязгаарт багтаан тогтооно:

Төлбөр ногдох ус	Хэмжих нэгж	Төлбөрийн хязгаар			
		Гадаргын усанд		Газрын доорх усанд	
		доод	дээд	доод	дээд
I. Усан цахилгаан станц, усан замын тээвэр, усны түгээмэл тархацтай амьтан, ургамал үржүүлэх, аялал зугаалга, биеийн тамирын зэрэг үйлдвэрлэл, үйлчилгээний борлуулалтын орлогын дүнгээс	хувь	1.0	5.0	-	-
II. Хүн амын унд, ахуйн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	төг	-	-	1.00	30.00
III. Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, аж ахуйн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд:	төг	10.00	20.00	30.00	50.00
1. хүнд үйлдвэрлэлд	төг	20	40	50	100
2. хөнгөн үйлдвэрлэлд	төг	20	40	50	100
3. авто зам, засварт	төг	20	40	50	100
4. Барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэлд	төг	20	40	50	100
5. Хүнсний үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд:					
а) архи, пиво, согтууруулах ундаа	төг	20	40	50	100
б) ундаа, цэвэр ус	төг	10	20	40	80
в) талх, чихэр, нарийн боов, бусад	төг	10	20	30	60
6. Эрчим хүчний үйлдвэрлэлд	төг	10	20	30	60
7. Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд	төг	10	20	30	60

8. Бусад ашиг олох зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд:

а) Улаанбаатар, Дархан, Эрдэнэт хот	төг	20	40	50	100
б) Баян-Өлгий, Ховд, Увс, Хөвсгөл, Булган, Сэлэнгэ, Төв, Завхан, Архангай, Өвөрхангай, Дорнод, Хэнтий аймгийн төв, хот, суурин газар	төг	20	40	40	80
в) Баянхонгор, Дорноговь, Дундговь, Сүхбаатар, Говь-Алтай, Говьсүмбэр, Өмнөговь аймгийн төв, хот, суурин газар	төг	20	40	50	100

IV . Уул уурхайн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд:

а) ашигт малтмал олборлох, баяжуулах	төг	100	200	150	250
б) зэсийн баяжмал, хайлуур жонш баяжуулах	төг	100	200	150	250
в) усыг шавхан зайлуулах	төг	0	80	50	150
г) эрэл, хайгуулын өрөмдлөг хийх	төг	50	100	100	200

2.Рашаан ашигласны төлбөрийн хэмжээг энэ хуулийн 6 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан төлбөр тооцох үзүүлэлтийн нэгжид дараах хязгаарт багтаан тогтооно:

Төлбөр ногдох рашаан	Хэмжих нэгж	Төлбөрийн хязгаар /төгрөгөөр/			
		халуун		хүйтэн	
1.Эмчилгээ, сувилгааны зориулалтаар ашиглахад	Хүн-хоног	доод	дээд	доод	дээд
		10	100	5	80
2.Үйлдвэрлэлийн үндсэн болон туслах түүхий эд болгон ашиглахад	шоометр	500	2500	1000	6000

3.Ус, рашаан ашигласны төлбөрийн хэмжээг энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан хязгаарт багтаан аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тус тус тогтооно.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Ашигт малтмалын тухай хуульд дор дурдсан агуулгатай 47¹ дүгээр зүйл нэмсүгэй:

“47¹ дүгээр зүйл. Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр

47¹.1. Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь олборлож худалдсан, эсхүл худалдахаар ачуулсан болон ашигласан бүх төрлийн түгээмэл тархацтай бүтээгдэхүүний борлуулалтын үнэлгээнээс тооцож түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг орон нутгийн төсөвт төлнө.

47¹.2. Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр нь олборлож худалдсан, эсхүл худалдахаар ачуулсан болон ашигласан бүх төрлийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын бүтээгдэхүүний борлуулалтын үнэлгээний 2,5-5 хувьтай тэнцүү байна.

47¹.3. Энэ хуулийн 47¹.2-т заасан төлбөрийн хувь хэмжээг тухайн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тархац, шинж чанар, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлыг харгалзан аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тогтооно.”

2 дугаар зүйл. Ашигт малтмалын тухай хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.3.1 дэх заалтын “нүүрс болон түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын” гэснийг “нүүрсний” гэж өөрчилсүгэй.

3 дугаар зүйл. Ашигт малтмалын тухай хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.1 дэх хэсгийн “болон орон нутгийн” гэснийг хассугай.

4 дүгээр зүйл. Ашигт малтмалын тухай хуулийн 58, 59 дүгээр зүйлийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

5 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ТАТВАРЫН ЕРӨНХИЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Татварын ерөнхий хуулийн 8 дугаар зүйлд дор дурдсан агуулгатай 8.6 дахь хэсэг нэмсүгэй:

“8.6.Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал энэ хуулийн 7.4.7, 7.4.15-д заасан татварын хувь, хэмжээг тогтооно.”

2 дугаар зүйл.Татварын ерөнхий хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.2 дахь хэсгийн “Энэ хуулийн 8.4, 8.5-т” гэснийг “Энэ хуулийн 8.4-8.6-д” гэж, мөн зүйлийн 8.4 дэх хэсгийн “агаарын бохирдлын төлбөр, 7.4.5-д заасан усны нөөц ашигласны төлбөр болон 7.4.10-7.4.12-т” гэснийг “агаарын бохирдлын төлбөрийн” гэж, 8.5 дахь хэсгийн “энэ хуулийн 7.4.5-д заасан рашааны нөөц ашигласны төлбөр болон 7.4.3, 7.4.6, 7.4.8, 7.4.14-т” гэснийг “энэ хуулийн 7.4.2-7.4.6, 7.4.8, 7.4.10-7.4.14, 7.4.16-д заасан” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХУУЛЬ, УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН БУСАД ШИЙДВЭРИЙН ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ, ӨРГӨН МЭДҮҮЛЭХ ЖУРМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх журмын тухай хуульд дор дурдсан агуулгатай 10¹ дүгээр зүйл нэмсүгэй:

“10¹ дүгээр зүйл.Хуулийн төслийн санхүүгийн үр нөлөөг тооцох, дүгнэлт гаргах чиглэлээр санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд дор дурдсан агуулгатай 8.6, 8.7 дахь хэсэг нэмсүгэй:

“8.6. Гүйлгээ нь хуульд нийцэхгүй, алдаатай хийгдсэн нь илэрсэн даруйд холбогдох төсвийн захирагч нь уг гүйлгээг төсөвт буцаах үүрэгтэй.

8.7. Орлого, зарлагыг залруулгын гүйлгээгээр тохируулж бүртгэх бөгөөд түүнийг орлого, зарлагад тооцохгүй.”

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ХӨРӨНГӨӨР БАРАА, АЖИЛ, ҮЙЛЧИЛГЭЭ ХУДАЛДАН АВАХ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуульд дор дурдсан агуулгатай дараах зүйл, заалт нэмсүгэй:

1/7 дугаар зүйлийн 7.1.4 дэх заалт:

“7.1.4. олон нийтийн оролцоотой худалдан авах ажиллагааны журам.”

2/7¹ дүгээр зүйл:

**“7¹ дүгээр зүйл. Худалдан авах ажиллагаан дахь
олон нийтийн оролцоо**

7¹.1.Төсвийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлд заасан төвлөрүүлэн захирагч нь холбогдох төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн зөвшөөрснөөр харьяалагдах байгууллагын төсвийн хүрээнд худалдан авах нэг төрлийн бараа, ажил, үйлчилгээг нэгтгэн, нийлүүлэгч болон гүйцэтгэгчийг нь сонгон шалгаруулж болно.

7¹.2.Сум, дүүргийн төсвийн хүрээнд худалдан авах хорин сая хүртэлх төгрөгийн өртөгтэй бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах ажиллагааг олон нийтийн оролцоотойгоор зохион байгуулж болно.

7¹.3.Олон нийтийн оролцоотой худалдан авах ажиллагааны журам, заавар, жишиг баримт бичгийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага баталж мөрдүүлнэ.

7¹.4.Олон нийтийн оролцоотой худалдан авах ажиллагаанд тухайн орон нутгийн иргэдийн төлөөллийг оролцуулан сонгон шалгаруулалт явуулах бөгөөд тухайн төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилт, гүйцэтгэлд орон нутгийн иргэдийг өргөнөөр оролцуулах зарчмыг баримтална.”

2 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2 дахь хэсгийн “энэ хуулийн 7.1.2-7.1.3-т заасан” гэснийг “энэ хуулийн 7.1.2-7.1.4-т заасан” гэж өөрчилсүгэй.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН
ӨМЧИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ,
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд дор дурдсан агуулгатай дараах зүйл, хэсэг нэмсүгэй:

1/ 6 дугаар зүйлийн 2, 3 дахь хэсэг:

“2.Төсвийн хөрөнгө оруулалтаар бий болсон хөрөнгө нь төрийн

болон орон нутгийн өмч байна. Төсөвт авсан зээл, хандив, дэмжлэг, тусламжаар бий болсон хөрөнгө үүнд нэгэн адил хамаарна.

3.Төрийн болон орон нутгийн өмчит бус этгээдтэй хамтарч хөрөнгө оруулсан бол төсвөөс санхүүжүүлсэн хувь хөрөнгийн хэмжээгээр төрийн болон орон нутгийн өмчид хамааруулна.”

2/21 дүгээр зүйлийн 11-15 дахь хэсэг:

“11.Төрийн өмчийн төлөөлөгч нь төлөөлөн удирдах зөвлөлтэй тухайн хуулийн этгээдийн хэтийн төлөвлөгөөг тохиролцож, түүний хэрэгжилтийг хянаж, дүгнэхээс бусад хэлбэрээр өдөр тутмын удирдлагын үйл ажиллагаанд оролцохгүй.

12.Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүнээр томилогдсон төрийн албан хаагч эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон цалин хөлснөөс бусад төрлийн шан харамж, урамшуулал авахыг хориглоно.

13.Төрийн мэдлийн хувьцаа эзэмшигч нь төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдээс олгох ногдол ашгийн хувь хэмжээг тогтоох саналыг төлөөлөн удирдах зөвлөлд бичгээр гаргана.

14.Төлөөлөн удирдах зөвлөл энэ хуульд заасан тайлан, бусад мэдээллийг холбогдох байгууллагад хугацаанд нь гаргаж өгөх үүрэгтэй.

15.Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн нийт төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны санхүүгийн үр дүн, тэдгээрээс төсвийн байгууллагын санхүү болон мөнгөн хөрөнгийн гүйлгээнд нөлөөлөх байдалд, Төрийн өмчийн хороо нь тухайн хуулийн этгээдийн ажлын үр дүнд хяналт тавина.”

3/ 21¹ дүгээр зүйл:

“21¹ дүгээр зүйл.Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны төлөвлөлт, тайлагналт

1.Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн удирдлага жил бүрийн 3 дугаар сарын 01-ний дотор тухайн хуулийн этгээдийн зорилт, түүнийг хэрэгжүүлэх талаарх санал /цаашид “зорилтын санал” гэх/-ын төслийг Төрийн өмчийн хороонд хүргүүлнэ.

2.Зорилтын саналд ирэх 3 жилд эрхлэх үйл ажиллагаатай холбогдсон дараах зүйлийг тусгана:

ний дотор аудитын дүгнэлт хийлгэнэ.

10.Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд аудитын дүгнэлт гарснаас хойш долоо хоногийн дотор тайлангаа аудитын дүгнэлтийн хамт Төрийн өмчийн хороонд хүргүүлнэ.”

2 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн “Төрийн өмчид эд хөрөнгийг дараахь хэлбэрээр олж авна:” гэсний өмнө “1.” гэж нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 5 дахь хэсгийг дараах байдлаар өөрчлөн найруулсугай:

“5.Төрийн өмчийн хороо төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төлөөлөн удирдах зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд төрийг төлөөлж оролцох гишүүдийг томилохдоо дараах болзлыг хангасан нэр дэвшигчдээс томилно:

1/тухайн хуулийн этгээдийн төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүний үүргийг гүйцэтгэхэд шаардагдах мэдлэг, чадвартай;

2/тухайн хуулийн этгээдийн төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүн байхад ашиг сонирхлын зөрчил үүсэхгүй байх;

3/төрийн захиргааны албан хаагч байх.”

4 дүгээр зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн 2 дахь заалтын “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай” гэснийг “Төсвийн тухай” гэж, 21 дүгээр зүйлийн гарчгийг “Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд, түүний эд хөрөнгийн эрх, онцлог” гэж, мөн зүйлийн 2 дахь хэсгийн “төлөөллийг дараахь аргаар хэрэгжүүлнэ” гэснийг “төлөөлөгчийг дараах байдлаар томилно” гэж, 75 дугаар зүйлийн 1 дэх заалтын “1-4, 6 дахь хэсэгт” гэснийг “1-4, 6 дахь заалт, 6.2, 6.3 дахь хэсэгт” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

5 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 10 дахь хэсгийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

6 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ТӨРИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Төрийн албаны тухай хуульд дор дурдсан агуулгатай дараах зүйл нэмсүгэй:

1/28¹ дүгээр зүйл:

“28¹ дүгээр зүйл. Албан тушаалтны цалин хөлсний талаар санал гаргах

28¹.1. Төрийн албаны төв байгууллага нь энэ хуулийн 35¹.1-д заасан албан тушаалтны цалин хөлсний талаар дараах этгээдэд санал гаргана:

28¹.1.1. Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дэд дарга, Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын тэргүүн дэд дарга, дэд даргын талаар төсвийн ерөнхийлөн захирагчид;

28¹.1.2. Төрийн захиргааны төв байгууллагын Төрийн нарийн бичгийн дарга, агентлагийн даргын талаар төсвийн ерөнхийлөн захирагчид;

28¹.1.3. Улсын Их Хуралд ажлаа хариуцан тайлагнадаг байгууллагын төсвийн шууд захирагчийн талаар Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хороотой зөвлөлдөж Улсын Их Хуралд;

28¹.1.4. Улсын ерөнхий прокурорын газрын Тамгын газрын даргын талаар төсвийн ерөнхийлөн захирагчид;

28¹.1.5. аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын даргын талаар тухайн аймаг, нийслэлийн Засаг даргад.

28¹.2. Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн, бүх шатны шүүхийн шүүгчийн цалин хөлс, урамшуулалтай холбогдсон асуудлыг тус тусын хуулиар зохицуулна.

28¹.3. Төрийн албаны төв байгууллага нь удирдах албан тушаалтны цалин хөлсний талаар санал боловсруулахдаа албан тушаалаас нь гадна ажлын үр дүнгээс хамаарах чиглэлийг баримтлан дараах зүйлийг харгалзан үзнэ:

28¹.3.1. адил албан тушаалд ижил хэмжээний цалин хөлс тогтоох;

28¹.3.2.тухайн албан тушаалын хариуцлагын түвшинг харгалзах;

28¹.3.3.тухайн албан тушаалаар хүлээсэн ажил үүргийг гүйцэтгэхэд шаардагдах мэдлэг, чадварыг харгалзах.

28¹.4.Төсвийн ерөнхийлөн захирагч энэ хуулийн 28¹.1-д заасан цалин хөлсний хэмжээг тогтоохдоо төрийн албаны төв байгууллагын саналыг харгалзаж үр дүнгийн гэрээний хэрэгжилтийг үндэслэнэ.”

2/35¹ дүгээр зүйл:

“35¹ дүгээр зүйл.Төрийн байгууллагын зарим удирдах албан тушаалд нэр дэвшүүлэх журам

35¹.1.Төрийн албаны төв байгууллага дараах албан тушаалд нэг хүний нэрийг дэвшүүлж, түүнийг томилох эрх бүхий этгээдэд санал болгоно:

35¹.1.1.Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дэд дарга ;

35¹.1.2.Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга;

35¹.1.3.Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын тэргүүн дэд дарга;

35¹.1.4.төрийн захиргааны төв байгууллагын Төрийн нарийн бичгийн дарга;

35¹.1.5.Улсын Их Хуралд ажлаа хариуцан тайлагнадаг байгууллагын төсвийн шууд захирагч;

35¹.1.6.агентлагийн дарга \цагдаа, тагнуул, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, онцгой байдлын асуудал эрхэлсэн болон зэвсэгт хүчний байгууллагаас бусад\ ;

35¹.1.7.Улсын ерөнхий прокурорын газрын Тамгын газрын дарга;

35¹.1.8.аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын дарга.

35¹.2.Төрийн албаны төв байгууллага нь сонгон шалгаруулж, нэр дэвшүүлэхээс ажлын 21-ээс доошгүй өдрийн өмнө тухайн албан тушаалын талаар нийтэд мэдээлнэ.

35¹.3.Энэ хуулийн 35¹.1-д заасан албан тушаалтныг сонгон шалгаруулж нэр дэвшүүлэхэд Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын дарга, гишүүн, Ерөнхий сайд, бусад төсвийн ерөнхийлөн захирагч, улс төрийн аливаа нам, эвслийн зүгээс төрийн албаны төв байгууллагад нөлөө үзүүлэхийг хориглоно.

35¹.4.Төрийн албаны төв байгууллага нь албан тушаалд нэр дэвшигчийг төсвийн ерөнхийлөн захирагчид танилцуулан, хэрхэн сонгосон тухайгаа нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтын хамт нийтэд мэдээлнэ.

35¹.5.Томилох эрх бүхий этгээд төрийн албаны төв байгууллагаас энэ хуулийн 35¹.1-д заасан албан тушаалд санал болгосон нэр дэвшигчийг холбогдох албан тушаалд томилно.

35¹.6.Томилох эрх бүхий этгээд төрийн албаны төв байгууллагын санал болгосон нэр дэвшигчийг томилохоос хуульд заасан үндэслэлээр 1 удаа татгалзах эрхтэй бөгөөд энэ тохиолдолд төрийн албаны төв байгууллага өөр хүнийг зохих журмын дагуу санал болгоно.

35¹.7.Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн, бүх шатны шүүхийн шүүгчийг томилох, чөлөөлөхтэй холбогдсон асуудлыг тус тусын хуулиар зохицуулна.”

2 дугаар зүйл.Төрийн албаны тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.2.2 дахь заалтын “төрийн” гэсний өмнө “хуульд өөрөөр заагаагүй бол” гэж нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Төрийн албаны тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.4 дэх хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 45.1-д заасан” гэснийг “Энэ хуулийн 35¹.1-д заасан” гэж өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТӨРИЙН АУДИТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Төрийн аудитын тухай хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.1 дэх хэсгийг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“27.1.Төрийн аудитын төв байгууллагын жилийн эцсийн санхүүгийн тайланг тухай бүр сонгон шалгаруулж, Улсын Их Хурлын даргын томилсон

хараат бус мэргэжлийн аудитор шалгаж, дүнг Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хороонд танилцуулна.”

2 дугаар зүйл.Төрийн аудитын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсэг, 18 дугаар зүйлийн 18.1, 18.2 дахь хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай” гэснийг “Төсвийн тухай” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ЧУУЛГАНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭГИЙН
ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ,
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.*Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд дор дурдсан агуулгатай 25.4 дэх хэсэг нэмсүгэй:*

“25.4.Улсын Их Хурлаар төсвийн төслийг хэлэлцэхэд дор дурдсан этгээд Засгийн газрыг төлөөлөн дараах байдлаар оролцоно:

25.4.1.төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь төсвийн жилд хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, чиг үүрэг, түүний төсөв, тэдгээрийн тооцоо, үндэслэлийн талаар;

25.4.2.санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн нь макро эдийн засгийн тооцоо, төсвийн орлого, төсвийн тэнцвэртэй байдал, Засгийн газрын өр төлбөр, төсвийн шатлал хоорондын татаас, шилжүүлгийн талаар.”

2 дугаар зүйл.Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.6, 25.7 дахь хэсгийн “25.4-т”

гэснийг “25.5-д” гэж, 25.10 дахь хэсгийн “25.9-д” гэснийг “25.10-т” гэж, 25.12 дахь хэсгийн “25.11-д” гэснийг “25.12-т” гэж, мөн зүйлийн 25.4-25.16 дахь хэсгийн дугаарыг “25.5-25.17” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

3 дугаар зүйл.Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

4 дүгээр зүйл.Энэ хуулийг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУСГАЙ САНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1 хэсгийн “Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн тухай¹, Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай²,” гэснийг “Төсвийн тухай” гэж, 26 дугаар зүйлийн 26.1 дэх хэсэг, 28 дугаар зүйлийн 28.1 дэх хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай” гэснийг “Төсвийн тухай” гэж, 30 дугаар зүйлийн 30.1 дэх хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 39.2-т заасан” гэснийг “Төсвийн тухай хуулийн 54 дүгээр зүйлд заасан” гэж, 30 дугаар зүйлийн 30.5 дахь хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 37.2-т заасан” гэснийг “Төсвийн тухай хуулийн 54.4-т заасан” гэж, 31 дүгээр зүйлийн 31.1 дэх хэсгийн “Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн 64 дүгээр зүйлд заасан” гэснийг “Төсвийн тухай хуулийн 69 дүгээр зүйлд заасан” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.2 дахь хэсгийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ТӨСВИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН УДИРДЛАГА, САНХҮҮЖИЛТИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн төсөв, эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг боловсруулах, өргөн мэдүүлэх, батлах, олон нийтэд мэдээлэх, төсвийн цаглабарыг мөрдүүлэх, сонгуулийн өмнөх эдийн засаг, санхүү, төсвийн төлөв байдлын тайланг бэлтгэх, Улсын Их Хуралд танилцуулах, олон нийтэд мэдээлэхтэй холбогдсон зүйл, заалтыг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл.2012 оны төсвийн тодотголын төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх, батлахтай холбогдсон харилцаанд энэ хуулийн 1 дүгээр зүйл хамаарахгүй.

3 дугаар зүйл.Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийн энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд зааснаас бусад зүйл, заалтыг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчингүй болсонд тооцсугай.

4 дүгээр зүйл.Энэ хуулийг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 12 дугаар
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн тухай хуулийн улсын төсөв, Хүний хөгжил сангийн төсөв, Нийгмийн даатгалын сангийн төсвийн төслийг боловсруулахтай холбогдсон зүйл, заалтыг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл. 2012 оны төсвийн тодотголын төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх, батлахтай холбогдсон харилцаанд энэ хуулийн 1 дүгээр зүйл хамаарахгүй.

3 дугаар зүйл. Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн тухай хуулийн энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд зааснаас бусад зүйл, заалтыг 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчингүй болсонд тооцсугай.

4 дүгээр зүйл. Энэ хуулийг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2011 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдөр

Дугаар 64

Улаанбаатар хот

**“Монгол мал” үндэсний хөтөлбөр
батлах тухай тогтоолын зарим
заалт хүчингүй болсонд тооцох тухай**

Төсвийн тухай хууль батлагдсантай холбогдуулан Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. “Монгол мал” үндэсний хөтөлбөр батлах тухай” Улсын Их Хурлыг 2010 оны 5 дугаар сарын 20-ны өдөр 23 дугаар ойлголттой 3 дугаар заалтын зарим хэсгийг хүчингүй болгох тухай

2. Үүнийг 2012 оны 02 дугаар сарын 01-н өдөр хүчингүй болгох тухай

**И.И.АИ.Э.ОЁНУ.И
Ө.О.Ө.Ө.У.И. А.А.Д.А.**

А.А.Ү.И. А.Ү.Ө.Ү.Ө

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2011 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдөр

Дугаар 65

Улаанбаатар хот

**Төрөөс газрын тосны салбарт 2017 он хүртэл
баримтлах бодлого батлах тухай**

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. “Төрөөс газрын тосны салбарт 2017 он хүртэл баримтлах бодлого”-ыг хавсралтаар баталсугай.

2. "Төрөөс газрын тосны салбарт 2017 он хүртэл баримтлах бодлого"-ыг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг боловсруулан баталж, тухайн жилд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, түүнд шаардагдах хөрөнгийг жил бүрийн улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн төсөл, улсын төсвийн төсөлд тусгаж, хяналт тавьж ажиллахыг Монгол Улсын Засгийн газар /С.Батболд/-т даалгасугай:

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

Монгол Улсын Их Хурлын 2011 оны
65 дугаар тогтоолын хавсралт

ТӨРӨӨС ГАЗРЫН ТОСНЫ САЛБАРТ 2017 ОН ХҮРТЭЛ БАРИМТЛАХ БОДЛОГО

НЭГ.БОДЛОГЫН ЗОРИЛГО

1.1.Төрөөсгазрынтоснысалбарт2017онхүртэлбаримтлахбодлого /цаашид "бодлого" гэх/-ын гол зорилго нь Монгол Улсын үндэсний болон эдийн засгийн аюулгүй байдлыг хангах, стратегийн ач холбогдол бүхий газрын тосны салбарт хайгуул, судалгааны ажлыг эрчимжүүлэх, газрын тосны нөөцийг өсгөх, олборлолтыг нэмэгдүүлж, газрын тос боловсруулах үйлдвэрийг байгуулах, газрын тосны бүтээгдэхүүний хэрэгцээг тогтвортой хангах, үндэсний аж үйлдвэрийн суурийг бий болгоход оршино.

ХОЁР.БОДЛОГЫН ЧИГЛЭЛ

2.1.Бодлогыг дараах чиглэлээр хэрэгжүүлнэ:

2.1.1.газрын тосны салбарын эрх зүйн орчныг сайжруулах;

2.1.2.газрын тосны үндэсний аж үйлдвэрийн суурийг бий болгож, газрын тосны салбарыг хөгжүүлэх;

2.1.3.газрын тосны хайгуул, олборлолтыг нэмэгдүүлэх;

2.1.4.газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулах, газрын тосны бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжих;

2.1.5.газрын тосны бүтээгдэхүүнээр тогтвортой хангах;

2.1.6.газрын тосны салбарын мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшүүлэх;

2.1.7.байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх, бүс нутгийг хөгжүүлэх.

ГУРАВ.БОДЛОГЫН ЧИГЛЭЛИЙН ХҮРЭЭНД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

3.1.Газрын тосны салбарын эрх зүйн орчныг сайжруулах чиглэлээр дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.1.1.Газрын тосны тухай хуулийг шинэчлэн найруулах, Газрын тосны бүтээгдэхүүний тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх журам, зааврыг боловсруулах, шинэчлэх;

3.1.2.газрын тосны салбарын татварын бодлогыг тодорхойлох;

3.1.3.газрын тосны салбарын стандарт, норм, дүрэм, журмыг боловсронгуй болгох, шинээр боловсруулах;

3.1.4.газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийн тодорхой хувийг бүс нутагт нь хуваарилах эрх зүйн орчныг бий болгох.

3.2.Газрын тосны үндэсний аж үйлдвэрийн суурийг бий болгож, газрын тосны салбарыг хөгжүүлэх чиглэлээр дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.2.1.газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулах, бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжих;

3.2.2.газрын тосны салбарыг хөгжүүлэх санг байгуулж, уг санд бүтээгдэхүүн хуваах гэрээний дагуу Монгол Улсын Засгийн газарт ногдох түүхий тосны борлуулалтын жил бүрийн орлогоос төвлөрүүлж, дараах зориулалтаар зарцуулна:

3.2.2.1.газрын тосны судалгаа хийх;

3.2.2.2.газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн техник, эдийн засгийн үндэслэлийг боловсруулах, хөндлөнгийн экспертийн үнэлгээ хийлгэх;

3.2.2.3.олон улсын стандартын шаардлагад нийцсэн газрын тосны салбарын иж бүрэн мэдээллийн цахим сан бүрдүүлэх;

3.2.2.4.газрын тосны шинжилгээний лаборатори, судалгааны төв байгуулах;

3.2.2.5.газрын тосны салбарын мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшүүлэх;

3.2.3.газрын тосны бүтээгдэхүүнээр тогтвортой хангах.

3.3.Газрын тосны хайгуул, олборлолтыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.3.1.улсын төсвийн болон бусад төрлийн хөрөнгө оруулалтаар газрын тосны геологи-геофизикийн суурь судалгааг явуулах, үр дүнг нь өмнөх бүх судалгааны үр дүнтэй нэгтгэх;

3.3.2.бүтээгдэхүүн хуваах зарчмаар газрын тосны уламжлалт эх үүсвэр /түүхий тос, хий/-ийн хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагааг явуулах;

3.3.3.хайгуул, ашиглалтын гэрээгээр газрын тосны уламжлалт бус эх үүсвэр /шатдаг занар, занарын хий, байгалийн битум, тослог элс г.м/-ийн хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагааг явуулах;

3.3.4.газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагаанд хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлж, хайгуулын ажлыг эрчимжүүлэх;

3.3.5.газрын тосны хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагаанд гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдын тэнцвэрт байдлыг хангах;

3.3.6.газрын тосны нөөцийг өсгөх, ордыг ашиглалтад шилжүүлэх, олборлолтыг нэмэгдүүлэх;

3.3.7.газрын тосны тээвэрлэлтийн бодлогыг тодорхойлох.

3.4.Газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулах, газрын тосны бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжих чиглэлээр дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.4.1.газрын тосны ордод түшиглэсэн боловсруулах үйлдвэрийг төрийн өмчийн оролцоотой байгуулах;

3.4.2.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс олборлосон газрын тосыг дотоодын боловсруулах үйлдвэрт тэргүүн ээлжид нийлүүлэх;

3.4.3.газрын тос боловсруулах үйлдвэрийг шаардлагатай тохиолдолд өргөтгөх боломжтойгоор байгуулах;

3.4.4.газрын тосны бүтээгдэхүүний хараат байдлаас гарах зорилгоор газрын тос боловсруулах үйлдвэрийг зүүн, төв, баруун бүсэд барих;

3.4.5.импортын түүхий тос, боловсруулалтаас үүсэх завсрын бүтээгдэхүүн болон хүнд үлдэгдлийг боловсруулах үйлдвэрийг байгуулах үндэсний үйлдвэрлэгч, хөрөнгө оруулагчдыг дэмжих;

3.4.6.нүүрс шингэрүүлэх үйлдвэрийн судалгааг хийх, бүтээгдэхүүн худалдан авах болон төслийн санхүүжилтэд Засгийн газраас баталгаа гаргах асуудлыг судлах, хууль тогтоомжийн дагуу хувийн хэвшлийн үйл ажиллагааг дэмжих;

3.4.7.био болон эко, альтернатив түлшний үйлдвэр байгуулах, хаягдлаас бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх төслийг дэмжих;

3.4.8.уламжлалт бус эх үүсвэрээс /нүүрсний давхаргын метан, занар, байгалийн битум, тослог элс г.м/ өндөр технологийн аргаар байгаль орчинд ээлтэй шингэн болон хийн түлш боловсруулах асуудлаар мэргэжлийн төрийн болон судалгаа, шинжилгээний байгууллага, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдын үүсгэл санаачилгыг дэмжиж, үр дүнд хүргэх.

3.5.Газрын тосны бүтээгдэхүүнээр тогтвортой хангах чиглэлээр дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.5.1.газрын тосны бүтээгдэхүүн экспортлогч орнуудтай нийлүүлэлтийг тогтвортой байлгах талаар Засгийн газрын түвшинд тохиролцох;

3.5.2.газрын тос, газрын тосны бүтээгдэхүүнийг импортлох гадаад эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх;

3.5.3.хилийн боомтоор газрын тос, газрын тосны бүтээгдэхүүнийг нэвтрүүлэх хүчин чадал, чадавхийг дээшлүүлэх;

3.5.4.хот, суурин газрын дотор байрлах шатахуун түгээх станцын аюулгүй ажиллагаанд тавих шаардлага, стандартыг шинэчилж, түүнд тохирсон дэвшилтэт технологи, техник, тоног төхөөрөмж нэвтрүүлэх;

3.5.5.улсын хэмжээнд газрын тосны бүтээгдэхүүний чанарын стандартыг тогтоох, хяналт тавих тогтолцоог бий болгох;

3.5.6.газрын тосны бүтээгдэхүүний нөөцийг хадгалах агуулахыг бүс нутагт болон Улаанбаатар хот орчимд барих;

3.5.7.газрын тосны бүтээгдэхүүний хангамжийг тогтвортой байлгах чиглэлээр улсын нөөцийг бүрдүүлэх;

3.5.8.газрын тосны бүтээгдэхүүний тээвэрлэлт /төмөр зам, авто зам/-ийн бодлогыг тодорхойлох;

3.5.9.газрын тосны бүтээгдэхүүний хэмнэлтийн бодлогыг дэмжих.

3.6.Газрын тосны салбарын мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшүүлэх чиглэлээр дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.6.1.гадаад, дотоодын их, дээд сургуульд газрын тосны нарийн мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшүүлэх;

3.6.2.сургалтын төрийн сан, гадаад орны Засгийн газрын тэтгэлгээр газрын тосны салбарын нарийн мэргэжлээр суралцагсдын тоог нэмэгдүүлэх;

3.6.3.газрын тосны мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төвийг газрын тосны чиглэлийн боловсон хүчин бэлтгэдэг их, дээд сургуулийг түшиглэн байгуулах, газрын тосны салбарт ажиллах мэргэжилтэй ажилчдын тоог нэмэгдүүлэх.

3.7.Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх, бүс нутгийг хөгжүүлэх чиглэлээр дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.7.1.байгаль орчны нөхөн сэргээлтийн ажлын гүйцэтгэл нь хууль тогтоомж, стандартын шаардлагыг хангаж байгаа эсэхэд е захиргааны байгууллага болон орон нутгийн удирдлага, нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллага, төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбооны төлөөллийг оролцуулан нэгдсэн хяналт тавих;

3.7.2.хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагаа явагдаж байгаа талбайд газрын төлөв байдлын хянан баталгаа, байгаль орчинд учруулсан хохирлын эдийн засгийн үнэлгээ хийлгэх, нөхөн сэргээх, хохирлыг барагдуулах талаар хугацаатай шаардлагыг тавьж хэрэгжүүлэх, гүйцэтгэлийг нь дүгнэж, арга хэмжээ авах;

3.7.3.газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгжид үндэсний ажиллах хүчнийг авч ажиллуулах тодорхой хувийг тогтоож, бараа, ажил, үйлчилгээг тэргүүн ээлжинд үндэсний аж ахуйн нэгж, иргэдээс худалдан авах;

3.7.4.бүс нутагт нь газрын тос олборлож байгаа аж ахуйн нэгж тухайн бүс нутгийн хөгжилд болон байгаль орчныг хамгаалах, орд ашиглах, үйлдвэр байгуулахтай холбогдсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх, ажлын

байр нэмэгдүүлэх асуудлаар нутгийн захиргааны байгууллагатай гэрээ байгуулж ажиллах.

ДӨРӨВ.БОДЛОГЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛСНЭЭР ХҮРЭХ ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН ҮР ДҮН

4.1.Үндэсний болон эдийн засгийн аюулгүй байдалд эерэгээр нөлөөлнө.

4.2.Бодлого хэрэгжсэнээр эдийн засаг, нийгмийн дараах үр дүнг үзүүлнэ:

4.2.1.газрын тосны салбарын эрх зүйн таатай орчин бүрдэж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэх;

4.2.2.газрын тосны үндэсний аж үйлдвэрийн суурь бий болж, газрын тосны салбар хөгжих;

4.2.3.газрын тосны хайгуулын ажил эрчимжсэнээр газрын тосны нөөц болон олборлолт нэмэгдэх;

4.2.4.газрын тосны олборлолт нэмэгдсэнээр улсын төсөвт оруулах орлого нэмэгдэх;

4.2.5.газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулагдаж, газрын тосны бүтээгдэхүүний импортын хараат байдлаас гарах суурь тавигдах;

4.2.6.газрын тосны бүтээгдэхүүнээр хэрэглэгчдийг тогтвортой хангана;

4.2.7.газрын тосны бүтээгдэхүүний чанарын хяналтын тогтолцоо бий болж, хэрэглэгчдийг чанарын баталгаатай бүтээгдэхүүнээр хангах;

4.2.8.олон улсын стандартын шаардлагад нийцсэн газрын тосны салбарын мэдээллийн иж бүрэн цахим сантай болох;

4.2.9.газрын тосны салбарын мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэгдэж, үндэсний мэргэшсэн ажиллагсдын тоо, ажлын байр нэмэгдэх;

4.2.10.байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажил сайжрах;

4.2.11.бүс нутгийн болон дэд бүтцийн хөгжил сайжрах.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2012 оны 01 дүгээр
сарын 05-ны өдөр

Дугаар 01

Улаанбаатар
хот

Газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулах ажлыг эрчимжүүлэх тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Газрын тосны бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, дотоодын хэрэгцээг хангах зорилгоор дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /С.Батболд/-т даалгасугай:

1/газрын тос боловсруулах бага болон дунд хүчин чадлын үйлдвэрийг газрын тосны ордод түшиглэсэн байдлаар ойрын хугацаанд барьж байгуулах ажлыг түргэтгэх;

2/дотоодын түүхий эдийг боловсруулах үйлдвэр барих санаачилга гаргаж байгаа аж ахуйн нэгжийг дэмжих замаар бензин, түлш шатахууныхаа хэрэгцээг хангах зорилтыг хэрэгжүүлэх;

3/Засгийн газрын холбогдох байгууллагад хэлэлцэгдэж байгаа газрын тос боловсруулах үйлдвэр барьж байгуулах төслийг 2012 оны 02 дугаар сарын 10-ны дотор шалгаруулж, шалгарсан төслийг 2013 оны 6 дугаар сарын 10-ны дотор хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах.

2.Энэ тогтоолын явц, үр дүнгийн талаар Улсын Их Хурлын 2012 оны хаврын ээлжит чуулганд танилцуулахыг Монгол Улсын Засгийн газар /С.Батболд/-т, биелэлтэд нь хяналт тавьж ажиллахыг Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хороо /Д.Зоригт/-нд тус тус даалгасугай.

3.Энэ тогтоолыг 2012 оны 01 дүгээр сарын 05-ны өдрөөс нь эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2012 оны 01 дүгээр
сарын 05-ны өдөр

Дугаар 02

Улаанбаатар
хот

Хуулийн төсөл буцаах тухай

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.3.7 дахь заалтыг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Монгол Улсын Засгийн газраас 2010 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдөр Улсын Их Хуралд Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн Монгол Улсын баатар, хөдөлмөрийн баатар, ардын болон гавьяат цолтон ахмад настанд төрөөс олгох нэмэгдлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг нэгдсэн хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх хэлэлцэх шаардлагагүй гэж үзсэн тул хууль санаачлагчид нь буцаасугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2011 оны 10 дугаар
сарын 26-ны өдөр

Дугаар 304

Улаанбаатар
хот

**Техникийн зохицуулалт батлах
тухай**

Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний тухай хуулийн 10.2-т заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаанд мөрдөх техникийн зохицуулалтыг хавсралт ёсоор баталж, 2012 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс мөрдсүгэй.

2. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаанд мөрдөх техникийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн зохион байгуулалтын арга хэмжээг дэс дараатай авч хэрэгжүүлэхийг Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Т.Бадамжунай, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын дарга Р.Содхүү, Стандартчилал, хэмжил зүйн газрын дэд дарга Г.Энхтайван нарт тус тус үүрэг болгосугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ САЙД**

С.БАТБОЛД

**ХҮНС, ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ХӨНГӨН
ҮЙЛДВЭРИЙН САЙД**

Т.БАДАМЖУНАЙ

Засгийн газрын 2011 оны 304 дүгээр
тогтоолын хавсралт

СҮҮ, СҮҮН БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙ ҮЙЛДВЭРЛЭЛ, ХУДАЛДААНД МӨРДӨХ ТЕХНИКИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

MNTR 2:2011

Нэгдүгээр бүлэг. Ерөнхий зүйл

1 дүгээр зүйл. Зорилго, хамрах хүрээ

1.1. Энэхүү техникийн зохицуулалтын зорилго нь сүү, сүүн бүтээгдэхүүний хэрэглээний шинж чанар, нэр төрөл, найрлага, үйлчлэлийн талаархи үнэн зөв мэдээллээр хангаж хүн амын эрүүл мэндийг хамгаалахад оршино.

1.2. Энэхүү техникийн зохицуулалтыг Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэгч иргэн, хуулийн этгээд мөрдөнө. Энэхүү техникийн зохицуулалт нь импортын худалдаанд хамаарахгүй.

1.3. Энэхүү техникийн зохицуулалтыг сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэгч иргэн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаанд зөвшөөрөл олгож, сунгах, үйлдвэрийн дотоод хяналтын лабораторийг итгэмжлэх, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, тохирлын баталгаанд хамруулахад баримтална.

1.4. Энэхүү техникийн зохицуулалтад иш татсан баримт бичгүүдэд нэмэлт, өөрчлөлт орсон тохиолдолд сүүлд хүчин төгөлдөр болсон баримт бичгийг баримтална.

2 дугаар зүйл. Нэр томъёо, тодорхойлолт

2. Энэхүү техникийн зохицуулалтад хэрэглэсэн дараахь нэр томъёо, тодорхойлолтыг дор дурдсан утгаар ойлгоно:

2.1. Бүтээгдэхүүнд хамаарах нэр томъёо, тодорхойлолт

2.1.1. "сүү" гэж малын дэлэнгийн булчирхайн шүүрлийн үр дүнд бий болсон, найрлагадаа уураг, тос, нүүрс ус, эрдэс, аминдэмийг тодорхой хэмжээ, харьцаагаар агуулсан, ямар нэгэн бодис, нэгдэл нэмээгүй, эсхүл сүүний бүрэлдэхүүн хэсгээс ялгаж аваагүй бүтээгдэхүүнийг;

2.1.2. "түүхий сүү" гэж малаас саасан анхан шатны боловсруулалт хийгээгүй сүүг;

2.1.3. "бүтэн сүү" гэж сүүний бүрэлдэхүүнд (тос, уураг, хуурай бодис гэх мэт) ямар нэгэн зохицуулалт хийгээгүй хэвийн сүүг;

2.1.4. "дагалдах бүтээгдэхүүн" гэж сүү боловсруулах явцад дагалдан үүсэх бүтээгдэхүүнийг;

2.1.5. "тосгүй сүү" гэж 0,5 хувиас бага тос агуулсан сүүг;

2.1.6. "ундны сүү" гэж сүүний найрлагын бүрэлдэхүүн хэсгийн харьцааг дулааны, эсхүл бусад аргаар тохируулж боловсруулсан сүүг;

2.1.7. "халааж боловсруулсан ундны сүү" гэж 76°C температурт 20 секунд, 87°C температурт 15 секунд, 92°C температурт барилтгүйгээр огцом халааж боловсруулан 1 мл сүүнд бичил биетний ерөнхий тоог 10^4 зэрэгт хүртэл багасгасан ундны сүүг;

2.1.8. "ариутгасан ундны сүү" гэж 104°C-125°C-аас дээш температурт 5-15 секунд, эсхүл хэт өндөр температур буюу 125°C-140°C-ын температурт 4-5 секундийн барилттайгаар ариутгасан сүүг;

2.1.9. "сүүн ундаа" гэж өтгөрүүлсэн болон хатаамал сүүг жорын дагуу усаар найруулж, технологийн боловсруулалт хийсэн сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.10. "баяжуулсан сүүн бүтээгдэхүүн" гэж найрлагад нь уураг, аминдэм, микро-макро эрдэс, хүнсний эслэг, тосны ханаагүй хүчил, фосфолипид, пробиотик бичил биетний өсгөвөр, түүний үйлчлэлийг дэмжигч олигосахарид (пребиотик) бодисууд зэрэг эрх бүхий байгууллагаас хүнсэнд хэрэглэхийг зөвшөөрсөн биологийн идэвхт нэмэлтүүдийг дангаар нь, эсхүл нэгдмэл цогц байдлаар тогтоосон тун хэмжээгээр нэмж баяжуулсан сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.11. "өтгөрүүлсэн сүү" гэж сүүнээс усыг ууршуулах, эсхүл хальсан шүүлтийн аргаар усны тодорхой хэсгийг зайлуулж нөөшилсэн сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.12. "хатаамал сүү" гэж хуурай бодисын агууламж нь 95 хувиас багагүй байхаар сүүний усыг ууршуулсан бүтээгдэхүүнийг;

2.1.13. "тосгүй хатаамал сүү" гэж сүүнээс усыг ууршуулсан, 95 хувиас ихгүй хуурай бодисын агууламж, 1,5 хувиас ихгүй тослогийн агууламжтай бүтээгдэхүүнийг;

2.1.14. "сэргээсэн сүүн бүтээгдэхүүн" гэж өтгөрүүлсэн болон хатаамал сүүг усанд уусган механик, дулааны аргаар боловсруулж хэвийн сүүний төлөвт шилжүүлэн түүгээр үйлдвэрлэсэн сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.15. "сүүн бус бүрдэл хэсэг" гэж сүүн бүтээгдэхүүнд эрх бүхий байгууллагаас хүнсэнд хэрэглэхийг зөвшөөрсөн нэр төрөл, тун хэмжээгээр нэмсэн хүнсний бэлдмэл, бүтээгдэхүүн (мөөг; хиам болон махан бүтээгдэхүүн; далайн бүтээгдэхүүн; зөгийн бал, ногоо, самар, жимс; өндөг; шоколад болон бусад төрлийн чихэрлэгийн зүйл; кофе, цай; ликер, ром; сахар, давс, амтлагч; хүнсний нэмэлтүүд; аминдэм; эрдэс бодис; сүүн бус гаралтай уураг, өөх тос, нүүрс ус)-ийг;

2.1.16. "сүүний бүрэлдэхүүн хэсэг" гэж хуурай бодис

(сүүний тос, уураг, нүүрс ус лактоз, фермент, аминдэм, эрдэс бодис),
усыг;

2.1.17. "сүүний хуурай бодис" гэж сүүний усгүй бүрэлдэхүүн
хэсгийг;

2.1.18. "сүүний тосгүй хуурай бодис" гэж сүүний тос, усгүй
бүрэлдэхүүн хэсгийг;

2.1.19. "сүүний сийвэн (плазм)" гэж сүүний усан давхарга
дахь уураг, сахар (лактоз), эрдэс бодис, фермент болон аминдэмийн
коллоид тогтоцыг;

2.1.20. "биологийн сүүн бүтээгдэхүүн" гэж сүүг бичил
биетний үйлчлэлээр эсгэх явцад болон эсгэсний дараа түүнд пробиотик-
бичил биетний амьд эсийн бэлдмэл нэмэх замаар баяжуулан үйлдвэрлэсэн
бүтээгдэхүүнийг;

2.1.21. "уламжлалт цагаан идээ" гэж уламжлалт аргаар
бэлтгэсэн сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.22. "цөцгий" гэж сүүнээс ялгаж авсан, 10 хувиас
багагүй тосны агууламжтай сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.23. "түүхий цөцгий" гэж 45°C-аас дээш температурт
дулааны боловсруулалт хийгээгүй цөцгийг;

2.1.24. "ундны цөцгий" гэж дулааны боловсруулалт
хийсэн, шууд хэрэглэх зориулалттай цөцгийг;

2.1.25. "цөцгийн тос" гэж цөцгийнд агуулагдах тосыг
механик үйлчлэлээр бөөгнөрүүлэн ялгаж, сийвэнг жигд тархаасан 75
хувиас багагүй тосны агууламжтай бүтээгдэхүүнийг;

2.1.26. "амтлаг цөцгийн тос" гэж халааж, ариутгасан
цөцгийгээр үйлдвэрлэсэн цөцгийн тосыг;

2.1.27. "эсэг цөцгийн тос" гэж халааж ариутгасан
цөцгийг сүүнхүчлийн бичил биетний цэвэр өсгөврийн хөрөнгөөр эсгэж,
үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.28. "зөөхий" гэж цөцгийг сүүн цэвэр өсгөврийн
хөрөнгөөр бүрэлдүүлсэн, 20 хувиас багагүй тосны агууламжтай эсэг
бүтээгдэхүүнийг;

2.1.29. "пахта" гэж цөцгийн тос үйлдвэрлэхэд дагалдан
гарах бүтээгдэхүүнийг;

2.1.30. "шар тос" гэж цөцгийн тос, цөцгийг өндөр
температурт хайлж, уургийн үлдэгдэл, цөвөөс ялгасан 98 хувиас багагүй
тосны агууламжтай бүтээгдэхүүнийг;

2.1.31. "эсэг сүүн бүтээгдэхүүн" гэж малын сүүг сүүн
хүчлийн бичил биетний цэвэр өсгөврийн хөрөнгөөр хөрөнгөлөн бүрж,
эсгэж боловсруулсан сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.32. "ацидофилин" гэж ацидофилийн савханцар, эсхүл
сүүн хүчлийн лактококк савханцрын хосолсон цэвэр өсгөврийн хөрөнгөөр
хөрөнгөлж бүрсэн эсэг сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.33. "йогурт" гэж элэгнэн бүрэлдсэн, эсхүл жигд

байдалтай болтол хутгасан, тосгүй хуурай бодисын агууламж өндөртэй эсэг сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.34. "тараг" гэж хамсан амьдрах өвөрмөц зохицол бүхий олон төрлийн бичил биетнийг агуулсан таргийн мөөгөнцрийн хөрөнгөөр хөрөнгөлж бүрсэн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.35. "монгол тараг" гэж *L.delbrueckii* Sub.sp *bulgaricus*, *Str.thermophilus*-ийн нутгийн омгийн холимог өсгөврөөс бүрдсэн байгалийн эх хөрөнгөөр бүрсэн уламжлалт бүтээгдэхүүнийг;

2.1.36. "айраг" гэж гүүний сүүг уламжлалт аргаар эсгэж боловсруулсан бүтээгдэхүүнийг;

2.1.37. "аарц" гэж сүүн хүчлийн хөрөнгөөр хөрөнгөлж, улмаар хүчил, хүчил-ферментийн үйлчлэлээр казеиныг тунадасжуулан шар сүүнээс ялган авсан бүтээгдэхүүнийг;

2.1.38. "аарцмаг" гэж аарцанд цөцгий, цөцгийн тос болон төрөл бүрийн амтлагч бодис нэмж холих, хутгах, жигдрүүлэх зэрэг механик аргаар боловсруулсан уурагт амтлаг бүтээгдэхүүнийг;

2.1.39. "аарцанцар" гэж аарцан бүтээгдэхүүн, амталсан аарцыг шоколадан бүрхүүлээр бүрж, хэвлэн хөлдөөсөн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.40. "ааруул, хурууд" гэж тараг, хоормогийг буцалгаж шар сүүг шүүн аарц бэлтгэж, хэвлэн нягтруулж, тусгай хэвээр, эсхүл уламжлалт аргаар хэлбэржүүлэн хатаасан бүтээгдэхүүнийг;

2.1.41. "сүүн хурууд" гэж түүхий сүүг өөрөөр нь эсгэж, тос агууламжийг нэмэгдүүлэн шар сүүнээс нь ялгаж, нягтруулан хэвлэж хатаасан бүтээгдэхүүнийг;

2.1.42. "бяслаг" гэж түүхий сүүг бичил биетний цэвэр өсгөврийн хөрөнгө, ферментийн үйлчлэлээр ялган тусгай горимд уургийг эздүүлж, ээдмийг шар сүүнээс ялган хэвлэж шахсан уурагт бүтээгдэхүүнийг;

2.1.43. "зөөлөн бяслаг" гэж сүүний уургийг хүчил, хүчил-ферментийн аргаар эздүүлж, ээдмийг шахаж, биологийн боловсруулалт хийх, эсхүл биологийн боловсруулалт хийлгүйгээр үйлдвэрлэсэн 40 хувиас бага чийглэгтэй бүтээгдэхүүнийг;

2.1.44. "хатуу, хагас хатуу, хэт хатуу бяслаг" гэж бичил биетний үйлчлэл, ферментийн аргаар тунадасжуулан ялгасан ээдмийг дулааны үйлчлэлд оруулж, хэвлэн шахаж, давсны уусмалд сойж, биологийн боловсруулалт бойжилтын аргаар үйлдвэрлэсэн, 39 хувиас багагүй чийглэгтэй бүтээгдэхүүнийг;

2.1.45. "хайлмал бяслаг" гэж зөөлөн буюу хатуу бяслагийг уусгагч давсны тусламжтайгаар дулааны үйлчлэлээр хайлж, төрөл бүрийн амтлагч нэмж амталсан тусгай байдлаар хэлбэржүүлэн хэсэгчлэн савласан 40 хувиас багагүй чийглэгтэй бүтээгдэхүүнийг;

2.1.46. "монгол бяслаг" гэж сүүний уургийг дулаан, хүчлийн аргаар ялган нягтруулж хэвлэсэн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.47. "казеин" гэж тосгүй сүүнээс гаргаж авсан сүүний үндсэн уургийг;

2.1.48. "шар сүү" гэж бяслаг, аарц, ээдэм, казеин үйлдвэрлэхэд дагалдан гарах бүтээгдэхүүнийг;

2.1.49. "шар сүүний уураг" гэж казеин уургийг тунадасжуулсны дараа шар сүүнд үлдэх уургийг;

2.1.50. "шар сүүний уургийн концентрат" гэж шар сүүг өтгөрүүлэх, эсхүл хэт нарийн шүүлтүүрээр шүүх замаар гаргасан бүтээгдэхүүнийг;

2.1.51. "альбумин" гэж шар сүүнд орших үндсэн уургийг;

2.1.52. "зайрмаг" гэж сүү болон сүүн бус нэмэлт бодисыг агаараар сийрэгжүүлэн зайрмагтуулсан, хөлдөөсөн, хөлдүү биет байдалтай чихэрлэг сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.53. "сүүн зайрмаг" гэж 7,5 хувиас ихгүй тосны агууламжтай зайрмагийг;

2.1.54. "цөцгийтэй зайрмаг" гэж 7,6-11,5 хувийн тосны агууламжтай зайрмагийг;

2.1.55. "пломбир" гэж 11,6-20 хувийн тосны агууламжтай зайрмагийг;

2.1.56. "эсэг сүүн зайрмаг" гэж бичил биетний хөрөнгө, эсхүл эсэг бүтээгдэхүүн ашиглан үйлдвэрлэсэн 7,5 хувиас ихгүй тосны агууламжтай зайрмагийг;

2.1.57. "ургамлын тостой зайрмаг" гэж ургамлын тос, эсхүл сүүний тостой хольцын эзлэх хэмжээ 12 хувиас ихгүй байх зайрмагийг;

2.1.58. "зөөлөн зайрмаг" гэж -5°C - 7°C -ын температурт зайрмагтуулсан, шууд хэрэглээнд зориулсан зайрмагийг;

2.1.59. "бэхжүүлсэн зайрмаг" гэж -18°C -аас доошгүй температурт хөлдөөсөн, хадгалах, тээвэрлэх, борлуулахад заасан температурыг хэвээр хадгалах зайрмагийг;

2.1.60. "зайрмагийн шингэн хольц" гэж зайрмагийн үйлдвэрлэлд шаардлагатай түүхий эд, сүүний бүрэлдэхүүн хэсгийг агуулсан шингэн сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.61. "зайрмагийн хуурай хольц" гэж зайрмагийн шингэн хольцыг хатаасан хатаамал сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.62. "сүүн бүтээгдэхүүн орлуулагч" гэж сүүн бүтээгдэхүүнтэй ижил зорилгоор ашиглахаар сүүн бус бүрдлээс гаргаж авсан бүтээгдэхүүнийг;

2.1.63. "хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүн" гэж бүтээгдэхүүний найрлагад сүүн бус бүрдэл хэсгийг 20 хувиас ихгүй хэмжээгээр нэмсэн хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.64. "нярай болон бага насны хүүхдийн сүүн тэжээл" гэж гурван нас хүртэлх хүүхдэд зориулсан сүүн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.65. "сургуулийн өмнөх насны хүүхдэд зориулсан

хүүхдийн сүүн тэжээл” гэж 3-6 хүртэлх насны хүүхдийн хоол хүнсэнд зориулж үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.66. "сургуулийн насны хүүхдэд зориулсан сүүн тэжээл" гэж 6-14 хүртэлх насны хүүхдийн хоол хүнсэнд зориулж үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг;

2.1.67. "лактозгүй сүүн бүтээгдэхүүн" гэж бүтээгдэхүүнд агуулагдах лактозын хэмжээг 0,1 хувь хүртэл бууруулсан, тусгайлан бэлтгэсэн бүтээгдэхүүнийг.

2.2. Технологи ажилбарт хамаарах нэр томъёо, тайлбар

2.2.1. "шүүж цэвэрлэх" гэж сүүний механик бохирдлыг зориулалтын шүүлтүүр болон сүү цэвэрлэх сепараторын тусламжтай тусгаарлах ажилбарыг;

2.2.2. "тос ялгах" гэж сүү, сүүн бүтээгдэхүүний тосны агууламжийг тохируулах зорилгоор сүүнээс тосыг зориулалтын сепаратораар ялгах ажилбарыг;

2.2.3. "тохируулга хийх" гэж сүү, сүүн бүтээгдэхүүний тосны агууламжийг стандартын шаардлагад нийцүүлэн тос, уураг, хуурай бодисын нийт жинд эзлэх хувь хэмжээг ихэсгэх, багасгах зорилгоор бүтээгдэхүүнээс ялгах, нэмэх ажилбарыг;

2.2.4. "жигдрүүлэх" гэж сүүний цөцгий хуримтлагдан ялгарахаас сэргийлэх, бүтээгдэхүүний биежилтийг батжуулах, шингэц, шимт чанарыг сайжруулах зорилгоор сүүний тосны бөмбөлгийг даралт, өндөр давтамж, хэт авиа зэрэг механик үйлчлэлээр бутлан жижиглэх ажилбарыг;

2.2.5. "дулаанаар боловсруулах" гэж сүүнд дулааны боловсруулалт хийх ажилбарыг;

2.2.6. "халааж боловсруулах (пастеризаци)" гэж сүүг огцом халааж боловсруулах ажилбарыг;

2.2.7. "ариутгах" гэж сүүг 104°C-125°C-ын температурт ариутгах технологи ажилбарыг;

2.2.8. "хэт өндөр температурт ариутгах" гэж ариутгалыг битүү системд 125°C-140°C-ын температур гадаргуугаар урсгаж ариутгах, эсхүл 135°C-140°C-ын температуртай уураар хоёроос доошгүй секундний барилттайгаар ариутгах ажилбарыг;

2.2.9. "бүрэлдүүлэх" гэж сүүний бүтэц, бүрэлдэхүүн, шинж чанарыг бичил биетний үйлчлэлээр өөрчлөх зорилгоор тухайлсан горим, хугацаанд сүүг барих ажилбарыг;

2.2.10. "эсгэх" гэж сүүний бүтэц, бүрэлдэхүүн, шинж чанарыг бичил биетний үйлчлэлээр өөрчлөх зорилгоор тухайлсан горим, хугацаанд боловсруулах ажилбарыг;

2.2.11. "ээдүүлэх" гэж уураглаг цагаан идээ үйлдвэрлэхэд сүүн дэх уургийг задлах ажилбарыг;

2.2.12. "тос цохих" гэж цөцгийг механик үйлчлэлээр гаргаж авах ажилбарыг;

2.2.13. "өөрөөр нь шахах" гэж уураглаг цагаан идээ боловсруулахад хэлбэр дүрс оруулан бүтээгдэхүүний өөрийнх нь жингийн нөлөөгөөр шар сүүг ялгах ажилбарыг;

2.2.14. "хайлах" гэж халаах үйлчлэлээр хатуу төлөвтэй сүүн бүтээгдэхүүнийг шингэн, зөөлөн хэлбэрт оруулах ажилбарыг;

2.2.15. "утах" гэж бяслагийг давирхайгүй хуурай модны утаагаар тусгай камерт утаж, боловсруулах ажилбарыг;

2.2.16. "баяжуулах" гэж эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрсөн, Монгол Улсад бүртгэлтэй хүнсний нэмэлт, аминдэм, эрдэс бодис, пробиотикийн бичил биетний үйлчлэлээр сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг баяжуулах ажилбарыг;

2.2.17. "хөргөх" гэж бичил биетний үржлийг хязгаарлах зорилгоор нам температурт барих ажилбарыг;

2.2.18. "зайрмагтуулах" гэж зайрмагийн хольцыг агаараар нэгэн зэрэг сийрэгжүүлэн зайрмагтуулан хөлдөөх ажилбарыг;

2.2.19. "өтгөрүүлэх" гэж сүүний хуурай бодисыг нэмэгдүүлэх, өтгөрүүлсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх ажилбарыг;

2.2.20. "хатаах" гэж сүүг боловсруулж хатаамал бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх ажилбарыг;

2.2.21. "хөлдөөж хатаах (сублимаци)" гэж сүүний усыг шингэн төлвөөс хатуу болон хийн төлөвт шилжүүлэн хуурай бодисын агууламжийг нэмэгдүүлэх ажилбарыг;

2.2.22. "сэргээх" гэж өтгөрүүлсэн болон хатаамал сүүг усанд уусган механик дулааны аргаар боловсруулж хэвийн сүүний төлөвт шилжүүлэх ажилбарыг.

Хоёрдугаар бүлэг. Үйлдвэрийн байр, тоног төхөөрөмж, хүний нөөцөд тавих шаардлага

3 дугаар зүйл. Үйлдвэрийн байр, түүний орчинд тавих шаардлага

3.1. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр (цаашид "үйлдвэр" гэх) нь аливаа тохиромжгүй орчин (үерийн аюул, ус, намаг, цэвдэг, сул шороо, хог хаях цэг, эвгүй үнэр, утаа, тоос, бусад бохирдол)-оос тусгаарлагдсан, салхины чиглэлийн дээд талд цэвэр орчинд байрлана.

3.2. Үйлдвэрийн барилга нь мэргэжлийн байгууллагын зураг төсвийн дагуу баригдаж, улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн, MNS САС RCP 1

“Хүнсний эрүүл ахуйн ерөнхий зарчим” стандартын шаардлагыг хангасан байна.

3.3. Түүхий эд хүлээн авах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, савлах, хадгалах, тээвэрлэлтэд шилжүүлэх зэрэг үйлдвэрлэлийн технологийн бүх шат, дамжлагын урсгал нь нэг чиглэлд, оновчтой зохион байгуулагдсан байна.

3.4. Үйлдвэр нь усан хангамж, ариутгах татуургын төвлөрсөн, эсхүл хэсгийн шугам сүлжээнд холбогдсон байна.

3.5. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний гадаргууд шууд хүрэлцэх уур, ус нь бүтээгдэхүүнийг бохирдуулахгүй байх бөгөөд жилд нэгээс доошгүй удаа усны эрүүл ахуй, аюулгүйн үзүүлэлтэд шинжилгээ хийлгэнэ. Технологийн ус нь MNS 900 “Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага чанар аюулгүй байдлын үнэлгээ” стандартын шаардлагыг хангасан байна.

3.6. Үйлдвэр нь MNS 4996 “Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа. Ажлын байрны гэрэлтүүлгийн норм, хэмжих аргад тавих ерөнхий шаардлага” стандартын дагуу дараахь байгалийн болон зохиомол гэрэлтүүлэгтэй байна:

3.6.1. байгалийн гэрэлтүүлэг:

технологийн дамжлагад	- нийт гэрлийн 7 хувиас багагүй;
	- нийт гэрлийн 2 хувиас багагүй.

бусад хэсэгт

3.6.2. зохиомол гэрэлтүүлэг:

технологийн дамжлагад	- 4000 люксээс багагүй;
бусад хэсэгт	- 100 люксээс багагүй.

3.7. Гэрэлтүүлэгч хэрэгсэл хагарах тохиолдолд хүнсийг бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлж, хамгаалалт хийж аюулгүй байдлыг хангасан байна.

3.8. Үйлдвэрийн агааржуулалтын систем нь MNS 5078 “Үйлдвэрийн барилгын агааржуулалтын системд тавих ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан байна.

3.9. Үйлдвэр нь дотоодын чанарын хяналтын лабораторитой байна. Хяналтын лаборатори нь MNS ISO/IEC 17025 “Сорилтын болон шалгалт тохируулгын лабораторийн чадавхид тавих ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлагыг хангасан байна.

3.10. Үйлдвэр нь ажиллагсдад зориулсан хувцас солих, усанд орох, бие засах өрөөтэй байна. Эдгээр өрөөний хаалга нь үйлдвэрлэлийн байрны хаалга руу шууд онгойхгүйгээр зохион байгуулагдсан байна.

3.11. Хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан зориулалтын байр, эсхүл сүү, сүүн бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэрийн тусгаарласан өрөө, байранд явуулна.

3.12. Хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх өрөө, байр нь дараахь нэмэлт шаардлагыг хангана:

3.12.1. үйлдвэр нь 80°C-аас доошгүй халуун усаар хангагдсан, усан хангамжтай байх;

3.12.2. техникийн ус зайлуулах тусгай өнгөөр будаж ялган тусгаарласан сувагтай байх.

3.13. Түүхий эд, бэлэн бүтээгдэхүүний агуулах нь MNS 5364 “Хүнсний барааны агуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан байна.

3.14. Савлах материал, тоног төхөөрөмж, сэлбэг хэрэгсэл, цэвэрлэгээ, ариутгалын бодисыг хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүнээс тусад нь төрөлжүүлэн хадгална.

4 дүгээр зүйл. Үйлдвэрийн тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл, саванд тавих шаардлага

4.1. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд технологийн шаардлага хангасан зориулалтын тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл ашиглана. Тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл нь тэгш, гөлгөр (нүх, сүв, ан цавгүй), зэвэрдэггүй материалаар хийсэн гадаргуутай, цэвэрлэх, халдваргүйтгэх, ариутгахад тохиромжтой байна.

4.2. Хөргөх, хөлдөөх камер, хөргөлттэй агуулах нь орчны температур, харьцангуй чийглэгийг хянах боломжтой зориулалтын төхөөрөмжөөр тоноглогдсон байна.

4.3. Үйлдвэрлэлд хэрэглэх хэмжих хэрэгслийг эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулсан байна.

4.4. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх зориулалтын тоног төхөөрөмж, зөөврийн хэрэгсэл нь тусгайлсан таних тэмдэгтэй байна.

4.5. Тоног төхөөрөмж, сав, багаж хэрэгслийг цэвэрлэгээ, ариутгал, халдваргүйтгэл хийхэд тохиромжтой байхаар суурилуулж, байрлуулсан байна.

4.6. Хүнсний бус зориулалтаар ашиглах хэрэгсэл, хогийн сав зэрэг нь таглаатай, битүүмжлэлтэй, цэвэрлэж ариутгахад тохиромжтой материалаар хийгдсэн байх бөгөөд тусгайлсан таних тэмдэгтэй байна. Эдгээрийг өөр зориулалтаар ашиглахыг хориглох бөгөөд нэг удаагийн сав, уут хэрэглэж болно.

5 дугаар зүйл. Үйлдвэр, худалдаа, үйлчилгээний аж ахуйн нэгжийн хүний нөөц, тэдгээрийн үйл ажиллагаанд тавих шаардлага

5.1. Үйлдвэрт ажиллах технологич, инженер-техникийн ажилтнууд нь мэргэжлийн чиглэлээр их, дээд сургууль төгссөн, бакалавраас доошгүй зэрэгтэй байна.

5.2. Технологийн үндсэн дамжлага болон үйлчилгээний засварын ажиллагсад нь тухайн мэргэжлээр суралцсан мэргэжлийн үнэмлэхтэй, мэргэшсэн байна.

5.3. Үйлдвэр нь бүтээгдэхүүний чанарын хяналтын асуудал хариуцсан нэгж, ажилтантай байна.

5.4. Чанарын хяналтын асуудал хариуцсан нэгж, ажилтан нь дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

5.4.1. үйлдвэрийн түүхий эд, технологийн ажилбар, бэлэн бүтээгдэхүүний лабораторийн шинжилгээг олон улс, бүс нутаг, гадаад орон, үндэсний стандарт, арга, аргачлалын дагуу хийх;

5.4.2. түүхий эд, бэлэн бүтээгдэхүүний иж бүрэн шинжилгээг хөндлөнгийн итгэмжлэгдсэн лабораторид жилд 2-оос доошгүй удаа хийлгэх;

5.4.3. бүтээгдэхүүний цуврал бүрийн лабораторийн шинжилгээ, сорилтын дүнд үндэслэн бүтээгдэхүүнийг худалдаа, үйлчилгээнд нийлүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх.

5.5. Үйлдвэрийн ажилтан, ажиллагсад нь жилд 2-оос доошгүй удаа эрүүл мэндийн үзлэг, шинжилгээнд хамрагдсан байна. Шаардлагатай тохиолдолд ажиллагсдыг үзлэг, шинжилгээнд давтан хамруулна.

5.6. Үйлдвэрлэл болон худалдаа эрхлэгч нь ажилтан, ажиллагсдаа

2-оос доошгүй ээлжийн ажлын хувцас (хормогч, халаад буюу өмд, цамц), зориулалтын малгай, тор, алчуур, ажлын бээлий зэрэг хөдөлмөр хамгааллын хувцас, хэрэгслээр жилд 2 удаа хангана.

5.7. Үйлдвэрлэлийн үед ажилтан, ажиллагсдыг хүнс бохирдуулах зүйлс (ээмэг, бөгж, зүүлт, цаг, үсний хавчаар, бохь, хоол, хүнсний зүйлс, тамхи г.м)-ийг зүүх, хэрэглэхийг хориглоно.

5.8. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэгч нь энэхүү техникийн зохицуулалт, холбогдох стандарт, дүрэм, журам шинэчлэгдэх, нэмэлт, өөрчлөлт орсон үед ажилтан, ажиллагсдаа сургалтад хамруулж байна.

Гуравдугаар бүлэг. Түүхий эд, бүтээгдэхүүнд тавих шаардлага

6 дугаар зүйл. Түүхий сүүний эрүүл ахуй, аюулгүй байдалд тавих шаардлага

6.1. Малын дэлэнгийн үрэвсэл, сүрьеэ, бруцеллөз зэрэг хүнд дамжин халдварлах өвчин болон малын гоц халдварт өвчнөөр эрүүл, тайван бүсээс бэлтгэсэн, гарал үүсэл нь баталгаажсан малын түүхий сүүг үйлдвэрт нийлүүлнэ.

6.2. Мал төллөхөөс өмнөх болон төллөснөөс хойшхи долоо хоногийн хугацаанд болон малын халдварт, гоц халдварт өвчний хорио цээрийн дэглэм тогтоосон бүс нутгийн малаас бэлтгэсэн түүхий сүүг үйлдвэрт хэрэглэхийг хориглоно.

6.3. Сүүг саасны дараа механик бохирдлыг шүүж, 4 цагийн дотор 4°C-10°C хүртэл хөргөсөн байна.

6.4. Бэлтгэн нийлүүлэгч нь сүүний ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шинжилгээг итгэмжлэгдсэн лабораторид хийсэн байна.

6.5. Түүхий сүүний нягт, тосгүй хуурай бодис болон тослогийн агууламж нь MNS 4228 “Малын түүхий сүү. Техникийн шаардлага” стандартын шаардлага хангасан байна.

6.6. Хүүхдийн сүүн тэжээлийн үйлдвэр, цехэд нийлүүлэх түүхий сүү нь MNS 4228 “Малын түүхий сүү. Техникийн шаардлага” стандартад заасан дээд зэргийн сүүний шаардлага хангасан байна.

6.7. Бяслэг үйлдвэрлэхэд зориулсан үнээний түүхий сүү нь дараахь шаардлагад нийцсэн байна:

6.7.1. сүүний ээдэх чадварын үзүүлэлт 1 болон 2 дугаар зэрэгт хамаарах;

6.7.2. бичил биетний амьд эсийн ерөнхий тоо нь редуктозын шинжилгээгээр 1 болон 2 дугаар зэргийн үндсэн шаардлагыг хангах бөгөөд бичил биетний амьд эсийн ерөнхий тоо нь 1 мл сүүнд 5×10^5 -аас ихгүй байх;

6.7.3. түүхий сүүний исгэлэн 21°T -ээс ихгүй байх;

6.7.4. сүүний уургийн агууламж 3,0 хувиас багагүй байх.

6.8. Хүүхдийн сүүн тэжээлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд зориулсан үнээний түүхий сүүний бичил биетний ерөнхий тоон үзүүлэлт нь 1 мл сүүнд 5×10^5 , соматик эсийн тоо 1 мл сүүнд 5×10^5 -аас ихгүй байна.

6.9. Түүхий сүүний химийн болон цацрагийн аюулгүй байдлын үзүүлэлтүүд нь MNS CAC 193 "Хүнсний бүтээгдэхүүн дэх хорт болон бохирдуулагч бодисын ерөнхий стандарт"-ын шаардлагыг хангасан байна.

6.10. Хатаамал сүү нь MNS 2842 "Хуурай сүү. Техникийн шаардлага" стандартын шаардлагыг хангасан байна.

7 дугаар зүйл. Цэвэр өсгөврийн хөрөнгөд тавих шаардлага

7.1. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхэд шаардлагатай дан буюу хосолмол үйлчлэлтэй цэвэр өсгөврийн хөрөнгөний бичил биетний аюулгүй байдлын тоон үзүүлэлт нь MNS 3768 "Монгол таргийн хөрөнгө", MNS 3769 "Үнээний сүүний ундааны хөрөнгө" стандартад заасан хэмжээнд байна.

7.2. Цэвэр өсгөврийн хөрөнгө болон пробиотик бичил биетний өсгөвөрлөх тэжээлийн орчин, хөрөнгө, ферментийн бэлдмэлийн эрүүл ахуйн аюулгүй байдлын үзүүлэлтүүд нь MNS 3768 "Монгол таргийн хөрөнгө", MNS 3769 "Үнээний сүүний ундааны хөрөнгө" стандартын шаардлага хангасан байна.

7.3. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд хэрэглэх ферментийн идэвх, сонгомол чанар нь стандарт болон норматив баримт бичигт тогтоосон шаардлагад нийцсэн байна.

7.4. Хөрөнгө, пробиотик, бичил биетэн, бодис, ферментийн бэлдмэлүүд, тэжээлийн орчин нь хүнсний бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр баталж гаргасан хууль, дүрэм, стандартын шаардлагад нийцсэн байна.

7.5. Гарал үүсэл нь тодорхойгүй, хэрэглэх хугацаа нь хэтэрсэн,

зохих журмын дагуу бүртгэлд хамрагдаагүй хөрөнгө, пробиотик, бичил биетний өсгөвөр ашиглахыг хориглоно.

Дөрөвдүгээр бүлэг. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнд тавих нийтлэг шаардлага

8 дугаар зүйл. Сүүн, сүүн бүтээгдэхүүнд тавих шаардлага

8.1. Үйлдвэрийн аргаар боловсруулсан сүү, сүүн бүтээгдэхүүнд агуулагдах хүнд металл, микотоксин, антибиотикийн үлдэгдэл, пестицид, цацрагийн үзүүлэлтүүд нь MNS 4504 “Хүнсний бүтээгдэхүүн дэх хүнд металлын зөвшөөрөгдөх хэмжээ”, MNS CAC MRL 2 “Хүнсний бүтээгдэхүүн дэх малын эмийн үлдэгдлийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ”, MNS 5868 “Хүнсний бүтээгдэхүүн дэх пестицидийн үлдэгдлийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ”, MNS CAC 193 “Хүнсний бүтээгдэхүүн дэх хорт болон бохирдуулагч бодисын ерөнхий стандарт”, MNS 5867 “Хүнсний бүтээгдэхүүнд агуулагдах меламины зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ” стандартуудын шаардлагыг хангасан байна.

8.2. Үйлдвэрийн аргаар боловсруулсан сүү, сүүн бүтээгдэхүүнд агуулагдах бичил биетний зөвшөөрөгдөх хэмжээ нь MNS 219 “Ундны сүү. Техникийн шаардлага”, MNS 226 “Зайрмаг. Техникийн шаардлага”, MNS 2842 “Хуурай сүү. Техникийн шаардлага”, MNS 4229 “Эсэг цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS 4230 “Уураглаг цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS 4528 “Тослог цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS GOST 51331 “Йогурт. Ерөнхий шаардлага” стандартад заасан шаардлагыг хангасан байна.

8.3. Сүү боловсруулах үйлдвэрт хэрэглэж байгаа хүнсний нэмэлт нь MNS CAC 192 “Хүнсний нэмэлтийн ерөнхий стандарт”-ын шаардлагыг хангасан, баяжуулах эрдэс бодис, аминдэм нь эрх бүхий байгууллагаас хүнсний бүтээгдэхүүнд хэрэглэхийг зөвшөөрсөн байх бөгөөд тэдгээрийн хэмжээ нь тогтоосон нормтой нийцсэн байна.

8.4. Баяжуулсан сүүн бүтээгдэхүүн дэх пробиотик болон пребиотик бичил биетний тоо хэмжээ холбогдох стандартын шаардлагыг хангасан байна.

8.5. Хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүн нь дараахь шаардлагыг хангасан байна:

8.5.1. илчлэг чанар нь хүүхдийн наснаас хамаарах бөгөөд хүүхдийн эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөгүй байх;

8.5.2. хууль, стандарт, дүрэм, журам, нормд заасан

хүнсний бүтээгдэхүүний тэжээллэг чанар, аюулгүй байдлын шаардлагад нийцсэн байх;

8.5.3. химийн гаралтай хүнсний будаг, үнэр, амт оруулагч, хувиргасан амьд организмыг ашиглан гаргаж авсан бүрдлийг агуулаагүй байх;

8.5.4. нярай болон өсвөр насны хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүнд агуулагдах хорт бодис болон исэлдэлтийн зөвшөөрөгдөх хэмжээ нь холбогдох шаардлагыг хангасан байх;

8.5.5. нярай болон өсвөр насны хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүнд агуулагдах бичил биетний хэмжээ нь зөвшөөрөгдөх шаардлагыг хангасан байх;

8.5.6. нярай болон өсвөр насны хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрсөн аминдэм, эрдэс бодис, хүнсний нэмэлтүүдийг ашиглах бөгөөд тэдгээрийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ нь MNS CAC 192 “Хүнсний нэмэлтийн ерөнхий стандарт”-ын шаардлага болон эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрсөн хэмжээнд байх;

8.5.7. сүүн бүтээгдэхүүний эрүүл ахуйн аюулгүй байдлын үзүүлэлтэд тавих шаардлагыг хүүхдийн (бага насны, сургуулийн өмнөх болон сургуулийн насны хүүхэд) эрүүл мэндэд учирч болзошгүй хохирлын эрсдэлийн ангиллын шалгуур үзүүлэлтээр тогтоосон байх;

8.5.8. сургуулийн болон сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүнд агуулагдах хорт бодисын хэмжээ нь MNS CAC 193 “Хүнсний бүтээгдэхүүн дэх хорт болон бохирдуулагч бодисын ерөнхий стандарт”-ын шаардлага хангасан байх;

8.5.9. сургуулийн болон сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүн дэх бичил биетний зөвшөөрөгдөх хэмжээ холбогдох стандартад заасан хэмжээнээс ихгүй байх.

9 дүгээр зүйл. Сүү боловсруулах технологи ажилбарт тавих шаардлага

9.1. Бүтээгдэхүүний нэр төрөл тус бүрт албан ёсоор баталгаажсан жор, орц, технологийн зааврыг мөрдлөг болгож технологийн дамжлага, үе шат бүрт хяналтын бүртгэл хөтөлнө.

9.2. Үйлдвэрийн ажилтан, ажиллагсад нь чанарын хяналтын болон технологийн дараахь бүртгэл, тэмдэглэлийг хөтөлсөн байна:

9.2.1. түүхий эд, материал, хүнсний нэмэлтийн бүртгэл;

9.2.2. үйлдвэрлэлийн бүртгэл буюу технологийн дамжлага дундын хяналтын бүртгэл;

9.2.3. бүтээгдэхүүний хадгалалт, тээвэрлэлт, түгээлтийн бүртгэл;

9.2.4. бэлэн бүтээгдэхүүний чанарын хяналтын бүртгэл;
9.2.5. бүтээгдэхүүний буцаалт, устгалын бүртгэл;
9.2.6. лабораторийн сорилтын дүнгийн бүртгэл;
9.2.7. мэргэжлийн сургалтын талаархи бүртгэл;
9.2.8. тоног төхөөрөмжийн засвар, үйлчилгээний бүртгэл;

9.2.9. ариутгал, халдваргүйтгэлийн бүртгэл;
9.2.10. шинэ техник, технологи нэвтрүүлэх, туршилт хийсэн тухай тэмдэглэл.

9.3. Үйлдвэрлэлийн хөрөнгө бэлтгэх, түүнчлэн тэжээлийн хуурай орчин, эсхүл хатаамал сүүг сэргээх, халаах, ариутгах, хөргөх, исгэх, өсгөвөрлөх бүхий л ажилбарыг хаалттай, ариун орчинд гүйцэтгэнэ.

9.4. Үйлдвэрлэлд 2 цагаас дээш хугацаанд сул зогсолт гарсан тохиолдолд дулааны боловсруулалт хийсэн сүү, хольцыг дахин давтан боловсруулна.

10 дугаар зүйл. Бүтээгдэхүүнийг савлах, шошголоход тавих шаардлага

10.1. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд эрүүл ахуй, аюулгүйн үзүүлэлтийг хангасан, зориулалтын бөгөөд экологийн хувьд цэвэр материалаар хийсэн сав, баглаа боодлыг ашиглана. Сав, баглаа боодол нь MNS 5684 “Сав, баглаа боодлын материалд агуулагдах хүнсний бүтээгдэхүүнд шилжиж болзошгүй химийн бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ” стандартын шаардлагыг хангасан байна.

10.2. Хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүнийг агаар үл нэвтрэх байдлаар жижиглэн савлана.

10.3. Сүүн бүтээгдэхүүний сав, баглаа боодол бүрийн гадна талд хэрэглэгчдэд зориулсан мэдээлэл бүхий барааны тэмдэг, шошго, шаардлагатай тохиолдолд хавсралт хуудас дагалдуулна.

10.4. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний шошго нь MNS CAC 1 “Савласан хүнсний бүтээгдэхүүний шошгололтод тавих шаардлага”, MNS CAC GL 2 “Шим тэжээлт чанарыг шошгонд тусгах зөвлөмж” стандартын шаардлага хангасан байна.

10.5. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг багцлах тохиолдолд барааны тэмдэг тавихгүй байж болно. Ийм тохиолдолд баглаа боодлын тоо, жин зэрэг нэмэлт мэдээлэл байна.

10.6. Шошгон дээр заасан сүү, сүүн бүтээгдэхүүний нэр нь энэхүү Техникийн зохицуулалтын 2 дугаар зүйлд заасан нэр томъёотой нийцсэн байна.

10.7. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний шошгон дээр ямар малын сүүгээр үйлдвэрлэснийг заана.

10.8. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг халааж боловсруулсан бол бүтээгдэхүүний нэрийн хамт тухайн технологи ажилбарын нэрийг бичнэ. Жишээлбэл: “сүү ариутгасан”, “цөцгий ариутгасан” гэх мэт.

10.9. Халааж боловсруулахын зэрэгцээ өөр технологи ажилбар хийсэн бол шошгонд нэмж бичиж болно. Жишээлбэл: “ариутгасан сүү анхилуун” гэх мэт.

10.10. Сүү сүүн бүтээгдэхүүний орцод өөр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүн нэмсэн бол бүтээгдэхүүний нэрэнд тодотгон бичиж болно. Жишээлбэл: “жимстэй аарц”, “жимстэй тараг”, “гахайн утсан махтай зөөлөн бяслаг” гэх мэт.

10.11. Био бүтээгдэхүүний нэрийг шошго дээр тохиромжтой байдлаар “био” угтвартай бичиж болно. Жишээлбэл: “био тараг” гэх мэт.

10.12. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний технологи ажилбарыг тухайн бүтээгдэхүүний нэрийн тодотголд ашиглаж болно. Жишээлбэл: “сүүн ундаа”, “бүтэн тостой сүү”, “эсэг сүүн ундаа” гэх мэт.

10.13. Өтгөрүүлсэн, хатаамал сүүг ашигласан бол “Хатаамал сүүгээр үйлдвэрлэсэн сүү” гэж бичнэ.

10.14. Эсэг сүүн бүтээгдэхүүний нэр томъёо (энэхүү техникийн зохицуулалтын 2.1.31-2.1.36-д заасан) нь дахин халааж боловсруулсан эсэг сүүн бүтээгдэхүүнд хамаарахгүй. Эдгээрийг үйлдвэрлэсэн технологийн тодорхойлолтыг орлуулж бичнэ. Жишээлбэл: “тарагны”, “халаасан тарагны”, “йогуртын”, “халаасан йогуртын” гэх мэт.

10.15. Бяслагийг технологи ажилбараас нь хамааруулан хатуу, хагас хатуу, зөөлөн, шинэ, бутрамтгай, паст хэлбэртэй гэж бичнэ.

10.16. “Баяжуулсан” гэсэн нэрний тухайн нэмэлтийн тодорхойлолт болон түүний тоо хэмжээ, хоногт хэрэглэх норм хэмжээ, зөвлөмж зэргийг багтаасан мэдээлэл дагалдана.

10.17. Сүүн бүтээгдэхүүний шошгонд хэрэглэгчдийг төөрөгдөлд оруулж болохуйц үг хэллэг хэрэглэхийг хориглоно.

10.18. Ургамлын тос орсон зайрмагийн шошгонд “ургамлын тостой” гэж бичнэ.

10.19. Худалдаалж байгаа түүхий сүү, цөцгий нь дараахь мэдээллийг агуулсан бараа-тээврийн тэмдэг, баримт бичигтэй байна:

10.19.1. бүтээгдэхүүний нэр төрөл;

10.19.2. тухайн бүтээгдэхүүн мөн болохыг нотолсон сүүний хуурай бодисын эзлэх массын хэмжээнээс бусад үзүүлэлт;

10.19.3. бүтээгдэхүүний бэлтгэн нийлүүлэгчийн нэр-хувиараа үйлдвэрлэл эрхлэгч иргэний овог, нэр, хуулийн этгээдийн нэр;

10.19.4. бүтээгдэхүүнийг бэлтгэн нийлүүлэгчийн хаяг;

10.19.5. бүтээгдэхүүний эзэлхүүн (литрээр), эсхүл тэдгээр бүтээгдэхүүний жин (килограммаар);

10.19.6. бүтээгдэхүүнийг ачуулсан огноо, хугацаа (цаг, минут);

10.19.7. бүтээгдэхүүнийг ачуулах үеийн температур;

10.19.8. бүтээгдэхүүний хэсэг, цувралын дугаар.

10.20. Хүнсний зах, дэлгүүр, лангуугаар худалдаалж байгаа үйлдвэрийн бус аргаар бэлтгэсэн түүхий сүү, цөцгий, цагаан идээнд бэлтгэсэн газар, бүтээгдэхүүний нэр төрөл, хугацаа бүхий мэдээллийг дагалдуулна.

10.21. Төрөл бүрийн бүрхэвчид савласан бүтээгдэхүүний шошго дээр бүрхэвчийн найрлагын бүрдэл хэсгийг тусад нь заана.

10.22. Эсэг сүүн бүтээгдэхүүний шошго дээр ашигтай бичил биетний тоог заана.

10.23. Хувиргасан амьд организмыг 0,9 хувиас дээш хэмжээгээр агуулсан түүхий эд, нэмэлтийг бүтээгдэхүүнд хэрэглэсэн бол бүрдэл хэсэг, гарал үүслийн талаархи мэдээллийг шошгонд тусгана.

10.24. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг хэрэглэх нөхцөлийг заана. Жишээлбэл: Хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүний сав, баглаа боодлыг нээж задлахаас өмнө, хойно хадгалах хугацаа гэх мэт.

10.25. Сүүн бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэсэн болон савласан хугацаа давхцахгүй тохиолдолд хэрэглэх хүчинтэй хугацааг түргэн муудах

сүүн бүтээгдэхүүнд сар, өдөр, цагаар, 30 хүртэлх хоногоор хадгалах сүүн бүтээгдэхүүнд жил, сар, өдрөөр, нөөшилсөн сүүн бүтээгдэхүүнд жил, сараар тус тус заана.

10.26. Хэрэглэх хүчинтэй хугацааг "... хүртэл хэрэглэх хүчинтэй", "... хүртэл хэрэглэнэ", эсхүл "... хүртэл ашиглана" гэж бичнэ. Сар, өдөр, цаг заасан хугацааг тодорхой бичнэ. Жишээлбэл: "Хэрэглэх хүчинтэй хугацаа 36 цаг", "Хэрэглэх хүчинтэй хугацаа 14 хоног", "Хэрэглэх хүчинтэй хугацаа 6 сар", "14 хоног хүчинтэй", "6 сар хүчинтэй" гэх мэт.

10.27. Өтгөрүүлсэн болон хатаамал сүүн бүтээгдэхүүний шошго нь дараахь нэмэлт мэдээлэл агуулсан байна: Бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэсэн болон хэрэглэх хүчинтэй хугацааг таглаан дээр, эсхүл сав, хайрцагны ёроолд бичнэ. Хэрэглэх хүчинтэй хугацааг заахдаа "Таг, ёроолын эсвэл хоёрдугаар эгнээнээс үз", "Савны таг, ёроолоос үз" гэсэн бичилт хийнэ. "... туршид хүчинтэй", "... хугацаанд борлуулна" гэсэн бичилт бүхий хүчинтэй хугацааг "Үйлдвэрлэсэн хугацааг тагны, эсхүл ёроолын, эсвэл хоёрдугаар эгнээнд заасан", "Үйлдвэрлэсэн хугацааг таган дээр, эсхүл ёроолд заасан" гэсэн бичлэгтэй үгийн хамт байрлуулна.

10.28. Өтгөрүүлсэн сахартай, сүү, сүүн бүтээгдэхүүнд сахароз, фруктоз, глюкоз, лактоз гэх мэт сахрын төрлийг зааж өгнө.

10.29. Бяслалтын шошгон дээр байх мэдээллийг хүнсний зориулалтын будаг, наалт ашиглан бичиж болно. Бяслал, зөөлөн бяслал, хатуу бяслал нь дараахь нэмэлт мэдээлэл агуулсан шошготой байна:

10.29.1. бяслалтын найрлага;

10.29.2. бяслалтын нэр төрөл болон тэмдэг;

10.29.3. тос, агууламжийн эзлэх хувь (хуурай бодист шилжүүлснээр);

10.29.4. цэвэр өсгөврийн ашигтай бичил биетний төрөл, сүүг эздүүлэх ферментийн бэлдмэлийн гарал үүсэл;

10.29.5. зөөлөн, давсалсан, бяслалтын хэрэглэх хүчинтэй хугацаа;

10.29.6. хэт хатуу, хагас хатуу, хатуу, зөөлөн бяслалтын хувьд хэрэглэх, хадгалах хүчинтэй хугацаа.

10.30. Нярай болон бага насны хүүхдэд зориулсан сүүн бүтээгдэхүүнд дараахь нэмэлт мэдээллийг бичнэ:

10.30.1. бүтээгдэхүүний найрлага;

10.30.2. бүтээгдэхүүнийг хэрэглэх зөвлөмж;

10.30.3. бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх нөхцөл (шаардлагатай тохиолдолд), баглаа боодлыг задалсны дараа эдгээр бүтээгдэхүүнийг хадгалах, ашиглах нөхцөл;

10.30.4. бүтээгдэхүүн зориулагдсан хүүхдийн насыг заах;

10.30.5. 0-оос 6 сар-эхийн сүү орлох тэжээл;

10.30.6. зургаан сараас дээш-дараагийн шатны хольц;

10.30.7. зургаан сараас дээш-аарц, аарцан бүтээгдэхүүн;

10.30.8. найман сараас дээш-эхийн сүү орлуулаагүй бүтээгдэхүүн.

10.31. Хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүний шошго дээрх “Хүүхдийн тэжээл” гэсэн бичвэр нь энгийн нүдээр харахад гаргацтай, тод байна. Эхийн сүү орлох бүтээгдэхүүний шошгонд “Нярай хүүхдийг эхийн сүүгээр хооллох нь зөв” гэсэн анхааруулга бичнэ.

10.32. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний шошгонд тусгасан шимт чанарын үзүүлэлт нь тухайн бүтээгдэхүүний бодит үзүүлэлттэй нийцсэн, MNS CAC GL 2 “Шим тэжээлт чанарыг шошгонд тусгах зөвлөмж” стандартын шаардлагыг хангасан байна.

10.33. Баяжуулсан сүүн бүтээгдэхүүнд нэмсэн аминдэм, эрдэс бодисын хэмжээг тухайн бүтээгдэхүүнийг хэрэглэх хүчинтэй хугацаа дуусах үеийн агууламжаар тооцон шошгонд заана. Эдгээр бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэхдээ тосонд уусдаг аминдэмийг 50 хувиас илүүгүй байх, усанд уусдаг аминдэмийг 100 хувиас хэтрүүлэхгүй байхаар аминдэмийн агууламжийг нэмэгдүүлж болно.

10.34. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний шошгыг хэрэглэгч уншиж мэдээлэл авахад тохиромжтой байршилд, монгол хэл дээр бичсэн байна.

11 дүгээр зүйл. Бүтээгдэхүүнийг хадгалах, тээвэрлэхэд тавих шаардлага

11.1. Бэлтгэн нийлүүлэгч нь хөргөсөн сүү, цөцгийг 36 цагаас ихгүй хугацаанд хадгалж тээвэрлэнэ.

11.2. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг хадгалах, тээвэрлэх нөхцөл нь

MNS 219 “Ундны сүү. Техникийн шаардлага”, MNS 226 “Зайрмаг. Техникийн шаардлага”, MNS 2842 “Хуурай сүү. Техникийн шаардлага”, MNS 4228 “Малын түүхий сүү. Техникийн шаардлага”, MNS 4229 “Эсэг цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS 4230 “Уураглаг цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS 4528 “Тослог цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS GOST R 51331 “Йогурт. Ерөнхий шаардлага” стандартуудад заасан шаардлагыг хангасан байна.

**Тавдугаар бүлэг. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн боловсруулах
үйлдвэрийн цэвэрлэгээ, халдваргүйтгэл, ариутгалд
тавих шаардлага**

12 дугаар зүйл. Цэвэрлэгээ, халдваргүйтгэл, ариутгалд тавих шаардлага

12.1. Үйлдвэр нь сүү, сүүн бүтээгдэхүүний ариун цэвэр, эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын шаардлагыг хангах, үйлдвэрийн байр, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл, сав, баглаа, тээврийн хэрэгслийн угаалга, ариутгал, халдваргүйтгэл хийх журам баталж мөрдөх бөгөөд ариутгал, халдваргүйтгэл хийх бүртээ бүртгэл хөтөлнө.

12.2. Ажлын байр, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл, сав суулгыг дараахь дарааллаар цэвэрлэж, ариутгана:

12.2.1. механик цэвэрлэгээ хийх;

12.2.2. халдваргүйтгэлийн уусмалаар угаах;

12.2.3. цэвэр усаар угаах;

12.2.4. хатаах;

12.2.5. ариутгах.

12.3. Цэвэрлэгээ, халдваргүйтгэл, ариутгалд эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрсөн зориулалтын бэлдмэл бодисыг хэрэглэнэ. Эдгээр бэлдмэл бодисыг тодорхой хаяглаж, зориулалтын тусгай агуулахад хадгална.

12.4. Сүү боловсруулах үйлдвэрийн тоног төхөөрөмж, шугам хоолойн угаалга, ариутгалыг хийх хугацаа, угаалга, ариутгалын бодисын концентраци, температурт хяналт тавьж, бүртгэл хөтөлнө.

12.5. Сүү хадгалах, хөргөх зориулалтын танкан дахь сүүг юулж дууссанаас хойш 2 цагийн дотор, эсхүл угаалга, ариутгал хийгдсэний дараа 6 цагаас дээш хугацаанд ашиглаагүй тохиолдолд угаалга, ариутгалыг дахин хийнэ.

12.6. Үйлдвэрлэлд 2 цагаас дээш хугацаанд сул зогсолт гарсан тохиолдолд тоног төхөөрөмж, шугам хоолойг угааж ариутгана.

12.7. Цэвэрлэгээ, халдваргүйтгэл, ариутгал нь MNS CAS RCP 1 “Хүнсний эрүүл ахуйн зарчим” стандартын шаардлагыг хангасан байна.

12.8. Хөргөх, хөлдөөх, хадгалах зориулалт бүхий агуулахад хуурай цэвэрлэгээ хийж, шаардлагатай үед хөлдөөгчийн цас, мөсийг хайлуулан цэвэрлэж, халдваргүйтгэнэ.

12.9. Шингэн хаягдлыг урьдчилан халдваргүйтгэл хийсний дараа ариутгах татуургын төвлөрсөн шугам сүлжээгээр татан зайлуулах зарчмыг хатуу баримтална.

12.10. Бохир ус, шингэн хаягдал гадагшлуулах суваг нь MNS 5975 “Бохир усан дахь өөх тос барих төхөөрөмж. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан зориулалтын тос баригч, шүүлтүүр, хавхлагатай байна.

12.11. Хатуу хог хаягдлыг ангилан цуглуулж зориулалтын цэгт түр хадгалж, хог хаягдлыг зайлуулах ажиллагааг эрх бүхий албан тушаалтны баталсан журмыг баримтлан, холбогдох байгууллагатай байгуулсан гэрээ, хуваарийн дагуу гүйцэтгэнэ.

12.12. Үйлдвэр нь хортон шавж, мэрэгчээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх тусгай хөтөлбөртэй байна.

12.13. Хортон, шавжаас урьдчилан сэргийлэх, устгал хийхдээ хүнсний аюулгүй байдалд сөрөг нөлөөгүй хими, физик, биологийн аргыг хэрэглэж, тухай бүр бүртгэл хөтлөн баталгаажуулсан байна.

12.14. Угаалга, халдваргүйтгэлийн чанарыг үйлдвэрлэлийн хяналтын хөтөлбөрт тусгаж эмгэг төрөгч бичил биетний үлдэц байгаа эсэхэд лабораторийн шинжилгээ хийнэ.

Зургаадугаар бүлэг. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг худалдаалах, эргүүлэн татахад тавих шаардлага

13 дугаар зүйл. Бүтээгдэхүүнийг худалдаалахад тавих шаардлага

13.1. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний цуврал нь MNS 219 “Ундны сүү. Техникийн шаардлага”, MNS 226 “Зайрмаг. Техникийн шаардлага”, MNS

2842 “Хуурай сүү. Техникийн шаардлага”, MNS 4228 “Малын түүхий сүү. Техникийн шаардлага”, MNS 4229 “Эсэг цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS 4230 “Уураглаг цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS 4528 “Тослог цагаан идээ. Техникийн шаардлага”, MNS GOST R 51331 “Йогурт. Ерөнхий шаардлага” стандарт болон “Хүнсний бүтээгдэхүүн дэх бичил биетийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ”-нд нийцэж байгааг нотлон худалдаа, үйлчилгээнд нийлүүлнэ.

13.2. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг MNS 5021 “Худалдааны газар, түүний үйлчилгээ. Ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан, худалдааны үйл ажиллагааг албан ёсоор эрхлэх зөвшөөрөл, бүртгэлтэй худалдаа, үйлчилгээний газарт нийлүүлнэ.

13.3. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг худалдах, уг бүтээгдэхүүнээр үйлчлэх газар нь температурын тохируулга хийх боломжтой, гадны бохирдлоос хамгаалсан шилэн хаалттай, зориулалтын хөргөлт бүхий тоног төхөөрөмжтэй байна.

13.4. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг жижиглэн худалдаалах ажилбарыг зориулалтын сав суулга, багаж хэрэгслээр гүйцэтгэж, сав суулга, багаж хэрэгслийг байнга угааж, халдваргүйтгэнэ.

13.5. Үйлдвэрлэл эрхлэгч нь зах зээлд бүтээгдэхүүнээ нийлүүлэхдээ ялгах таних тэмдэг, тэмдэглэгээ, бүтээгдэхүүн тараалтын бүртгэл хөтөлж, архивлан хадгална.

13.6. Бага насны хүүхдэд зориулсан хүүхдийн тэжээлийн сүүн бүтээгдэхүүнийг хадгалах баталгаатай нөхцөлийг хангасан худалдааны байгууллага болон борлуулах цэгээр дамжуулан худалдаална.

13.7. Түүхий сүүг худалдаалахдаа мал эмнэлгийн чиглэлээр төрийн хяналт явуулах эрх бүхий төрийн захиргааны байгууллагаас түүхий сүүний аюулгүйн үзүүлэлтийг баталгаажуулан олгосон шинжилгээний бичгийг хэрэглэгчдэд танилцуулахаас гадна түүхий сүүг заавал буцалгаж хэрэглэх тухай мэдээллийг хүргэнэ.

13.8. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг хадгалах нөхцөл, шаардлага хангаагүй газарт худалдаалахыг хориглоно.

13.9. Бэлтгэн нийлүүлэгчээс тогтоосон хэрэглэх хүчинтэй хугацааг

засварлан өөрчлөхийг хориглоно. Хэрэглэх хүчинтэй хугацаа хэтэрсэн сүү, сүүн бүтээгдэхүүн худалдаалахыг хориглоно.

13.10. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шаардлага хангаагүй хэрэглэгчийн сав, баглаа боодолд савлаж худалдаалахыг хориглоно.

14 дүгээр зүйл. Бүтээгдэхүүнийг эргүүлэн татахад тавих шаардлага

14.1. Үйлдвэрлэл эрхлэгч нь худалдаа, үйлчилгээний үед гарсан бүтээгдэхүүний гологдлыг зах зээлээс эргүүлэн татах талаар худалдаа, үйлчилгээ эрхлэгч талтай албан ёсны гэрээ байгуулж ажиллана.

14.2. Зах зээлээс эргүүлэн татсан бүтээгдэхүүнийг дахин боловсруулалт хийх буюу эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрсөн тусгай цэгт холбогдох хууль, журмын дагуу устгалд оруулна.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2011 оны 10 дугаар
сарын 26-ны өдөр

Дугаар 305

Улаанбаатар
хот

Техникийн зохицуулалт батлах тухай

Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний тухай хуулийн 10.2-т заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаанд мөрдөх техникийн зохицуулалтыг хавсралт ёсоор баталж, 2012 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс мөрдсүгэй.

2. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаанд мөрдөх техникийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн зохион байгуулалтын арга хэмжээг дэс дараатай авч ажиллахыг Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Т.Бадамжунай, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын дарга Р.Содхүү, Стандартчилал, хэмжил зүйн газрын дэд дарга Г.Энхтайван нарт тус тус үүрэг болгосугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ САЙД**

С.БАТБОЛД

**ХҮНС, ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ХӨНГӨН
ҮЙЛДВЭРИЙН САЙД**

Т.БАДАМЖУНАЙ

Засгийн газрын 2011 оны 305 дугаар
тогтоолын хавсралт

**БЯЛУУНЫ ТӨРЛИЙН БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙ ҮЙЛДВЭРЛЭЛ,
ХУДАЛДААНД МӨРДӨХ ТЕХНИКИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ**

MNTR 3:2011

Нэгдүгээр бүлэг. Ерөнхий зүйл

1 дүгээр зүйл. Зорилго, хамрах хүрээ

1.1. Энэхүү техникийн зохицуулалтын зорилго нь бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдлыг хангаж, хүн амын эрүүл мэндийг хамгаалахад оршино.

1.2. Энэхүү техникийн зохицуулалтыг Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэгч иргэн, хуулийн этгээд мөрдөнө. Энэхүү техникийн зохицуулалт нь импортын худалдаанд хамаарахгүй.

1.3. Энэхүү техникийн зохицуулалтыг бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэгч аж ахуйн нэгжид зөвшөөрөл олгож, сунгах, үйлдвэрийн дотоод хяналтын лабораторийг итгэмжлэх, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, тохирлын баталгаанд хамруулах үйл ажиллагаанд баримтална.

1.4. Энэхүү техникийн зохицуулалтад иш татсан баримт бичгүүдэд нэмэлт, өөрчлөлт орсон тохиолдолд сүүлд хүчин төгөлдөр болсон баримт бичгийг баримтална.

**Хоёрдугаар бүлэг. Үйлдвэрийн байр, тоног төхөөрөмж,
хүний нөөцөд тавих шаардлага**

2 дугаар зүйл. Үйлдвэрийн байр, түүний орчинд тавих шаардлага

2.1. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэр (цаашид “үйлдвэр” гэх) нь аливаа тохиромжгүй орчин (үерийн аюул, ус, намаг, цэвдэг, сул шороо, хог хаях цэг, эвгүй үнэр, утаа, тоос, бусад бохирдол)-оос тусгаарлагдсан, салхины чиглэлийн дээд талд цэвэр орчинд байрлана.

2.2. Үйлдвэрийн барилга нь мэргэжлийн байгууллагын зураг төслийн дагуу баригдаж, улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн, MNS CAS RCP 1 “Хүнсний эрүүл ахуйн ерөнхий зарчим” стандартын дагуу эрүүл ахуйн шаардлагыг хангасан, хүнсний зориулалтын байна.

2.3. Түүхий эд хүлээн авах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, савлах, хадгалах, тээвэрлэлтэд шилжүүлэх зэрэг үйлдвэрлэлийн технологийн бүх шат, дамжлагын урсгал нь нэг чиглэлд, оновчтой зохион байгуулагдсан байна.

2.4. Үйлдвэрийн дотоод бүтэц, тоноглол нь хүнс бохирдох эрсдэлийг багасгах, сэргийлэх, засвар үйлчилгээ, цэвэрлэгээ, халдваргүйтгэл хийхэд хялбар, тохиромжтой, зориулалтын материалаар хийгдсэн тоног төхөөрөмжтэй, үйлдвэрлэлийн байрны дулааны хэм, чийглэг болон бусад хүчин зүйлсийг хянаж тохируулга хийх боломжтойгоор тоноглон, төхөөрөмжлөгдсөн байна.

2.5. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, чанар, аюулгүй байдал, дотоод хяналтыг MNS CAS RCP 1 “Хүнсний эрүүл ахуйн ерөнхий зарчим” стандартын дагуу хэрэгжүүлнэ.

2.6. Үйлдвэр нь MNS 4996 “Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Ажлын байрны гэрэлтүүлгийн норм, хэмжих аргад тавигдах ерөнхий шаардлага” стандартын дагуу дараахь байгалийн болон зохиомол гэрэлтүүлэгтэй байна:

2.6.1. байгалийн гэрэлтүүлэгт:

технологийн дамжлагад	-нийт гэрэлтүүлгийн 7 хувиас багагүй;
бусад хэсэгт	-нийт гэрэлтүүлгийн 2 хувиас ихгүй.

2.6.2. зохиомол гэрэлтүүлэгт:

технологийн дамжлагад	-4000 люксээс багагүй;
бусад хэсэгт	-100 люксээс багагүй.

2.7. Гэрэлтүүлэгч хэрэгсэл хагарах тохиолдолд хүнсийг бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлж, хамгаалалт хийж, аюулгүй байдлыг хангасан байна.

2.8. Үйлдвэр нь MNS 5078 “Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал,

үйлдвэрлэлийн эрүүлэхуй. Үйлдвэрийн барилгын салхивч, агааржуулалтын системд тавих ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан байна.

2.9. Үйлдвэр нь дотоодын чанарын хяналтын лабораторитой байна. Хяналтын лаборатори нь MNS ISO/IEC 17025 “Сорилтын болон шалгалт тохируулгын лабораторийн чадавхид тавих ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлагыг хангасан байна.

2.10. Үйлдвэр нь цэвэрлэгээ, ариутгал, сав, баглаа боодлын зориулалтаар хэрэглэх хүнсний бус бодис, материалыг тусад нь хадгалах өрөө, агуулахтай байна.

2.11. Түүхий эд, бэлэн бүтээгдэхүүн нь MNS 5364 “Хүнсний барааны агуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан байна.

2.12. Савлах материал, тоног төхөөрөмж, сэлбэг хэрэгслийг хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүнээс тусад нь төрөлжүүлэн хадгална.

2.13. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд крем бэлтгэх үйл ажиллагааг тусгаарласан өрөө, тасалгаанд явуулна.

3 дугаар зүйл. Үйлдвэрийн тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл,
саванд тавих шаардлага

3.1. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд технологийн шаардлага хангасан зориулалтын тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл ашиглана. Тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл нь тэгш гөлгөр (нүх сүв, ан цавгүй), зэвэрдэггүй материалаар хийсэн гадаргуутай, цэвэрлэх, халдваргүйтгэх, ариутгахад тохиромжтой байна.

3.2. Үйлдвэрлэлд хэрэглэх хэмжих хэрэгслийг эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулсан байна.

3.3. Тоног төхөөрөмж, сав, багаж хэрэгслийг цэвэрлэгээ, ариутгал хийхэд тохиромжтой байхаар суурилуулж, байрлуулсан байна.

3.4. Хөргөх, хөлдөөх камер, хөргөлттэй агуулах нь орчны

температур, харьцангуй чийглэгийг хянах боломжтой зориулалтын төхөөрөмжөөр тоноглогдсон байна.

3.5. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх зориулалтын тоног төхөөрөмж, зөөврийн хэрэгсэл нь тусгайлсан таних тэмдэгтэй байна.

3.6. Хүнсний бус зориулалтаар ашиглах хэрэгсэл, хогийн сав зэрэг нь битүүмжлэл сайтай, таглаатай, цэвэрлэж ариутгахад тохиромжтой материалаар хийсэн байна. Энэхүү зориулалтаар битүүмжлэл сайтай, нэг удаагийн сав, уут ашиглаж болно.

3.7. Хүнсний бус зориулалтаар ашиглах хэрэгсэл, хогийн саванд тусгайлсан таних тэмдэг тавих бөгөөд тэдгээрийг хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд өөр зориулалтаар ашиглахыг хориглоно.

4 дүгээр зүйл. Цэвэрлэгээ, халдваргүйтгэл, ариутгалд тавих шаардлага

4.1. Цэвэрлэгээ, халдваргүйтгэл, ариутгал хийхдээ зөвхөн эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрсөн зориулалтын бэлдмэл, бодисыг хэрэглэнэ. Эдгээр бэлдмэл, бодисыг тодорхой хаяглаж, зориулалтын агуулах, саванд хадгална.

4.2. Ажлын байр, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл, сав суулгад дараахь дарааллаар цэвэрлэгээ, халдваргүйтгэл, ариутгал хийнэ:

4.2.1. механик цэвэрлэгээ хийх;

4.2.2. халдваргүйтгэлийн уусмалаар угаах;

4.2.3. цэвэр усаар угаах;

4.2.4. хатаах;

4.2.5. ариутгах.

4.3. Эрх бүхий албан тушаалтны баталсан зааврын дагуу үйлдвэрийн байр, талбай, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслийг технологийн ажиллагаа бүрийн эхэнд болон төгсгөлд цэвэрлэж, халдваргүйтгэж, ариутган бүртгэл хөтөлнө.

4.4. Ажлын хутга, хэрэгслийг эд ангиар нь салгаж цэвэрлэн, хэт ягаан туяаны аппаратад ариутгана.

4.5. Хөргөх, хөлдөөх, хадгалах зориулалт бүхий агуулахад хуурай цэвэрлэгээ хийж, шаардлагатай үед хөлдөөгчийн цас, мөсийг хайлуулан цэвэрлэж халдваргүйтгэнэ.

4.6. Шингэн хаягдлыг урьдчилан халдваргүйтгэл хийсний дараа ариутгах татуургын төвлөрсөн шугам сүлжээгээр татан зайлуулах зарчмыг хатуу баримтална.

4.7. Бохир ус, хаягдал гадагшлуулах суваг нь MNS 5975 “Бохир усан дахь өөх тос барих төхөөрөмж. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан зориулалтын тос баригч, шүүлтүүр, хавхлагатай байна.

4.8. Хатуу хог хаягдлыг ангилан цуглуулж, зориулалтын цэгт түр хадгалж, хог хаягдлыг зайлуулах ажиллагааг эрх бүхий албан тушаалтны баталсан журмыг баримтлан, холбогдох байгууллагатай байгуулсан гэрээ, хуваарийн дагуу гүйцэтгэнэ.

4.9. Хог хаягдал түр цуглуулах цэгийг хүнсний үйлдвэрийн салхины чиглэлийн доод талд байрлах талбайд таглаатай саванд байршуулж, баталсан хуваарийн дагуу халдваргүйтгэл хийж, зөөж зайлуулах арга хэмжээг авна.

4.10. Үйлдвэр нь хортон шавж, мэргэгчтэй тэмцэх халдваргүйтгэлийн тусгай хөтөлбөртэй байна.

4.11. Үйлдвэрийн барилга байгууламжид хортон шавж нэвтрэн орох, үржих эрсдэл үүсэхээс бүрэн сэргийлж, тогтмол хяналт тавина.

4.12. Хортон шавжийн устгалыг хийхдээ хүнсний аюулгүй байдалд сөрөг нөлөөгүй хими, физик, биологийн аргыг хэрэглэж, бүртгэл хөтөлнө.

5 дугаар зүйл. Үйлдвэр, худалдаа, үйлчилгээний аж ахуйн
нэгжийн хүний нөөц, тэдгээрийн үйл ажиллагаанд
тавих шаардлага

5.1. Үйлдвэрт ажиллах технологич, инженер-техникийн ажилтнууд

нь мэргэжлийн чиглэлээр их, дээд сургууль төгссөн, бакалавраас доошгүй зэрэгтэй байна.

5.2. Технологийн үндсэн дамжлага болон үйлчилгээний засварын ажиллагсад нь тухайн мэргэжлээр суралцсан мэргэжлийн үнэмлэхтэй, мэргэшсэн байна.

5.3. Үйлдвэр нь бүтээгдэхүүний чанарын хяналтын асуудал хариуцсан нэгж, ажилтантай байна.

5.4. Чанарын хяналтын асуудал хариуцсан нэгж, ажилтан нь дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

5.4.1. үйлдвэрлэлийн түүхий эд, технологийн ажилбар, бэлэн бүтээгдэхүүний лабораторийн шинжилгээг олон улс, бүс нутаг, гадаад орон, үндэсний стандарт, арга, аргачлалын дагуу хийх;

5.4.2. түүхий эд, бэлэн бүтээгдэхүүний иж бүрэн шинжилгээг хөндлөнгийн итгэмжлэгдсэн лабораторид жилд 2-оос доошгүй удаа хийлгэх;

5.4.3. бүтээгдэхүүний цуврал бүрийн лабораторийн шинжилгээ, сорилтын дүнд үндэслэн бүтээгдэхүүнийг худалдаа, үйлчилгээнд нийлүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх.

5.5. Үйлдвэрийн ажилтан, ажиллагсад нь жилд 2-оос доошгүй удаа эрүүл мэндийн үзлэг, шинжилгээнд хамрагдсан байна. Шаардлагатай тохиолдолд ажиллагсдыг үзлэг, шинжилгээнд давтан хамруулна.

5.6. Үйлдвэрлэл болон худалдаа эрхлэгч нь ажилтан, ажиллагсдаа 2-оос доошгүй ээлжийн хувцас (хормогч, халаад буюу өмд, цамц), зориулалтын малгай, тор, алчуур, ажлын бээлий зэрэг хөдөлмөр хамгааллын хувцас, хэрэгслээр жилд 2 удаа хангана.

5.7. Үйлдвэрлэлийн үед ажилтан, ажиллагсдыг хүнс бохирдуулах зүйлс (ээмэг, бөгж, зүүлт, цаг, үсний хавчаар, бохь, хоол, хүнсний зүйлс, тамхи г.м)-ийг зүүх, хэрэглэхийг хориглоно.

5.8. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэгч нь энэхүү техникийн зохицуулалт, холбогдох стандарт, дүрэм,

журам шинэчлэгдэх, нэмэлт, өөрчлөлт орсон үед ажилтан, ажиллагсдаа сургалтад хамруулж байна.

Гуравдугаар бүлэг. Түүхий эдэд тавих шаардлага

6 дугаар зүйл. Бүтээгдэхүүний түүхий эдийн чанар, аюулгүй байдалд тавих шаардлага

6.1. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд хэрэглэх үндсэн болон туслах түүхий эд, сав, баглаа боодол нь олон улсын болон Монгол Улсын стандарт, норматив техникийн баримт бичгийн шаардлагыг хангасан байна.

6.2. Түргэн гэмтэх хүнсний бүтээгдэхүүн (өндөг, сүүн крем, цөцгийн тос, шинэ буюу нөөшилсөн жимс, жимсгэнэ зэрэг)-ийг хөргөх буюу хөлдөөх төхөөрөмжид тухайн бүтээгдэхүүний тохирох горимын дагуу хадгална. Хөргөгч, тоног төхөөрөмжийн температур, бүтээгдэхүүний хадгалах хугацааг тогтмол хянаж, тэмдэглэл хөтөлнө.

6.3. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд хэрэглэх хүнсний нэмэлт нь MNS CAC 192 “Хүнсний нэмэлтийн ерөнхий стандарт”-ын шаардлагыг хангасан байна. Хүнсэнд хэрэглэх нэмэлтийг эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрсөн байна.

6.4. Ундны болон ахуйн ус нь төвлөрсөн болон хэсгийн системд холбогдсон, MNS 900 “Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ” стандартын шаардлага хангасан байна. Уснаас тогтмол хугацаанд дээж авч шинжлэн, баримтжуулна. Эргүүлэн ашиглах ус нь бүтээгдэхүүн, түүхий эдийг бохирдуулахгүй, хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөхгүй байх бөгөөд ус түгээх хоолой нь тусдаа байх, ялгагдахуйц өнгөөр будаж тэмдэглэсэн байна. Усыг дахин боловсруулах болон үйлдвэрлэлд дахин ашиглах үйл ажиллагаанд эрх бүхий байгууллагаар дүгнэлт гаргуулсан байна.

6.5. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд MNS 0095 “Өндөг. Техникийн шаардлага” стандартын шаардлага хангасан өндөг хэрэглэх бөгөөд өндөгний хадгалалт, тээвэрлэлт, дамжлага дундын боловсруулалтад хяналт тавина.

6.6. Бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдлыг баталгаажуулсан

эрх бүхий байгууллагаас олгосон гарал үүслийн гэрчилгээ, итгэмжлэгдсэн лабораторийн сорилтын дүн, зөвшөөрсөн тухай дүгнэлт бүхий сүүн кремийг үйлдвэрлэлд хэрэглэнэ.

7 дугаар зүйл. Сав, баглаа боодлын чанарт тавих нийтлэг шаардлага

7.1. Бэлэн бүтээгдэхүүнийг савлахын өмнө сав, баглаа боодлыг ариутгана.

7.2. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүнийг савлах сав, баглаа боодол нь MNS 5684 “Сав, баглаа боодлын материалд агуулагдах, хүнсний бүтээгдэхүүнд шилжиж болзошгүй химийн бодисын зөвшөөрөгдөх хэмжээ” стандартын шаардлагыг хангасан зориулалтын, бат бөх, бохирдлоос бүрэн хамгаалсан байна.

Дөрөвдүгээр бүлэг. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүнд тавих нийтлэг шаардлага

8 дугаар зүйл. Бүтээгдэхүүнд тавих шаардлага

8.1. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүн нь MNS 0464 “Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүн. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан байна. Бэлэн бүтээгдэхүүний чанарыг энэхүү стандартад заасан үзүүлэлтийн дагуу шалгана.

9 дүгээр зүйл. Бүтээгдэхүүний технологи ажилбарт тавих шаардлага

9.1. Бүтээгдэхүүний нэр төрөл тус бүрт албан ёсоор баталгаажуулсан жор, орц, технологийн зааврыг мөрдлөг болгож технологийн дамжлага, үе шат бүрт хяналтын бүртгэл хөтөлнө.

9.2. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн бүх үйл ажиллагаанд чанарын хяналтын болон технологийн дараахь бүртгэлийг хөтөлсөн байна:

9.2.1. түүхий эд, материал, хүнсний нэмэлтийн бүртгэл;

9.2.2. технологийн дамжлага дундын хяналтын бүртгэл;

9.2.3. бүтээгдэхүүний хадгалалт, тээвэрлэлт, түгээлтийн бүртгэл;

9.2.4. бэлэн бүтээгдэхүүний чанарын хяналтын бүртгэл;

9.2.5. бүтээгдэхүүний буцаалт, устгалын бүртгэл;

9.2.6. лабораторийн сорилын дүнгийн бүртгэл;

9.2.7. мэргэжлийн сургалтын талаархи бүртгэл;

9.2.8. тоног төхөөрөмжийн засвар, үйлчилгээний бүртгэл;

9.2.9. ариутгал, халдваргүйтгэлийн бүртгэл;

9.2.10. шинэ техник, технологи нэвтрүүлэх, туршилт хийсэн тухай тэмдэглэл.

9.3. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний суурь бэлтгэх болон чимэглэх ажилбаруудыг тус тусдаа зориулалтын тасалгаанд гүйцэтгэхээр зохион байгуулна.

9.4. Үйлдвэрлэлийн технологи үйл ажиллагаанд дараахь шаардлагыг мөрдлөг болгоно:

9.4.1. сүүн кремийг 2-5⁰C-ын температурт, эсхүл хүйтэн усанд 3-6 цаг байлгаж гэсгээнэ;

9.4.2. төрөл бүрийн кремийг бэлтгэсэн даруйд үйлдвэрлэлд хэрэглэж дуусгана. Кремийг удаан хадгалан хэрэглэх, дахин ашиглахыг хориглоно;

9.4.3. үзэм, хатаасан жимсийг элс, шороо, бусад хольцоос ялгаж, усаар угаасны дараа үйлдвэрлэлд хэрэглэнэ. Цэвэрлэсэн үзэмний чийглэг 18-19 хувь байвал зохино;

9.4.4. үйлдвэрлэлд хэрэглэх өндөгний гадаргууг 0,5 хувийн хлорамины, 2 хувийн содын уусмалаар ариутгаж, цэвэр усаар зайлна;

9.4.5. жимс, жимсгэнийг үйлдвэрлэлийн тухайн ээлжинд шаардагдах хэмжээгээр үйлдвэрт оруулна. Нөөшилсөн жимсийг сав, баглаа боодлын битүүмжлэлийг онгойлгосон даруй хэрэглэж дуусгана;

9.4.6. крем шахагч уутыг хэрэглэхийн өмнө ариутгана. Крем шахагч уут нь нэг удаагийн хэрэглээний байж болно;

9.4.7. гүн хөлдөөх аргаар бэлтгэсэн бялууны суурийг зориулалтын гүн хөлдөөгч камер (-15°C-аас -20°C-ын температур)-т 24 цаг хүртэл хугацаагаар хадгалж болно.

10 дугаар зүйл. Бүтээгдэхүүнийг савлах, шошголоход тавих шаардлага

10.1. Савласан бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний шошго нь MNS CAC 1 “Савласан хүнсний бүтээгдэхүүний шошгололтод тавих ерөнхий шаардлага” болон MNS CAC GL2 “Шим тэжээлт чанарыг шошгонд тусгах зөвлөмж” стандарт, шошгон дээрх мэдээлэл нь стандартын шаардлагыг тус тус хангасан байна.

10.2. Шошго нь дараахь нэмэлт мэдээллийг агуулна:

10.2.1. бүтээгдэхүүний төрөл, үйлдвэрлэсэн огноо, цаг, хадгалах нөхцөл, хугацааг тусгах;

10.2.2. технологийн онцлогийн тухай мэдээлэлд уламжлалт арга, гүн хөлдөөх арга зэрэг тухайн бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэхэд ашигласан аргыг бичсэн байх;

10.2.3. үйлдвэрлэлийн аль ч үе шатанд хэрэглэснээс үл хамааран хэрэглэсэн хүнсний нэмэлтийн нэр, олон улсын дугаар, кодыг бичсэн байх;

10.2.4. огцом, гүн хөлдөөх арга ашигласан тохиолдолд тухайн бүтээгдэхүүнийг хөлдөөлтөөс гаргасан огноо, цагийг тэмдэглэсэн байх.

11 дүгээр зүйл. Бүтээгдэхүүнийг хадгалах, тээвэрлэхэд тавих шаардлага

11.1. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүнийг зориулалтын хөргүүр болон хөлдөөгчөөр тоногдсон агуулахад хадгална. Агуулахад агаарын температур, урсгалын хурд хэмжигчийг байрлуулж, хадгалах орчны горимыг тогтмол хянаж, тэмдэглэл хөтөлнө.

11.2. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүнийг нэр, төрлөөс нь хамааруулан дараахь хүснэгтэд заасан шаардлагыг баримтлан хадгална:

№	Бүтээгдэхүүний ялгах онцлог	Хадгалах нөхцөл	Хадгалах хугацаа
1	Цөцгийн кремтэй	0° - аас +6 °С температуртай хөргүүр, хөргөгч	24 цаг
2	Шинэ жимс, жимсгэнэтэй		
3	Цэлцэн суурьтай		
4	Жимс, жимсгэнэ, ногооны нухаш, чанамал,цэлцэнтэй	0° - аас +6 °С температуртай хөргүүр, хөргөгч	48 цаг
5	Сүүн кремтэй		
6	Уургийн кремтэй		
7	Шоколадтай		
8	Өрмөнцөрөн суурьтай, кремээр чимэглээгүй нэр төрөл	+20 °С-аас ихгүй температуртай, 75 хувиас ихгүй агаарын харьцангуй чийглэгтэй агуулахад нарны гэрлийн шууд тусгалаас хамгаалах	2 сар

11.3. Аливаа нөхцөл байдлаас болж хөргөгч, хөргүүрийн горимд өөрчлөлт орсон тохиолдолд дохиолол өгөхөөр тоноглож, горим өөрчлөгдөх тухай бүр тэмдэглэл хөтөлнө.

11.4. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүнийг гадна орчны нөлөөнөөс хамгаалсан тээврийн хэрэгслээр, чанарыг алдагдуулахгүй, механик гэмтэлд оруулахгүйгээр, стандартын шаардлага хангасан зориулалтын сав, баглаа боодолд савлаж тээвэрлэнэ.

11.5. Түргэн гэмтэх хүнсний бүтээгдэхүүнийг тээвэрлэлтийн өөр нөхцөлд, өөр бүтээгдэхүүн, ачаатай хамт ачиж, тээвэрлэхийг хориглоно.

Тавдугаар бүлэг. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүнийг худалдаалах, эргүүлэн татахад тавих шаардлага

12 дугаар зүйл. Бүтээгдэхүүнийг худалдаалахад тавих шаардлага

12.1. MNS 0464 “Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүн. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартад нийцсэн бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний цувралыг худалдаа, үйлчилгээнд нийлүүлнэ.

12.2. MNS 5021 “Худалдааны газар, түүний үйлчилгээ. Ерөнхий шаардлага” стандартын шаардлага хангасан худалдаа, үйлчилгээ эрхлэх зөвшөөрөл, бүртгэлтэй худалдаа, үйлчилгээний газарт бялууны төрлийн бүтээгдэхүүнийг нийлүүлнэ.

12.3. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүн худалдах, уг бүтээгдэхүүнээр үйлчлэх газар нь хүнсний бүтээгдэхүүний эрүүл ахуй, ариун цэврийн шаардлага хангасан байр талбайтай, хүнсний бүтээгдэхүүн худалдаалахад зориулагдсан хөргөлт бүхий тоног төхөөрөмжөөр тоноглогдсон байна. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүнийг зориулалтын хөргүүргүй худалдааны газарт нийлүүлэх, худалдаалахыг хориглоно.

12.4. Хөргүүр бүхий лангуу нь 0°C-аас +6 °C-ын температурт тохируулга хийх боломжтой, бүтээгдэхүүнийг гадны бохирдлоос хамгаалсан зориулалтын шилэн хаалттай, хадгалах нөхцөлийг хангасан байна.

12.5. Бялууны төрлийн бүтээгдэхүүний жижиглэн худалдаалах ажилбарыг зориулалтын багаж, хэрэгслээр гүйцэтгэж, ашигласан багаж, хэрэгслийг байнга угааж, халдваргүйтгэнэ.

12.6. Үйлдвэрлэл эрхлэгч зах зээлд бүтээгдэхүүнээ нийлүүлэхдээ ялгах таних тэмдэг, тэмдэглэгээ, бүтээгдэхүүн тараалтын бүртгэл хөтөлж, архивлан хадгалсан байна.

13 дугаар зүйл. Бүтээгдэхүүнийг эргүүлэн татахад тавих шаардлага

13.1. Үйлдвэрлэл эрхлэгч нь худалдаа, үйлчилгээний үед гарсан

